

CUPRINSUL

- Liviu Opreș :* Despre o disciplină a cărții românești (III).
- Aurel A. Mureșianu :* O nouă contribuție la ist. Românilor în evul mediu.
- Pr. Oct. Popa :* Lupta de la Belgrad (21-22 Iulie 1456). O strălucită biruință a geniului românesc.
- Ax. B. :* Din ziarul prof. Aurel, Ciortea.
- Ax. B. :* Un contract din 1799.
- Horia P. Petrescu :* Tratatamentul minorităților în Ungaria de azi.
- Ț. B. :* Jubileul Astei.

Partea literară

- Sanda Opreș :* Nelegiuire.
- Marin Negrea :* a) Cântec pentru o fetiță.
b) Miniatură.
- Al. Petôfi—A. Banciu :* Drapelul părăsit.
- Ion V. Boeriu :* Peisaj montan.
- Gh. Banu :* a) Frunză ce-ai căzut din August.
b) Valurile, valurile...
- Ion V. Boeriu :* Către liniște.
- Lia Nalbă :* Sfârșitul.
- Redacția :* Poetei Ecaterina Pitiș.
- S. Tamba :* Din stânga și din dreapta.
- N. Hurlup și P. :* Pagini de umor și satiră.
- Petru I. Teodorescu, At. C. Bălăcescu, D. Ganea, Ax. Creangă, Ax. B. :* } Dări de seamă.
- Paginile administrației, etc.

ȚARA BĂRSEI

APARE TOT LA DOUĂ LUNI
SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BANCIU

**Redacția și
Administrația** } **Str. Mureșenilor No. 22, etaj, Brașov**

Abonamente și achitări de abon. se pot face și la d. D. Berbecariu,
com., Str. Voevodul Mihai, colț cu Mih. Weiss.

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260 ACHITAT DECURSIV LEI 300 NUMĂRUL LEI 50
Pentru străinătate Lei 400—

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele permise la redacție nu se înapolază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipograful numai costul hârtiei și al trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 440, 200 ex. Lei 540
8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 270, 200 ex. Lei 320

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din același nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*

Cine dorește răspuns, e rugat să trimită și mărcile poștale necesare. În lipsa acestora, nu li se răspunde decât la poșta redacției.

Tot așa și cei care nu se mulțumesc cu confirmarea în corpul revistei a primirii abonamentului și doresc să li se trimită și chitanța de achitarea abonamentului.

*

Oricine reține vre-un număr, se consideră abonat.

*

Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpul revistei, anul întreg.

*

Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit, un an.

Administrațiunea.

Nu publicăm dări de seamă decât despre lucrările permise la redacție.
Nu luăm notă de cuprinsul revistelor ce ni se trimit decât în măsura reciprocității.

Lucrările și revistele permise la red. vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste
Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BÂRSEI

APARE TOT LA DOUĂ LUNI

Redacția și administrația: BRAȘOV, STR. MUREȘENILOR No. 22

Anul VIII.

Noemvrie-Decemvrie 1936

No. 6

Despre o disciplină a cărții românești*)

de Liviu Oprîș

Noi nu ne-am născut în ziua, luna și anul, în care trudnica noastră existență a fost înregistrată de un ofițer al stării civile din veacul acesta.

...Veac scaldat în sânge, pentru că sufletul uman a rătăcit prin încălcite construcții de logică mecanică și sterpe itinerarii filosofice, atunci când deasupra oricărei logici materiale și peste orice filosofie ridicată la rangul de cult, străfundul ființei noastre, purtând în el o lege primară și taina unui cuprins divin, așteaptă o nouă izbăvire și celeste limpeziri.

Nu. Ofițerul stării civile nu are simțul istoric. El înregistrează un moment, iar viața noastră e o continuitate, o trecere de pe un drum unic al trecutului spre rolul și funcția ce ne e dat să desăvârșim. De pe drumul unui trecut în care noi ne-am cristalizat un suflet al nostru, Acel trecut îndepărtat și totuși straniu de aproape de noi, care a îmbinat atât de armonios răsfârșengeri din asfințitul zeilor păgâni în creștinismul care se ridică, și care a găsit o adâncă temelie la cei cari lângă altarele ridicate în luminișul codrilor de stejari, trăiau în așteptarea morții, crainică a bucuriilor unei noi vieți. Zeii romani au venit cu fastul oficialității. Lor li s'au ridicat temple mărețe, prea mărețe pentru sufletul rustic al pământenilor. Aceștia le-au admirat poate fastul și ritualul, au prins câte ceva din ce le era apropiat sufletului lor, dar plămada veche, imemorială, născută și legată de pământ, le-a rămas. Ce minunat pământ, ce superbă pregătire a sufletului au găsit la noi apoi preoții crucii și ai

*) Fragmente din studiul „Spre o disciplină a vieții românești“.

sfintei scripturi.. Așa a început vieța românească. În acest cadru spiritual și-a trăit trecutul. Acel trecut de adâncă și senină omenie a unei vieți de păstori și ostași trăită până aproape în pragul zilelor noastre, a unui neam care a trăit eroic nu pentru glorie, ci pentru legământul sufletului său născut dintr'o *lege* și pe un pământ, unice ale lui și numai ale lui.

Noi suntem purtătorii vremelnici ai acestei vieți îndelungate ce își urmează drumul. Ii purtăm în noi legea milenară. Pe vremea când dialecticienii nu disecaseră încă temelia acestei legi, i s'au supus străbunii dintr'un instinct conservativ al individualității lor, și ceea ce trăiește diferențiat dintr'un imperativ aprioric, nu poate fi controversat. E o realitate.

Ne vrem trăind prin trecutul nostru. E drumul nostru divin în el și numai prin acest trecut îl vom înțelege.

*

Clipa de față? Dar ea nu e decât o răscruce a acestui drum. Ce este ea decât o clipă încărcată de toată povara, de întreg patrimoniul sufletesc al înaintașilor. Dar cine poate înțelege altfel clipa de față?

Niciodată lupta dintre neamuri și în sânul aceluiași neam nu a fost mai cutremurătoare ca azi, dar cine nu vede, cine nu vrea să vadă, că fiecare neam își răsfrânge în sufletul său altfel decât altul trebuințele spirituale sau economice, aceste obiective reliefate pe planul prezentului? Și a triumfat oare vre-o lege de organizare economică undeva în lumea asta nimicind patrimoniul sufletesc? Nu, fiecare neam își clădește vieța materială cu atributele propriului său suflet.

Interdependența economică contemporană poate crea schimburi de experiențe, înfățișări noi economice, dar nu suflete cosmopolite. Cosmopolitismul e o definiție a desaxațiilor, a dezertării, a acelor puțini cari și-au pierdut matca și rătăcesc ca niște asteroizi, cari au ieșit din legea firii și sfârșesc căzând.

Progresul culturilor a dat și dă loc în stadiul actual de civilizație și la schimburi de valori sufletești. Dar numai între elitele neamurilor. De la ele marea masă primește aceste valori lent, cu îndelungată verificare, și apoi și le transformă în propriul său laborator, topindu-le în ființa sa, în legea sângelui său.

*

Clipa de față? Dar e a sufletelor tari, ea e a acelor cari o trăiesc prin puterile tainice ale trecutului lor, și cari o încheagă pe patrimoniul milenar.

Un vânt de destrămare încearcă temeliile lumii. Fiecare neam își strânge răndurile și își verifică valorile sufletului. În istoria omenirii poate niciodată potențialul de concentrare în lăuntrul granițelor de neam nu a fost mai accentuat. E o reacțiune pentru păstrarea individualității culturale în fața desagrăgării. Aceste valori luptă, azi, numai ele. Lupta e a lor. Armătura și blazonul acestor valori sunt vestigiile trecutului, și deaceea evocarea în structuralități de puritate clasică și pe înălțimi dominante de artă a acestui trecut, ne pare substanțială și deci imperioasă concentrării individualității sufletului românesc.

Cerul românesc cu albastrul lui, uneori calm și alteori violent, și cu întunecări ce trec de la toane văratice la adânci și pătrunzătoare mohorări, — orizontul românesc, „zarea” dorului nostru, pretutindeni capricios, dar vast, — pământul acesta, care păstrează pe deasupra amintirii atâtor vifore ce s’au frânt din spre răsărit, și a atâtor tragice svârcoliri, frăgezimea minoră a doinelor și melodicul picur de caval al înserării, — toate, dar toate nu pot fi înțelese deplin în clipa de față a atâtor sguduiri, decât prin măreția tainică a trecutului. Sufletul românesc de azi e o rezultată a trecutului. Vieța contemporană românească e altoită și crește pe acest suflet primar.

Scriitorul român trebuie să aibă limpezită intuiția acestei esențiale temelii. Odată limpezită, se deschid artei porți de creație nouă și autonomă față de reflexe externe.

*

Sufletul românesc se realizează astăzi încă tot în lirism. Sânt însă și afirmări în lirica noastră ce caracterizează epoca. Găsești poeți cu adânci și uimitoare rezonanțe românești, cu minunate introspecțiuni în făgașurile sufletului nostru, dar care trecând peste nobleța spontană a primului îndemn, părăsesc cu încetul, fără vreo aprofundare, drumul inițial, și alunecă spre snobism, spre o caricatură a liricei, dărâmând orice concepție despre artă. Proiectările desordonate și fără consistență a unor

suflete izolate pot fi notații de bază pentru studii de patologie sau psihologie, dar nu pot împlini o funcție lirică, care să fie organică vieții colective. Expresia și dinamica lirică a particularităților e divagație și capriciu. Artă interesează și are valoare ca bun social comun. Bun social, care e menit să intre în patrimoniul sufletesc comun și să găsească cu timpul răstrângerii în sufletul individual.

Azi, concepția și realizarea operei lirice sunt cotate la bursă, și bursa își cere standardul fixat de asociații de admirație mutuală și de cercuri interesate la desagregări. În felul acesta, fenomene ciudate ce se pot constata și în alte domenii ale vieții noastre, se repetă și în îndrumarea artei lirice.

Sânt alții, cari rămân pe drumul început, răscolind adâncuri pentru întruchipări și simțăminte noi, pentru înălțări românești, dar conjurația tăcerii îi acopere cu un văl de voită nepăsare.

*

Proza noastră, trăind în spațiul acelorași fenomene, își prezintă materialul luat în procent covârșitor din viața citadină, fără un interes special pentru conflictele pe cari le creiază atitudinea românească în interiorul vieții de neam, și în manifestările acestuia față de minorități și față de invazii.

În general, conflictele colectivității nu au ecou în scrisul românesc de azi, iar când le găsești ici-colo, de obicei sânt schițate în apărarea unei teze, care nu e favorabilă conservării și educației individualității sufletului nostru. Orașul „nostru”, motiv de inspirație frecvent actuală, prezintă indiscutabil aspecte de viață variate, dar lupta tragică, zilnică, pe care o duce elementul românesc în contra stăpânitorilor străini ai acestui oraș, dar înfrângerile sufletului nostru sub jugul eterogen, influențele și subminarea oricărei încercări de cristalizare a unei pure construcții, care să fie expresia de concentrare a mediului țărănesc înconjurător, în care suflet cu predispoziții creatoare de epică actuală și-a găsit răsunset? Sânt lupte surde ce se dau zi de zi, în care învinșii mor anonimi și resemnați. Sufletul românesc al orașelor trăiește o vasalitate din care luptă amarnic să scape. Unde sânt poezii acestei epopei, care își desfășoară episoadele sub ochii noștri, și în care fiecare din noi își poartă spada și

munca? Cine a descris din această istorie contemporană lupta pe care o duce muncitorul, negustorul și intelectualul pentru a-și căpăta un loc modest în cetățile noastre înstrăinate? Cine a dat vieță uneia din miile de înfrângeri neștiute decât de cei ce pot să cetească printre rândurile faptelor diverse? Cine?

Se scrie romanul de psihologie individuală al orășanului? Dar unde găsiți tipul de orășan român și spiritul citadin românesc, în care capitol al literaturii noastre găsiți adevărata lui ființă? El nu există așa cum e înfățișat. Romanul lui e mult mai simplu. El nu prezintă motive de analiză pretențioasă. El e un luptător cu psihologia simplă a luptătorului, și care, când sfârșește prin a fi înfrânt și înghițit în spiritul exotic sălășluit cu conducătorii lui atât de confortabil la noi, înfățișează depărtarea de la porunca sângelui. (Nu vom insista aici asupra dezvoltării acestui fenomen, din care decurg consecințele tragice ale orientării noastre și un anume spirit central de iradiere în toate domeniile acestui neam).

Să mai amintesc de țăranul în lupta lui de emancipare, de nesfârșita lui îngenunchere spirituală și deci și economică, la adăpostul tuturor „ideilor“ și „credințelor“?...

*

Iată schițată o parte neînsemnată din meleaguri străine scrisului nostru de azi, cari prin lipsa lor din orice preocupare scriitoricească, demonstrează cât de departe sunt desorientatele suflete ale atâtor slujitori în templul artei literare, de marele drum istoric al acestui neam.

...Noi nu ne-am născut în ziua, luna și anul arătat de ofițerul stării civile al cutărui târg. Purtăm în noi vieța atâtor înaintași. Vieța noastră s'o judecăm prin ființa lor.

Cântăreții răsăritului de soare spre care se îndreaptă ochii așteptării noastre, să nu uite că dorul acesta al noii vieți românești e născut odată cu neamul și că l-au crescut uriaș și stăpânitor generații întregi, ca să ajungem noi să-l vedem faptă în îndeplinirea destinului.

O nouă contribuție la istoria Românilor în evul mediu

II.

Din analiza părerilor scriitorilor străini din veacurile XV—XVIII asupra originii poporului românesc, făcută în capitolul trecut, am constatat că în zdrobitoarea lor majoritate ele se unesc în recunoașterea latinității limbii și a poporului românesc și că opiniunile contrare și defavorabile nu sunt decât adevărate curiozități și excepții. Că aceste păreri izolate n'au izvorit din convingere, ci din motive de ură și de dispreț față de Români, ne-o dovedește faptul că ele n'au găsit decât foarte puțini imitatori. Teoria lui Bielski și Szamosközi despre originile Românilor „din întemnițării Romei“ a apărut atât de ridiculă și de rău intenționată istoricilor poloni și maghiari următori, încât aceștia nici n'au luat-o în seamă, rămânând pe lângă părerile învățaților italieni ai secolului XV., cari au cunoscut foarte bine pe Români la curtea guvernatorului Ungariei Iancu Corvinul și a fiului său învățat, regele Matei.

S'a găsit totuși în a doua jumătate a veacului trecut „un mare învățat“ străin care, fără să cunoască adevăratele cauze istorice ale decadenței politice și sociale a Românilor din Ardeal și Ungaria și sugestionat de afirmările exaltate și șoviniste ale unor istorici sași și germani cari voiau să vadă pe Români veniți și așezați în Ardeal în urma Sașilor — chiar și lucrarea sa principală „Romänische Studien“ este dedicată unui prieten sas — să adune într'un volum toate părerile izolate, extravagante și scâlciate, relative la istoria Românilor, pe cari le-a găsit în scrierile autorilor străini, nelatini, din ultimele două secole. — Este Robert Roesler.

Intre extravaganțele istorice ale scriitorilor amintiți era și afirmațiunea lui Ioan Cristian Engel, despre o pretinsă colonizare a Maramureșului, pe timpul regelui Ungariei Ladislau IV Cumanul cu Români din regiunile Constantinopolului, trimiși lui într'ajutor împotriva Tătarilor de împăratul Andronic II Paleologul. Lui Engel i se păru foarte bătătoare la ochi coincidența a două evenimente însemnate: 1. Legenda păstrată în analele rusești zise Vos-

kresenskaia de la începutul secolului XVI despre „vechii și noi Râm-
leni“ (Romani) cari ar fi alergat într'ajutorul regelui Ladislau și
ar fi fost apoi colonizați în Maramureș și 2. Știrea din același timp
transmisă de istoricul bizantin Pachymer despre încercarea împă-
ratului Andronic II de a coloniza pe „Valahii dintre Vizia și Con-
stantinopol“ cari îl supărau foarte mult, în Asia Mică. Faptul că
regele Ladislau era cumnat cu împăratul Andronic, care ținea pe
soru-sa Ana, a făcut pe Engel să fie și mai sigur de „desco-
perirea“ sa și să umple cu ea pagini întregi din volumul 49 al
„Istoriei Universale“ germane, apărută la Halle în 1797.¹⁾

Fără să ia în considerare că cele înșirate mai sus erau o
simplă supoziție a lui Engel și că chiar și Șincai observase că
„preavestitul Engel, din cele ce scrie aici Pachimer... după mare
bătaie de cap... necum să fie descălcit cele încurcate, ci încă mai
tare le-au încurcat“²⁾ și că nici-o altă știre istorică nu vine în
sprijinul ci, totuși Roesler transformă într'o „dovadă“ din cele
mai însemnate gogorița imigrării Românilor în Ungaria din regi-
unile din dreapta Dunării, datând din veacul al XIII-lea, deci
chiar „din epoca istorică mai luminoasă a Românilor“.³⁾

Dar, fiindcă cu „argumentele“ lui Roesler vom avea prilej
să ne ocupăm și într'altă parte a acestei lucrări, să trecem la
cap. II. al cărții d-lui Sacerdoțeanu care tratează „Originea Ro-
mânilor după izvoarele lor până în sec. XVIII“. D-l S. rezumă
constatările sale în următoarele: „In literatura românească nu se
cunoaște niciun izvor narativ mai vechiu de sfârșitul sec. XV.
De aci înainte din câte sunt cunoscute până în sec. XVII, nu se
află nimic privitor la originea latină a Românilor, nici la conti-
nuitatea lor în ținutul carpato-dunărean al fostei Dacii. Nu există

1) *Fortsetzung der Allgemeinen Welthistorie durch eine Gesellschaft von Gelehrten in Teutschland und England ausgefertigt.* 49-ter Theil ver-
fasst von Johann Ch. von Engel, Halle 1797, p. 430—33.

2) *Hronica Românilor*, ed. Iași 1853, I. p. 285.

3) „Și în epoca mai luminoasă istorică a Românilor — scrie Roesler —
apar alte transmigrări de păstori valahi. O astfel de transmigrare de Români
în Maramureș este dovedită (ist bezeugt) în preajma anului 1284 etc... Pentru
popularea văilor muntoase până atunci mai mult părăsite regele Ladislau IV
coloniză în anul 1284 mulți Români din sudul Dunării“ etc. etc. — Roesler,
Romänische Studien, Leipzig, 1871, pp. 119—121 și 320.

însă nici-o altfel de mențiune indigenă în care Românii să fie arătați ca venind din vreun teritoriu depărtat. Abia dela jumătatea sec. XVIII și în secolul următor se pune și la Români chestia originii și continuității lor, însă se pune temeinic.... Există totuși o legendă care a apărut în istoriografia noastră și a circulat, apoi a fost deformată până la absurd. Ea privește, într'un mod destul de confuz, însăși originea Românilor. S'a păstrat în *Povestirea pe scurt despre Domnii moldovenești de când s'a început Țara Moldovenească*, transcrisă la sfârșitul unui mănunchiu de cronici rusești alcătuit cătră sfârșitul sec. XVI și cunoscut sub numele de *Letopisețul dela Voskresenskia*". (p. 62—64).

Autorul analizează în acest capitol părerile scriitorilor noștri celor mai vechi despre originea Românilor și a teritoriilor locuite în vechime de ei și constată că conștiința romanității limbii și a poporului nostru apare deodată cu primele însemnări istorice ale cronicarilor noștri, cari au scris în limba națională, ba ea reiese chiar din primele tipărituri coresiane de la sfârșitul secolului al XVI-lea, „unde se face legătură între *Roman* și *Rumân*“ (p. 100).

Iată care erau în rezumat ideile și părerile cronicarilor și istoricilor noștri mai de seamă asupra originii poporului nostru:

Cea mai veche cronică cunoscută a Țării Românești, atribuită lui *Stoica Ludescu* scrie că această țară „*dintâi s'au cuprins de Românii cari au purces dela Romani și au venit spre miază noapte*“. A doua cronică mai veche, „a Bălenilor“, compusă după unii de *Constantin Căpitanul Filipescul*, iar după alții de *Radu Popescu*, scrie despre întemeietorul și începătorul Țării Românești că „*avea scaunul său la Făgăraș dela moșii și strămoșii Românilor veniți dela Roma, în zilele lui Traian împăratul Romanilor*“. Moldoveanul *Grigorie Ureche*, constată pe la 1640 că Moldovenii și Muntenii „se trag dela un izvor“ „*Dela Rom ne tragem — scrie el — dela Râmleeni ce le zicem Latini*“. Ceva mai târziu *Miron Costin* († 1691) vorbește despre aceste origini și mai pe larg. „*Numele drept și mai vechiu (al Românilor) — scrie el — este Român, adecă Râmlean dela Roma. Acest nume dela descălecatul lor de Traian, și cât au trăit până la pustiirea lor de pre aceste locuri și cât au trăit în munți în Maramorăși și pe Olt, tot acest nume au ținut și țin până astăzi.... stă dară numele cel vechiu ca un temeu neclătit*“.

La aceleași concluzii ajunge și primul istoric al Munteniei cu studii în străinătate, *stolnicul Constantin Cantacuzino*, unchiul lui Constantin Brâncoveanu și autorul descoperit de d-l N. Iorga al interesantei „Istorii“ vechi a Țării Românești, atribuite mai de mult spătarului Milescu. Iată și părerea lui: „*Iar noi într'alt chip de ai noștri de toți, câți sânt Rumâni, ținem și credem, adevărindu-ne din mai aleșii și mai adeveriții bătrâni istorici, și de alții mai încoace că Valahii, cum le zic ei, iar noi Rumânii, suntem adevărații Romani și aleși Romani în credință și în bărbăție, din cari Ulpie Traian i-au așezat aici în urma lui Dechebal, după ce de tot l-au supus și l-au pierdut, și apoi și alții, tot șireagul împărașilor așa iau ținut și iau lăsat așezați aici, și dintr'acelora rămășiță să trag până astăzi Rumânii aceștia. Inșă Rumânii să înțeleg nu numai ceștia de aici, ci și cei din Ardeal, cari încă și mai neași sânt, și Moldovenii și toți câți și într'altă parte se află, și au această limbă... toți aceștia dintr'o fântână au isvorit și cură*“.

La aceleași rezultate a ajuns în urma cercetărilor sale profunde și învățatul și poliglotul principe al Moldovei și mai târziu „al sfintei Rossieștii împărății Kniaz“, *Dimitrie Cantemir*. El găsește în coloniștii romani ai Daciei pe „*moșii și strămoșii noștri ai Moldovenilor, Muntenilor, Ardelenilor și a tuturor oriunde se află a Romanilor, precum și singur numele cel de moșie arată (Români chemându-ne) și limba cea părintească (careă din româniască sau lătinească iaste) nebiruit martur ni iaste*“.

La Români din Ungaria, unde influența Renașterii a fost mai timpurie și mai puternică găsim urme despre conștiința originei romane a poporului românesc încă din epoca Corvinilor. Autorul citează pe vestitul arhiepiscop primat al Ungariei și nepot de văr al regelui Matei, *Nicolae Românul* (Olahus), unul dintre cei mai învățați umaniști ai Europei de atunci, care găsisese cea mai bună dovadă a originii Românilor în însăși limba lor. „*Moldovenii și ceilalți Români — scria el — au vorbit odinioară limba romană, însă astăzi limba lor se deosebește mult de aceea a vechilor Romani*“.

O altă dovadă însemnată tot din acest timp despre conștiința originei romane la fruntașii români din Ardeal și Ungaria o găsim și în memoriul adresat în anul 1560 marelui duce de Florența, Cosimo dei Medici, de către Giovanandrea Gromo, co-

mandantul gardei italiene dela curtea din Alba Iulia a prințului Transilvaniei și regelui Ungariei, Ioan Sigismund de Sapolia (Zapolia). D-1 S. amintește în treacăt și pe Gromo, în Capitolul întâi al lucrării d-sale, fără însă să se sesizeze de importanța mărturisirilor acestuia pentru istoria Românilor ardeleni. Gromo constata-se naționalitatea românească a câtorva din cei dintâi demnitari ai Transilvaniei, însuși cancelarul Ciachi era Român (Valacco). Tot Român era și unul dintre cei mai de seamă și intimi sfetnici ai regelui, Caransebeșeanul *Gaspar Bichiș (Bekes)*. După moartea tânărului rege, Bichiș aspiră el însuși la tronul Ardealului și își formă o partidă destul de puternică; fu însă înfrânt de rivalul și adversarul său, Ștefan Báthory, viitorul principe al Transilvaniei și dela 1576 rege al Poloniei. Bichiș crescuse în casa fostului guvernator al Ardealului Petru Petrovici și fusese educat în spirit umanist. Gromo ne spune că „era un mare prieten al Italianilor“ și că conversa cu dânsul „în limba *latinească*, pe care o cunoștea foarte bine“. Cunoștințele istorice ale lui Bichiș și ale celorlalți fruntași români, pe cari îi cunoșcuse Gromo la Curtea din Alba-Iulia, nu erau însă prea temeinice, căci iată ce scrie el:

„*Românii susțin că se trag din o colonie romană, care a fost condusă mai întâi de Tiberiu (sic!) împotriva regelui Decebal și apoi a fost lăsată acolo spre paza acestei provincii de Adrian*“.¹⁾

Tot cam pe acea vreme călugării de la mănăstirea Dealu, istorisiau în capitala Țării Românești, la Târgoviște, călătorului italian Francesco dela Valle că „*Românii au venit din vremurile vechi să populeze această țară — dela Roma*“ (cit. de autor la p. 24).

Cea mai veche urmă scrisă, în Principate, despre tradiția originii latine a Românilor, autorul o găsește însă în legenda

1) Gromo era ceva mai bine informat, căci el ne spune la alt loc că Dacii au fost învinși de Traian, totuși și el așează pe generalul Flaccus, contemporanul lui Tiberiu, în epoca lui Traian. Importantul raport al lui Ioan Andrei Gromo a fost publicat la noi mai întâi în traducere germană în revista istorică ardeleană *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Seria II, Brașov 1855, vol. II. p. 1-74 Cf. și A. A. Mureșianu, *Temeiurile istorice ale politicii noastre naționale*, Brașov 1930, p. 52.

despre originea Moldovei păstrată în transcripțiunea rusească a unui vechiu letopiseț slavon compus pe la anul 1504, în codicele miscelaneu „Voskresenskaia“. Înainte de a încerca să pătrundem în fondul istoric al acestei importante legende „deformate până la absurd“ și pe care autorul o reproduce mai mult numai ca curiozitate fără a o comenta mai pe larg (p. 64—67), să ne punem următoarea întrebare: După ce este dovedit că conștiința latinătății Românilor o găsim la cărturarilor lor de seamă de dincolo și de dincoace de Carpați, din veacul al XVI-lea; după ce am găsit-o și la celebrii Corvini ai veacului precedent și chiar și la curtenii români ai împăratului și regelui Sigismund de Luxemburg,¹⁾ să ne mai îndoim de sinceritatea și veracitatea afirmațiilor privitoare la originea supușilor *români* ai victoriosului rege de sânge românesc al „Bulgariei și Blachiei“, Ioniță Asan, din corespondența sa din anii 1195—1204 cu Papa Inocențiu III?

Nu mai încap azi nici o îndoială că *Blahia* sau *Valahia*, lui Ioniță Asan — „Ioan Românul“ al lui Dimitrie Cantemir — pe care o întâlnim aproape întotdeauna alături de „Bulgaria“ în documentele timpului și la cronicarii apuseni (Ansbertus, Robert de Clari, Villehardouin, Henri de Valenciennes, etc.) și despre care ne vorbește și vechea tradiție a cronicarilor slavi de Sud, este Țara Românească dela Nordul Dunării, pe care politica regilor Ungariei va reuși, *să o rupă în prima jumătate a veacului XIII, cu sprijinul cavalerilor cruciați, definitiv de imperiul bulgar și să facă din ea o „Ungrovlachie“, fapt care a avut apoi ca urmare slavizarea totală a regatului Bulgariei și a dinastiei sale.*

1) Chiar și unul dintre „dascălii de curte“ (lector aulicus) ai lui Sigismund fusese un Român maramureșan, *Ștefan din Bilke, nepotul cnezului român Crăciun* (Karachon Valahus), pe fiii căruia, Sărăcin, Baliță, Nicolae și Luca, regele Ludovic cel Mare al Ungariei îi întărește în anul 1350 în dreptul lor ereditare de „cheneziat“ (Kenezatus) asupra satelor românești Lupșa (Lipce) și Hernești (Herince) din Țara Maramureșului. Sigismund dăruiește în anul 1437 lui Ștefan din Bilke, pentru purtarea cu laudă a oficiului lectoratului (*laudabiliter lectoratus exercendo officium*) o moșie — Vezi Dr. Remig Békefi, *Istoria instrucției populare în Ungaria până la 1540* (A népoktatás története Magyarországon 1540-ig), Budapesta 1906, p. 259 și Dr. I. Mihályi de Apșa, *Diplome Maramureșene din sec. XIV și XV*, Maramureș Sighet, 1900, p. 54 și 185—89.

Autorul fiind de părere că „imperiul româno-bulgar din Moesia se extindea numai până la „Dobrogea de sud și până la o linie aproximativă dela Silistria la Mangalia“ (p. 248), iar nu și peste Dunăre,¹⁾ este sceptic și față cu afirmațiunile despre latinitatea Românilor din scrisorile lui Inocențiu III, lipsindu-se astfel de unele din cele mai puternice dovezi ale valorii, importanței și continuității elementului romanic, în veacul de mijloc, nu numai în ținuturile din dreapta ci și în cele din stânga Dunării de jos.

Când Cinnam relatează la anul 1167 că în armata strategului bizantin Vatatzes, care a condus o expediție războinică împotriva Ungariei „din părțile de lângă Marea Neagră“, se afla și un număr mare de Români (Vlahi) despre cari se spune că ar fi vechi coloni din Italia“ (citat de autor la p. 241), de ce să nu credem și pe Inocențiu III, care scria în 1202 lui „Caloioannes“ (Ioan cel Frumos), „domnului Bulgarilor și Românilor“ (domino Bulgarorum et Blachorum): „*Precum ești prin originea ta Roman, așa să fii și prin imitațiune, și poporul țării tale, care se zice coborîtor din sângele Romanilor, să urmeze întocmirile bisericii romane*“. (Ut sicut genere, sic sis etiam imitatione Romanus, et populus terre tue, qui de sanguine Romanorum se asserit descendisse ecclesie Romane instituta sequatur.)²⁾

1) Dacă imperiul româno-bulgar s'ar fi mărginit numai la ținuturile din dreapta Dunării, atunci călugărul și cronicarul austriac Ansbertus care a însoțit, în cruciada a 3-a pe împăratul Frederic I în drumul său prin Balcani, (Belgrad-Niș-Sofia-Filipopol-Andrianopol-Galipoli), n'ar fi accentuat că „Domnul Românilor și Bulgarilor ...Calopetru (Petru cel Frumos)... fratele lui Crasian“.... stăpânia nu numai „cea mai mare parte a Bulgariei“ (Bulgariae in maxima parte), ci și regiunile „dinspre Dunăre și până la mare“ (ac versus Danubium quousque mare). Dunărea n'a fost hotarul, ci artera principală al celui de al doilea imperiu bulgar, care a durat de altfel foarte puțin. De unde să fi și luat „Calopetru Românul“ (Calopetrus Flachus) pe cei 40.000 de „Români și Cumani“ pe care-i oferise, printr'o ambasadă, împăratului Frederic, propunându-i o alianță împotriva Bizanțului? — Vezi această interesantă descriere care numește pe Români *Blaci* și chiar *Flaci*, deosebindu-i foarte bine de Greci, Bulgari și Sârbi (Graeculi, Bulgari, Servi), în *Fontes Rerum Austriacarum*, Tom. 5.

2) Documentele Hurmuzaki, I (1) p. 4. — Această categorică afirmare a originii romane a întemeietorilor imperiului româno-bulgar și a unei părți însemnate a populației sale, ieșită chiar din cancelaria pontificalului roman,

Stăpânirea îndelungată asupra ținuturilor dela Dunărea de jos a Bulgarilor turanici cari au luat la începutul veacului IX, moștenirea politică a Avarilor înrușiți cu ei,¹⁾ n'a putut provoca schimbări adânci în etnografia acestor regiuni. Fiind puțin număroși ca aproape toți turanicii, Bulgarii propriu ziși au dispărut încetul cu încetul: la Nord de Dunăre în masa românească, iar la Sudul ei în Slavi. Puținele urme scrise rămase dela primii Asanizi sunt toate compuse în vechea slavonă, limbă uzitată și în cancelariile Domnilor români din Nordul Dunării. În această limbă a fost eternizată și tradiția despre originea *romană* a lui Dragoș-Vodă și a oștenilor săi.

Este „*Povestirea pe scurt despre Domnii moldovenești, de când s'a început țara Moldovei la leat 6867 (1359)*“, păstrată în letopi-

a adus în mare încurcătură pe istoricii slavi, cari aproape cu toții, au încercat și încearcă să dovedească neseriozitatea ei. Când însă aproape toți analiștii contimporani ai Europei culte numesc pe Asanizi „Vlahi“ adevăca „Români“, nu este o curată nebulie a susținea, cum face de pildă Jirecek, că aceasta ar fi fost numai o apucătură tactică a Papei folosită cu „șiretenie“ de Caloion. (Geschichte der Bulgaren, cap. XIV). Pornind dela ideea preconcepută a „bulgarismului“ conducătorilor războiului de eliberare împotriva Bizantului Jirecek transformă și pe cei 40,000 de „Vlahi și Cumanii“ ai lui Ansbertus în „Bulgari și Cumanii“, cu toate că el singur constată în cap. XIII că „Românii (Rumunii) cari se numiau slavonește și grecește *Vlahi*... și cari „locuiau în întreaga peninsula, împrăștiati printre Albanezi, Greci, Bulgari și Sârbi, au fost în evul mediu mult mai numeroși decât astăzi“. — De această slăbiciune rassistă nu este ferit nici chiar seriosul și obiectivul arheolog și istoric ceh, Dr. Jos. Ladislav Pic, unul dintre cei mai temuți adversari ai lui Roesler. Pic acuză pe politiciii și istoricii bizantini deadreptul de „falsificare precugetată“ a numelui Bulgar (în Vlah), din „ură politică și dispreț național“. Dar care neam a fost mai hulit și disprețuit de „Grecii“ acelei epoce, ca desmoșteniții coborâtori ai adevăraților întemeietori ai imperiului roman-răsăritean?! Despre care popor a vorbit vreun scriitor bizantin cu mai multă ură ca de pildă, Kekavmenos despre „tâlharii“ de Vlahi „descendenți ai barbarilor Daci și Bessi“?! „Kekavmenos — scrie excelentul cunoscător al literaturii bizantine Gh. Murnu — nu mai găsește nimic bun și de laudă la Români. Ei nu au Dumnezeu, nu au lege, nu au nici-o simțire nobilă și frumoasă — sunt prin urmare cel mai mișel, cel mai netrebnic, cel mai stricat neam din lume!“ (*Istoria Românilor din Pind. Vlahia Mare. 980—1259*. București 1913, p. 130.)

¹⁾ După *Suidas* Bulgarii și Avarii se asămanau chiar și în îmbrăcăminte.

sețul rusesc amintit. Această tradiție, pe care a cunoscut-o, după vre-o copie moldovenească, și Grigorie Ureche, se rezumă în următoarele :

Românii maramureșeni cari au întemeiat Moldova, descoperită de voevodul Dragoș în decursul unei vânători de zimbri, se trag dela „vechii Râmleni“ (Romani), și anume dela „doi frați, *Roman și Vlahata*“, cari fugind din Veneția... de goana ereticilor împotriva creștinilor.... au ajuns la locul ce se chiamă „Vechiul Râm“ (Roma Veche) și și-au zidit șieși cetate după numele lor... și și-au trăit traiul până au trecut Formos papa dela credința cea dreaptă la lătinie“. Dar „după despărțirea legii lui Hristos“, Romanii cei vechi „au fost mereu în luptă cu Romanii cei noi, cu „noii Râmleni“ sau „Lătini“, cari „și-au zidit șieși o nouă cetate și i-au pus numele Noul Râm (Roma Nouă), după numele lor“. Aceștia „au chiebat pe Româneni (vechii Romani) la sine în Lătinie, în noul Râm“, dar Românenii cei vechi „*n'au voit să treacă la legea nouă lătinească, ci au rămas și mai departe în legea grecească a vechiului Râm*“.

Acești „vechi Români“ au fost colonizați pe timpul domniei regelui Ungariei Vladislav al IV-lea „Cumanul“, în Maramureș în următoarele împrejurări :

Fiind amenințat cu război de „Neimet cneazul tătäresc“, regele Vladislav „care era nepot de frate lui Sava, arhiepiscopul sârbesc și fusese botezat de dânsul și se ținea de legea creștinească în lăuntru inimei sale, dar după vorbă și după podoabele crăiești era lătin... trimise îndată la Râm (Roma) la împăratul și la Papa să-i vie în ajutor“, dar trimise și la vechii „Râmleni“... Noii și vechii Romani „s'au unit atunci“ și au venit în ajutorul lui Vladislav. Dar „în taină“ noii Râmleni își propuseră să nimicească cu acest prilej pe vechii Râmleni și sfătuiră printr'o scrisoare pe craiul Vladislav ca să-i trimeată în prima linie împotriva Tătarilor ca să piară cu toții, iar dacă „Dumnezeu îi va feri de Tătari“, să-i oprească în țara lui, „ca să nu se mai întoarcă în Vechiul Râm“, unde-și lăsaseră femeile și copiii, pe cari noii Râmleni să-i poată astfel întoarce la „legea lătinească“. Așa s'a și întâmplat. „Mai întâi de toți au intrat în luptă vechii Râmleni, după ei Ungurii și noii Râmleni și au bătut pe Tătari, fără însă

să piară mulți din vechii Râmleni. Atunci craiul Vladislav „bucurându-se de acest ajutor dumnezeesc.... pe vechii Râmleni i-au cinstit și i-au miluit foarte pentru vitejia lor și i-au chemat la sine în slujbă ca să nu se mai întoarcă în Vechiul Râm“ și „lăsându-i să trăiască în legea lor creștinească, în legea grecească, le-au dat pământ în Maramureș, între apele Murășului și Tisei (și) în locul ce se cheamă Criș și acolo s'au adunat și așezat Râmlenii (Romanii).... și astfel trăesc și astăzi“.

Este învederat că această elucubrație cărturărească ieșită din combinarea unor vechi tradiții și legende cu unele date istorice mai mult sau mai puțin precise, nu poate fi considerată drept izvor de informație sigură așa precum am văzut că a făcut-o Engel și după el și Roesler. Faptul că regele Ladislau IV Cumanul a avut într'adevăr simpatii pentru neamul mamei sale, pentru Cumani și pentru creștinii „schismatici“ sau de „rit grecesc“ de sub stăpânirea sa și faptul că el a respins într'adevăr, în anul 1285, o mare invazie a Tătarilor, urmărindu-i până departe peste Carpați, nu ne dovedește câtuși de puțin că tot el a trebuit să fie acela care a colonizat în Ungaria pe „vechii Romani“, tocmai din „Sudul Dunării“, cum credea Roesler. Știm dimpotrivă, din copia originală a unei scrisori trimise de către papa Grigore IX în anul 1234 principelui moștenitor al Ungariei Bela (ca rege al IV-lea) că în acest an, deci cu 50 de ani înaintea războiului cu Tătarii, Românii locuiau în număr mare și în „episcopatul Cumanilor“, al cărui centru era la râul Milcov în Moldova. Căci altfel, Grigore IX n'ar fi putut vorbi despre „popoarele valahe“ (*populi*, qui Walati vocantur) și despre „pseudoepiscopii lor... schismatici... de rit grecesc“ (pseudoepiscopi Grecorum ritum tenentes... scismatici), locuitori pe teritoriul aceluia episcopat.¹⁾ Un popor care are o organizație bisericească de importanța celei arătate în documentul dela 1234, în care se vorbește nu numai de „episcopii“ Românilor din „Cumania“, ci și de „unii Unguri și Germani... așezați între dânșii“ și cari „făcându-se una cu ei“, adică trecând la confesiunea Românilor, „primesc împreună cu ei toate tainele bisericești... dela aceiași episcopi... spre marele scandal al ortodocșilor (catolici) și nu pu-

1) Hurmuzaki, *Documente I* (1) p. 132.

țina scădere a credinței creștinești¹⁾ nu putea fi venit și așezat numai de ieri alaltăieri pe aceste plaiuri. În afirmația despre colonizarea Maramureșului nu putem deci vedea decât o vagă reminiscență a mișcărilor de populație provocate de groaznica năvală a Tătarilor din anul 1241, care a nimic și „episcopatul Cumanilor“ și a zdruncinat din temelie și organizația politică și bisericească a Românilor.

În ce privește ajutorul ce l-ar fi dat României „cei vechi“ regelui Ladislau, noi știm că acest ajutor nu va fi fost nici primul nici ultimul dat de Români regilor Ungariei împotriva Tătarilor. Se cunoaște contribuția Românilor maramureșeni la victoria dobândită în anul 1345 asupra Tătarilor, în Moldova, de voevodul Transilvaniei Andrei, generalul regelui Ungariei și Poloniei Ludovic cel Mare din casa Anjou, victorie care a făcut posibilă și „descălecarea“ Moldovei, care în realitate n'a fost decât o *reorganizare* a ei?²⁾ pg. 23.

Cu toate că vechea cronică ungurească a lui Ioan de Küküllő nu ne spune decât că regele Ludovic a trimis împotriva Tătarilor pe „voevodul Transilvaniei Andrei fiul lui Lațco cu nobilimea Să-

1) *Nonnulli de Regno Ungarie, tam Ungari, quam Theutonici... transeunt ad eosdem et sic cum eis, quia populus unus facti cum eisdem Walathis (ab episcopis Grecorum ritum tenentibus)... premissa recipiunt (universa ecclesiastica) sacramenta, in grave orthodoxorum scandalum et derogationem non modicam fidei cristiane* (Hurmuzaki, *Documente*, I (1) p. 132) — Grigore IX face pe episcopii Românilor numai din ură și invidie, „pseudo-episcopi“, căci în aceeași scrisoare el îi numește „*episcopi schismatici (scismatici episcopi)*“, propunând lui Bela chiar numirea unui episcop catolic-ortodox latin „ales dintre Români“ (illi nationi conformem). În evul mediu și biserica latină romană se numia pe sine „ortodoxă“ și singură adevărat „creștină“.

2) Că Moldova n'a fost depopulată cu totul de locuitorii ei români nici de invazia de la 1241 și că ea a fost locuită și înainte de „descălecarea de la 1359“ ne-o dovedește și scrisoarea din 13 Octomvrie 1374 a papei Grigore XI trimisă din Avignon arhiepiscopilor Ungariei, în care se vorbește de „*mulțimea națiunei Românilor locuitoare la hotarele regatului ungar înspre Tătari, care a trăit (mai de mult! — A. A. M.) și trăiește și astăzi (!) în cea mai mare parte după ritul și schisma Grecilor*“. (Certa pars multitudinis nationis Wlachonum, qui circa metas Regni Ungariae versus Tartaros commorantes, secundum ritus et scisma Grecorum vivebant, prout longe maior pars eorum adhuc vivit)“. — Hurmuzaki, *Documente*, I (2) p. 217.

cuilor și cu o oaste puternică“ (cum Siculis nobilibus et valida gente), știm dela istoricul Bonfiniu că cea mai mare parte a acestei oștiri „strânse în grabă... din lagărele de iarnă împrăștiate a fost trimisă în Ardeal“ din alte părți ale regatului.¹⁾ Având deci în vedere izbânzile desăvârșite reputate în anii 1345 și 1346 asupra unui vrăjmaș atât de puternic precum au fost urmașii lui Ginghis și ai lui Batu-chan — precum și faptul posibilității în întemeierii, în urma lor, a unui stat românesc atât de puternic ca Moldova, nu mai avem niciun motiv de a ne îndoii de participarea la aceste lupte și a voevodului Țării Românești Alexandru „fiul marelui Basarab“ care se găsea atunci în cele mai bune raporturi cu regele Ludovic, participare descrisă atât de plastic de vechea cronică anonimă a Țării Românești, compilată de Radu Greceanu.

Să vedem acum care poate să fie fondul istoric al luptelor dintre „vechii și noii Râmieni“, sau dintre aderenții „legii grecești“ și „legii lătinești“ din povestirea de mai sus.

Dacă n'ar fi vorba în acestea și de un personaj istoric din epoca primei mari alcătuirii de stat a Bulgarilor, despre „papa Formosus“ (Formos papa), care a petrecut într'adevăr în anul 866 între creștinii români și slavi ai „Bulgariei“, ca trimis al papei Nicolae I, pentru readucerea lor la obiceiurile bisericii romane și latine, pe care le părăsiseră în urma grecizării și slavizării imperiului roman răsăritean, în epoca de decădere care a urmat după domnia glorioasă a împăratului Justinian, atunci ne-am putea gândi la gravele conflicte religioase ivite între Români, mai ales în decursul luptelor lor de eliberare, purtate cu ajutorul Cumaniilor, așezați printre ei, împotriva Bizanțului și a „noului imperiu latin răsăritean“ (1204—1256), sub conducerea vitejilor frați români Petru și Ioniță Asan, întemeietorii „imperiului româno-bulgar“. Chiar și Șincai observase, cu toate că făcuse greșala de a vedea în toți „Comanii“ documentelor Români, că din scrisoarea papei Grigore IX din 1234 reiese că „pe Români cei din Moldova, i-au fost despărțit legea în două părți, în Latini și în

¹⁾ Ludovicus.... legiones omnes, late diffusas et hibernantes, illico acciri jussit, coactum perbrevis exercitum in Transylvaniam misit. — Bonfini, *Rerum hungaricarum decades*, II, L. X.

Greci, și cei de legea Latinească s'au zis Comani sau Cumani, iară cei de legea Grecească s'au zis Vlahi".¹⁾ Știm însă astăzi sigur că și după noua ei „descălecare“ dela 1359 Moldova a fost împărțită în două puternice fracțiuni religioase: fracțiunea „latină“, a însuși voevodului țării, Lațcu, întemietorul episcopiei catolice a Siretului și fracțiunea „grecească“, gravitând spre centrele episcopale bizantine dela Vicina și Cetatea-Albă. Izbânda a fost, precum știm, a celei din urmă, ca și în Țara Românească, unde le întâlnim luptând încă zdravăn una cu alta și pe timpul domniei lui Vlaicu-Vodă, când „Latinii începură iarăși a se mișca pentru ca să ia în stăpânire Țara Românească“.²⁾ Scrisoarea din 1374 a papei Grigorie XI, citată deja de noi, ne spune însă mai lămurit decât orice alt document că „o parte anumită“ (certa pars) a „Românilor din jurul hotarelor Ungariei dinspre Tătari“ urmează „adevărul sfintei credințe catolice“, iar altă „parte mai mare“ (maior pars) „trăiește după ritul și schisma Grecilor“.

Trecerea, cel puțin a unei părți însemnate a Românilor, la ritul latin este sigură și pentru timpul „domnului Bulgarilor și Românilor“ Ioniță (Johannis li Blaque sau „Ioan Românul“, al lui Villehardouin), încoronat de papa cu coroana regală în anul 1204 prin legatul său, cardinalul Leo, care a instalat și pe noul patriarh al „Bulgariei și Vlahiei“, Vasile. Cucerirea Constantinopolului de către Francii și Venețienii cruciadei a 4-a și întemeierea noului „imperiu latin“ (1204—1206) a avut o repercusiune puternică și asupra Românilor și Bulgaro-Slavilor, apropiindu-i din nou de Greci și de biserica acestora.

Cele dintâi urme ale conflictelor bisericești dintre „Greci“ și „Latini“ le găsim în țările dunărene, chiar pe timpul apariției pe scena istoriei a prelatului italian Formosus, episcopul de Porto și viitorul papă. Formosus fu trimis în anul 866 de papa Nicolae I la nou încreștinatul rege al Bulgariei Boris-Mihail cu misiunea de a pregăti calea pentru alăturarea Bulgariei la biserica Romei. Cât de mare influență exercitase acest prelat asupra creștinilor din „Bulgaria“ o dovedește și faptul că aceștia voiau

1) Șincai, op. cit. I, 259.

2) N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, Vălenii-de-Munte, 1908, vol. I. p. 38.

să-l aibă pe dânsul de „patriarh autonom“, ceea ce însă nu i se îngădui dela Roma. *Este însă cert că acest bărbat, care „a fost în totdeauna un dușman înverșunat al Grecilor“¹⁾, a jucat un rol însemnat în certele dintre „Roma veche“ și „Roma nouă“ de pe timpul patriarhului Phoțiu, care au avut ca urmare cea dintâi „schismă“ sau ruptură dintre fracțiunea „greacă“ și fracțiunea „latină“ a aceleiași mari biserici universale creștine, ruptură devenită definitivă la 1054.*

„Formos papa“ n'a trecut deci „de la pravoslavie la latinie“ precum spune letopisețul Voskresenskaia, ci el a fost cel care a îndemnat pe „vechii Romani și creștini supuși ai „Bulgariei“ să părăsească limba și obiceiurile grecești intrate în biserica lor.“²⁾

Nu spunea și regele Ioniță în scrisoarea sa către Inocențiu III, din anul 1202, că „a aflat scris în cărți“ că și unii din vechii regi (ai Bulgarilor și Vlachelor) „precum au fost Petru și Samuil și alții, au primit coroana dela Roma“?³⁾

Nu e deci nevoie de a căuta, precum a făcut regretatul Hașdeu, originea certelor dintre „Latinii“ și „Grecii“ români în presupusa deosebire confesională dintre Basarabii ortodocși din Romanai și „Letinii“ catolici din județul Gorj, cari ar fi fost urmașii primilor comercianți venețieni veniți în țările noastre și așezați la „Nedeia — cetate“ lângă Dunăre.⁴⁾ Chiar dacă Hașdeu ar fi încercat să dea o explicație geografică eponimilor *Roman* și *Vlahata*, nu era mai bine a o căuta în numele ținuturilor *Roma-*

1) F. Dvornic, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX-e siècle*, Paris 1926, p. 197.

2) Apariția numelor *slave* în familiile domnitorilor bulgari din această epocă este o dovadă că Bulgarii propriu zisi erau deja porniți spre desnaționalizare, căci pe timpul imperiului româno-bulgar ei erau deja dispăruți în Slavi. Dar ce s'a întâmplat cu mulțimea *Romanilor* stăpâni și locuitori de mai înainte ai celor două Dacii și „Mosii“ de pe amândouă malurile Dunării? Nu se ascund oare sub numele „Bulgarilor“ trimiși pe timpul lui Boris-Mihail în deputații la papa și la patriarhul din „Tarigrad“, precum erau *Cerbulus, Sundicas, Tuventarus, Functicus* și alții, nume românești? — Assemani, citat de Engel, p. 340—342 și Dvornic, op. cit. p. 228.

3) Hurmuzachi, Doc. I. (1) p. 2.

4) Hașdeu, *Etymologicum magnum Romaniae*, vol. IV. p. CIII—CXLVI și CLXI—CLXX.

nați și Vlașca? Explicarea originii „venețiene“ dată acestor protopărinți ai Românilor din Maramureș o găsim fără îndoială în expansiunea politică și teritorială a Veneției din timpul imperiului „latin“ constantinopolitan care a fost în primul rând o creație a ei. Să nu fie „Noul Râm“ al „Latinilor“ o aluzie la acest nou imperiu latin din „Roma Nouă“?

Cu toată aparența ei de povestire fantastică, istorisirea din Letopisețul Voskrevenskaia își are substratul ei tradițional și istoric real care, analizat și descompus în părțile sale singuratice, poate avea pentru noi aceeași valoare istorică pe care o au frumoasele monumente epigrafice ascunse printre zidurile târzii ale cetăților bizantine reînălțate, în epoca invaziunilor barbare, din ruinele lor vechi; în întregimea și amănuntele ei, însă, ea nu poate avea nici de cum valoarea pe care i-a atribuit-o în timpul mai nou, chiar și unul din istoricii de seamă ai Ungurilor, în marea publicație jubilară a „Istoriei națiunii maghiare“ din 1896, care, urmând cu plăcere pe Roesler, o reproduce sub titlu de document dimpreună cu fabula lui Engel despre colonizarea Maramureșului cu Români din regiunile Constantinopolului.¹⁾

(Va urma)

¹⁾ Antoniu Por, *Epoca Anjou-eștilor* (Az Anjouk kora) în publicația amintită, vol. III, p. 281.

Lupta dela Belgrad

— 21—22 Iulie 1456 —

O strălucită biruință a geniului românesc

de **Pr. Octavian Popa**
profesor secundar

În 22 Iulie s'au împlinit 480 de ani, de când Ioan Huniade Corvin a biruit la Belgrad armata turcească condusă de Mohamed II, cuceritorul Constantinopolei. Biruința aceasta e aproape ignorată de istoricii români, în schimb e prezentată de Unguri ca un triumf strălucit al maghiarimei asupra Turcilor.

Biograful român al lui Huniade spune, ce e drept, că „această strălucită victorie, una din cele mai mari ale timpului, unde pentru prima oară e înfrânt Mohamed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, este datorită activității neobosite a lui Huniade, energiei și perseveranței lui Mihail Szilágyi și a lui Ladislau Corvin, cum și fanatismului și eroismului lui Capistran. Lupta dela Belgrad este propriu zis o victorie a familiei lui Huniade și a trupelor române“, dar în același timp vorbește de „flota maghiară“, de „trupele ungurești“ și de „armata ungară“.¹⁾

Lupta de la Belgrad e o strălucită biruință a geniului românesc, a armatei lui Huniade, compusă din Români, și a armatei cruciate a călugărului Capistrano, compusă din creștini de diferite naționalități și ea trebuie menționată în manualele de școală în mod deosebit, punându-se cu cinste alături de biruințele lui Mircea, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și Mihaiu Viteazul.

Cum s'a dat această luptă, vom arăta-o folosindu-ne în primul loc de izvoare ungurești, dovedind că ea nu poate fi numită „biruință strălucită a maghiarimei“ și dacă atunci — la 1456 — Europa și creștinătatea apuseană au fost scăpate de marea primejdie a cuceririi turcești, aceasta e a se mulțami Românului Ioan Huniade Corvin și trupelor sale recrutate din ținuturile românești.

Înainte însă de-a vorbi despre acea luptă eroică, să vedem care era situația în Ungaria în timpul acela.

¹⁾ Colonel Nicolau T.: Ioan Huniade Corvin, București 1925, pg. 92-93 și 96.

Regele Ladislau V. (1444—1457).

Ladislau V, numit, fiindcă s'a născut după moartea tatălui său, și Ladislau Postumul, până în anul 1452 a fost ținut la curtea unchiului său Frideric III, împăratul Germaniei. În timpul acesta guvernator al Ungariei a fost Ioan Huniade Corvin, care conducea treburile Ungariei cu puterea și autoritatea unui rege. La 1452, Ladislau, venind în țară, în dieta din Pojon (Bratislava de azi), ținută la 19—24 Ianuarie 1453, a luat în mâinile sale, de formă, guvernarea Ungariei, iar în 28 Oct. 1453 a fost încoronat și de rege al Boemiei. Regele locuia în Viena și ajungând cu totul sub influința unchiului său Ulric Cillei, conducerea afacerilor țărilor minorului Ladislau o avea acesta, care, fiind dușman neîmpăcat al lui Huniade, i-a făcut multe neplăceri și nedreptăți și — după moartea lui Huniade — familiei sale. Cillei a fost ucis de Ladislau Huniade la 9 Oct. 1456, ceea ce a adus cu sine și osândirea la moarte a lui Ladislau Huniade și executarea sa în 16 Martie 1457, deși regele Ladislau făcuse jurământ înaintea Elisabetei Szilágyi, soția lui Ioan Huniade, că nu va face nici un rău fiului său Ladislau, care l-a ucis pe Cillei în legitimă apărare.

Regele Ladislau a murit în Praga la 23 Noemvrie 1457.

Ioan Huniade Corvinul.

Cea mai strălucită personalitate a Europei centrale în prima jumătate a veacului al 15-lea, a fost, fără'ndoială, Românul Ioan Huniade. De tânăr a studiat arta războiului la curțile împăratului Sigismund, a domnilor munteni și a ducelui de Milan, iar ca să-i cunoască bine pe Turci și tactica lor de războiu, a petrecut mult timp printre ei. Încă pe timpul împăraților Sigismund și Albert, și-a dovedit strălucitul talent militar raportând mai multe biruințe asupra Turcilor. Era domn al Hunedoarei și de tânăr a ajuns ban al Severinului, voevod al Ardealului, căpitan suprem al Belgradului și al părților de sud ale Ungariei. S'a căsătorit cu Elisabeta Szilágyi, cu care a avut doi copii, pe Ladislau și pe Matia, marele rege de mai târziu al Ungariei. În timpul lui Ladislau V. a fost guvernatorul Ungariei. La 1453, abdicând de la guvernatoria țării, a fost ridicat

la rangul de conte de Bistrița, dându-i-se mari domenii în acea parte a Ardealului; a fost apoi numit căpitan suprem al țării și mânuitor al venitelor țării. Pe lângă acestea, a mai purtat și slujbele de comite al Timișoarei, al Slavoniei și al ținuturilor din jurul Savei. La 1453, fiul său Ladislau a fost numit conte de Canija și ban al Croației. La 1456, Ioan Huniade a luat și stăpânirea Făgărașului.

Cumnatul său Mihail Szilágyi ajunsese căpitan suprem al Belgradului și conte de Timișoara, fiind mai înainte și ban de Macio.

E bine să ținem seamă de aceste date, pentru că ele aruncă o vie lumină asupra situației din Ardeal, Banat și întreaga parte de sud a Ungariei și de nord a Jugoslaviei de azi. În aceste părți stăpâneau la 1456 Ioan Huniade, fiul său Ladislau și cumnatul său Mihail Szilágyi.

Pregătiri de luptă.

Regele Ladislau, care, cum am văzut mai sus, luase de formă, în 1453, frânele guvernării Ungariei, petrecea la Viena. Numai în 6 Febr. 1456 a venit la Buda, capitala Ungariei, unde a convocat întreaga nobilime și clerul superior. Dar fără rezultat, căci nu s'au prezentat. Nici Huniade nu era în Buda la sosirea regelui. În 7 Februarie regele înștiințează din nou comitatele despre sosirea sa în capitala țării și dă ordin ca nobilimea să se prezinte cel mai târziu la 29 Februarie în Buda. Astfel dieta țării și-a putut începe desbaterile abia la începutul lui Martie. Nu ne-au rămas hotărârile acestei diete, dar atâta se știe, că la stăruința lui Ioan Huniade, a trimisului papal, cardinalul Ioan Carvajal, și a călugărului franciscan Ioan Capistrano¹⁾, s'a hotărât să se ducă o

¹⁾ Cardinalul Ioan Carvajal, născut în Truxillo (Spania) la 1401, a fost legat papal în Germania. Rolul principal l-a avut între 1455—6, când a luat parte la pregătirile unei expediții cruciate contra Turcilor. În calitate de legat papal a petrecut în 1456 în Ungaria. — Ioan Capistrano, a fost unul din cei mai renumiți călugări și oratori populari ai veacului al XV. S'a născut în Calabria (Italia) la 1386. După cucerirea Constantinopolei, văzând primejdia cea mare, a sprijinit acțiunea lui Huniade, îndemnând populația din Germania, Austria, Boemia și Ungaria să se înroleze într'o expediție cruciată.

expediție contra Turcilor, cu ajutor dela Papa și dela principii din Apus. Din cauză că în Serbia era mare lipsă de bucate și nutreț, în urma recoltei slabe din a. 1455, s'a decis, ca numai după secerat, la 1 August 1456, să se adune armata ungară la granița de sud și de-acolo, unindu-se cu armatele străine făgăduite, să pornească sub conducerea lui Huniade contra Turcilor. Despre această hotărîre regele a avizat pe legatul papal în 6 Aprilie 1456.

În ziua următoare însă situația s'a schimbat. În loc de un războiu ofensiv, au trebuit să se gândească în grabă la un războiu defensiv. Anume, sosise din Serbia un crainic cu vestea, că Mohamed II cu armată mare intenționează să atace Belgradul și de-aci să pătrundă în Ungaria. Știrea a produs o impresie profundă. Regele ordonă mobilizarea generală a gloatelor și cere ajutor dela Papa și dela domnitorii europeni.

„Ladislau însă nu era capabil de o activitate mai largă. Vistieria regească era goală. Cheltuielile curții regale le anticipase Cillei și în ziua când a sosit grozava veste din Serbia, regele, în loc să-l provadă pe Huniade cu bani, ca să poată pregăti o armată bună, el însuși a luat împrumut de la Huniade 8000 de floreni“.

„Ba mai mult, în aceste zile critice nu și-a concentrat nici puțină putere și atenție asupra problemei apărării Ungariei. Cillei, care nutria o ură adâncă și sete de răzbunare contra împăratului, chiar atunci se ostenia să convingă pe Ladislau, ca să pornească războiu contra împăratului și se decisese, ca să-l atace pe Frideric la începutul lui Maiu cu trupe cehe. Acest atac, ce e drept, nu s'a dat, dar regele la sfârșitul lui Maiu a plecat din Buda, s'a dus la Viena și mai mult nu s'a gândit la Ungaria“

„Prelații și magnații Ungariei asemenea au rămas spectatori indiferenți și inactivi în fața primejdiei. Despre primat, despre palatin, despre voevodul ardelean Ujlaki, ca și când ar fi dispărut, documentele istorice contimporane păstrează tăcere adâncă. Judele țării Ladislau Palóczy, vistiernicul Ioan Perényi, arhiepiscopul de Agria și mai mulți alți magnați puternici, chiar atunci când Belgradul era amenințat de pericolul extrem, se tocneau cu căpitanul ceh Talafuz asupra eliberării cetății Iászó“.

„Spre norocul ei (al țării) Ioan Huniade cu însuflețire patriotică și cu hotărîre îndrăzneată s'a apucat singur să suplinească lipsa regelui și a țării întregi. Par' c'ar fi fost cuprins de presimțirea că merge înaintea morții și va lăsa ca moștenire fiilor săi nerecunoștința (a regelui și a țării), exoperează diplome

regale pentru reconfirmarea donațiilor dobândite până atunci. Și-apoi a pornit pe câmpie, ca să adune armată. Dintre magnații i s'au alăturat numai trei: Ladislau de Canija¹⁾, Renald Rozgonyi și Ioan Korogyi“.

„Dar eforturile sale au găsit sprijin la cardinalul Carvajal, care a luat dispoziții, ca preoții și călugării de pe teritoriile legației sale, din Germania și Ungaria, să-i îndemne pe credincioși să prindă armele sub semnul crucii contra Turcilor. În același timp Ioan Capistran în lungul Dunării și a Tisei vestia războiul cruciat și însuflețitele sale cuvinte nu au rămas fără efect. În epistola unui confrate al său cetim, că din rândurile nobilimii mulți au luat crucea, dar fiindcă nobilii de regulă obișnuiau să se alătore magnaților și aceștia au stat la o parte, numai puțini s'au dus în tabără și astfel, în mare parte“ s'au adunat palmași, săteni, oameni săraci, preoți, studenți, călugări, cerșitori și penitenți; cei mai mulți înarmați cu săbii, cu praștii, cu arcuri; lănci și puști puțini aveau; călăreții nu au fost între ei“.

„Huniade astfel pe lângă puțina armată regulată a putut să pună o masă defectuos înarmată și neexercitată în fața unei armate de 150 000, care sub conducerea personală a sultanului, cu 300 de tunuri, cu mașini de războiu uriașe și cu 200 de corăbii, a sosit la începutul lui Iunie sub zidurile Belgradului“²⁾.

Vorbind despre ținuta regelui și a aristocrației maghiare, istoricul Szalay spune: „... regele și staturile priviau primejdia neactivi, par'că cu bucurie răutăcioasă, că va suferi eșec urgentul de Huniade, din a cărui procedură se vedea, că vrea să salveze patria împotriva regelui și a staturilor“. Hunfalvy, neîmpăcatul dușman al Românilor, reproducând pe Szalay, adaugă: „În afară de trupele lui Huniade și de banderile lui Mihail Szilágyi și Ladislau de Canija, numai călăreții lui Ioan Korogyi, banul de Macio, au sosit la Belgrad. *Afară de ei trei nici unul din magnații țării nu s'a prezentat.* Dar a fost acolo Ioan Capistran cu armata cruciată maghiară, deși rău înarmată și rău disciplinată.“³⁾

Am reprodus într'adins din Fraknói, unul din cei mai mari istoriografi maghiari, și din Szalay și Hunfalvy, ca să se vadă, care era situația în Ungaria, Ardeal, Bănat și părțile de sud ale

1) Ladislau de Canija e fiul lui Huniade.

2) Fraknói Vilmos: A hunyadiak és a jagellók kora. Budapesta 1896, pag. 151-153.

3) Hunfalvy Pál: Az oláhok története, vol. II. Budapesta 1894, pag. 121-2. Sublinierea e a lui Hunfalvy.

Ungariei și de nord ale Jugoslaviei de azi în timpul luptei dela Belgrad. Regele Ungariei și puternicul Cillei refugiați la Viena, magnații și prelații indiferenți și neactivi, nobilimea maghiară și câta biată a venit, văzând absența magnaților, a părăsit și ea tabăra, Sașii cu toate chemările și stăruințele lui Huniade nu s'au prezentat. Prin urmare, nu poate fi vorba de armată maghiară. Armata regulată a lui Huniade a fost din Ardeal și mai cu seamă din ținuturile stăpânite de el, dela Hunedoara, Bistrița și Făgăraș și din ținuturile stăpânite de fiul său Ladislau, de cumnatul său Szilágyi, cari erau ținuturi românești, sârbești și croate. E adevărat, că Hunfalvy în amărăciunea lui vorbește de armata cruciată maghiară a lui Capistran. Armata aceasta însă nu o putem socoti de maghiară, pentru că se adunase din Germania, Austria, Boemia și Ungaria, iar ce a făcut nobilimea maghiară am văzut.

Dar Huniade nu și-a pierdut încrederea, care totdeauna înflorește în inimile mari, cum spune regele poeziei românești.

Moșneagul de 70 de ani, încărunit în lupte și plin de glorie, voia să-și sfârșească viața într'un chip măreț. Voia să înfrângă trufia marelui cuceritor Mohamed II. Doi uriași, doi giganți aveau să se înfrunte, două stânci puternice aveau să se ciocnească. Aici îl vedem pe Huniade în toată măreția lui.

Huniade încredințează apărarea Belgradului cumnatului său Mihail Szilágyi, dându-i în ajutor pe fiul său Ladislau, pe Mihail Guthi Ország — un vechiu prieten — și pe spaniolul Ioan Bastida. Așează în Belgrad un corp de armată, compus în mare parte din Români ardeleni și bănățeni, înzestreată această armată cu arme și muniții și o aprovizionează cu alimente, ca să poată rezista atacului turcesc, până își formează o armată, cu care să le vie în ajutor. În timp ce își adună armata regulată, înarmează pe cruciați și îi deprinde cu meșteșugul războiului. Astfel își formează o armată de vreo 50 000 de oameni, echipați și susținuți pe cheltuiala sa. Cu atâta stă el în fața trupelor de trei ori mai numeroase, bine echipate, încercate la luarea Constantinopolei și conduse de însuși cuceritorul Mohamed II.

Lupta dela Belgrad.

Sultanul în ziua de 3 Iulie și-a terminat pregătirile pentru asediul Belgradului. Orașul pe uscat era încunjurat cu armată, iar flota era așezată pe Dunăre, ca să poată tăia drumul armatei

lui Huniade, care avea să vină în ajutorul Belgradului. În 5 Iulie se începe formidabilul asediu, având Mohamed speranța că până la sosirea lui Huniade cetatea va capitula. Ziua-noaptea tunurile turcești bombardau zidurile, intrând în acțiune și mașinile, așa că zidurile fură ciuruite în mod îngrozitor. Mihail Szilágyi și Ladislau Huniade se apărau vitejește, reparau stricăciunile și îmbărbătau garnizoana, dar puterile lor slăbiau în fața atacurilor furioase și după zece zile, aproape sleiți de oboseală, de neodihnă și de eforturile depuse, cer ajutorul grabnic al lui Huniade.

În 14 Iulie Huniade și Capistran se și apropiau, dinspre Petervaradin, de Semlin (Zemun, Zimony). O parte a armatei înaintează pe malul drept al Dunării, alta pe fluviu în două sute de vase mici. Când a aflat sultanul, a dat ordin flotei sale să atace flota creștină. S'a încins o luptă de 5 ore. Flota creștină, deși mai slabă ca număr și putere, fiind ajutată de pe uscat de artileria lui Huniade și venindu-i în ajutor și 40 de vase trimise de Szilágyi în spatele flotei păgâne, a fost biruitoare. Trei mari corăbii turcești, cu echipajul de 500 de oameni, au fost scufundate, patru luate de creștini, iar celelalte, greu avariate, s'au refugiat în fața Belgradului, unde au fost arse de Turci, ca să nu cadă în mâinile lui Huniade.

Această biruință a ridicat mult moralul armatei creștine, mărindu-i încrederea și întărindu-i nădejdea. Biruința a pus în legătură, pe apă, cetatea asediată cu armata, care-i venia în ajutor. Puțin după aceasta Huniade și Capistran au intrat în cetate între strigătele de bucurie ale vitejilor asediați.

Huniade și-a introdus în cetate armata sa și partea mai bine echipată a armatei cruciate. Cealaltă parte a cruciaților a rămas pe malul stâng al Savei, la vărsarea ei în Dunăre, unde s'a întărit cu alte trupe cruciate, cari sosiau într-una, așa că numărul lor se ridicase la 20,000 de oameni.

Mohamed, înfuriat de înfrângerea suferită pe apă, cât și de vestea că flota papală a sosit în apele grecești, a dat ordin să se intensifice bombardarea Belgradului. În zorii zilei de 21 Iulie el ordonă atacul general, în nădejdea că, prin o acțiune grabnică și puternică, va lua cetatea în câteva ore. Atacului vehement i-au răspuns cu vitejie creștinii însuflețiți de Huniade și Capistran. De trei ori pătrund Turcii în cetate și de

trei ori sunt respinși, lăsând în urma lor mormane de cadavre. Creștinii de pe zidurile cetății aruncau asupra păgânilor săgeți, în vârful cărora au legat cârpe înmuiate în ulei și păcură, pe cari, la aruncare, le aprindeau și acestea, la rândul lor, aprindeau hainele largi ale Turcilor, vârînd spaimă de moarte între păgâni.

Atunci s'a întâmplat un fapt vrednic de eroii legendari. Un Turc izbutește să se urce pe înaltul turn de la poarta cetății, voind să înfigă pe el drapelul turcesc. Huniade și Capistran erau îngrijorați de efectul dezastruos, ce-l va avea înfigerea semi-lunei pe turnul cetății. Când însă Turcii urlau de bucurie, un tânăr viteaz, Titus Dugovici, iese din mijlocul creștinilor, se suie și el pe turn, unde se încinge o înfricoșată luptă corp la corp. Spectacol măreț, vrednic de memorabilele dueluri din anticitatul Amândouă armatele asistă cu inimile svâcnind de emoție. Văzând Dugovici că Turcul e mai puternic, îl ia în brațe și se aruncă cu el în șanțul cetății, unde amândoi își găsesc moartea.

Armata creștină electrizată de acest gest eroic, izbucnește în urale și cu „Isus“ pe buze atacă cu putere izbind în Turcii cari în urma vijeliosului atac se retrag în disordine. A fost o luptă aprigă, dată între două armate, cari reprezentau două lumi, două credințe, două concepții. Crucea lui Capistran, spada lui Huniade și iataganul sultanului străluciau în razele soarelui ce apunea, în vreme ce două lumi, care se ciocniau cu furie, rostiau magicele cuvinte „Isus“ și „Alah“. Glasul cucernicului călugăr și glasul înfricoșatului sultan răsunau deasupra celor două lumi, cari se loviau înfricoșat.

Isus a biruit în ziua aceasta. Turcii s'au retras. Huniade însă, temându-se de vre-o cursă, nu urmări pe păgâni, ci dădu ordin de oprire, trimițând și cruciaților poruncă, să nu se miște din tabără.

Noaptea a folosit-o Huniade, ca să repare zidurile, să astupe găurile și să ia măsuri pentru a se putea opune noului atac, la care se aștepta. Dar atacul nu s'a produs. Mohamed a preferat să-și refacă armata în timpul acesta, întocmindu-și planul atacului decisiv.

Această stare de liniște încordată au întrerupt-o cruciații lui Capistran. După amiază, o parte din trupele cruciate au ieșit

din cetate, contra ordinului, și de pe o colină din fața cetății au început să tragă cu săgețile contra Turcilor. Sultanul a trimis contra lor trupe de cavalerie, pe cari însă cruciații le-au respins și alungat înapoi spre tabără, iar după ce li s'au alăturat și cruciații cari între timp trecuseră pe malul drept al Savei, au început un atac formal contra Turcilor. Sultanul, văzând cum cruciații se depărtează de cetate, a trimis un corp de cavalerie de 6000 de oameni, ca să taie legătura cu cetatea. A fost un moment critic, care era să fie fatal îndrăzneșilor cruciați.

Huniade și Capistran au văzut primejdia în care intraseră cruciații și în mare grabă au trimis trupe de cavalerie contra cavaleriei turcești, iar armatei din cetate i-au dat ordin să se pregătească de atac și să iasă în ajutorul cruciaților. Astfel lupta s'a mutat afară din cetate. Cruciații, văzându-se întăriți și apărați de trupele regulate, au dat un vijelios atac în numele lui Isus, a cărui cruce o purtau. A fost o luptă înfricoșată, o supremă încleștare între cele două lumi, a lui „Isus“ și a lui „Allah“.

Isus a fost biruitor și de astădată. Zadarnice au fost sforșările sultanului, care, amestecat printre luptători, trecea ca o furtună, îmbărbătând pe unii, laudând pe alții, amenințând pe cei cari cedau din teren, dând ordine peste ordine. Zădarnică a fost încercarea armatei păgâne de a recâștiga pozițiile pierdute. Punând mâna pe o parte a artileriei turcești, Huniade a îndreptat-o contra foștilor ei stăpâni, producând adevărată panică în șirurile păgânilor. Sultanul rănit — și trupește și sufletește — văzând că nu se mai poate opune grozavei apăsări, dădu ordin de retragere, care a fost o adevărată debandadă.

Huniade nu-i urmărește nici de astădată, ca să nu-și expună mica armată, în câmp deschis, departe de cetate, ci se oprește pe loc, punând totul în ordine, gata pentru a înfrunta un eventual nou atac. Sultanul însă nu a mai avut curaj să dea față cu Huniade, ci noaptea, dând foc taberii, se retrase spre Bulgaria. Numai la Sofia se opri, ca să-și reorganizeze armata, luând apoi drumul Constantinopolei.

Lupta de la Belgrad a decis soarta Ungariei, a Europei și a creștinătății din Apus pentru 70 de ani. Dacă nu era Huniade cu trupele sale românești, dezastrul dela Mohács ar fi îndoliat

Ungaria înainte cu 7 decenii. Iar dacă Huniade ar fi dispus de trupe suficiente, ca să poată urmări pe cuceritorul Constantinopolei și să-l înfrângă deplin, cu totul alta ar fi fost soarta creștinătății din sud-estul Europei și a întregii creștinătăți.

Fuga regelui Ladislau, absența totală a aristocrației, a nobilimei maghiare și a Sașilor, lipsa de ajutor din partea principilor apuseni, au contribuit, ca strălucita biruință a lui Huniade să nu poată fi exploatată.

Moartea eroului.

După câteva zile, marele erou, istovit de sforțările supraomenești pe care le făcuse, ca și de atmosfera otrăvită de mulțimea cadavrelor și a hoiturilor cari stăteau neîngropate, a fost cuprins de frigurile colerii, adusă de oastea din Asia a lui Mohamed II. Cei din jur, îngrijorați de starea aceasta de slăbire și istovire, au hotărît să-l transporte la Semlin. Credinciosul frate de arme și de credință, părtaș la eforturi, la suferințe și la glorie, călugărul Capistran, l-a însoțit și îngrijit pe drum. Iar când a văzut că ceasul suprem se apropie, îl îndemnă să ia ultimele dispoziții pentru familia sa și să-și vadă de mântuirea sufletului. Rar se va fi potrivit ca în acest caz maxima latinească „Qualis vita, mors est ita“ (cum e viața, așa e și moartea). La îndemnul preoțesci, marele erou a răspuns: „Este leneș și imprudent omul, care amână îndeplinirea datoriilor sale lumești până în ultimele momente ale vieții, atunci când cel mai forte om, în prezența morții care înspăimântă, nu mai poate răspunde de el însuși. O nu, Sfinte Părinte, eu nu am fost neprevăzător sub acest raport. Pentru a face, ceea ce mă sfătuește solicitudinea voastră, eu nu am așteptat bătălia ultimă, epoca despărțirii sufletului de trup, ci cu mult înainte de a se apropia ziua fatală, mi-am făcut testamentul și dacă nu mă înșel, cred că am stabilit destul de bine, în măsura facultăților mele, ceea ce datorez copiilor mei, amicilor și lui Dumnezeu“. Arată apoi, că fiind adesea în primejdie de moarte, ca să fie gata și sufletește, s'a spovedit în fiecare lună și a ridicat câteva biserici. Dă apoi sfaturi părintești și creștinești, luându-și un duios adio dela fiii săi și dela Capistran, vrednicul frate în suferință și în biruință. Mulți magnați și nobili, aflând de marea biruință, veniră să-

felicite. Când l-au văzut în ultimele momente ale vieții, s'au cutremurat înaintea acestui uriaș al creștinismului. Desigur în sufletele lor s'au acuzat de trădare față de patrie, față de lege și față de acest mare erou.

În sfârșit, după ce își binecuvântă și îmbrățișă copiii, ră-mase un timp numai cu Capistran. Iar când acesta îi spuse, că vrea să cheme preotul să-l împărtășească, Huniade îi răspunse : „Nu e demn, nici permis, ca Domnul să vie la robul Său, ci eu mă voi duce în biserica Domnului“. A fost dus deci pe o brancardă în biserica Sfintei Fecioare, unde s'a împărtășit cu Trupul și Sângele Aceluia, a cărui credință a ținut-o și a apă-rat-o cu vitejie până în ultimele momente ale vieții.

În capelă, au aprins lumânări în jurul său și după ce patru călugări au întonat imnul „De profundis“, Capistran a cetit rugăciunile pentru cei cari sunt în agonie. Apoi, rugându-se el însuși, se stinge încet-încet, ca o lumânare, în mijlocul fiilor săi, al camarazilor de arme și al prietinelor.

Așa s'a sfârșit, la 11 August 1456, în etate de 70 de ani, acest mare apărător al creștinătății și unul dintre cei mai aleși fii ai neamului românesc, — ca un sfânt creștin, preamărind și în aceste clipe pe Cel care a mântuit neamul omenesc. În mormânt, lângă el, au pus și un sceptru, semn al puterii regale, pe care a deținut-o ca guvernator al Ungariei.

A fost înmormântat, după dorința lui, în biserica zidită de el în Alba-Iulia, ca să fie între ai săi, cum spune cronicarul contemporan Turóczi : „Cujus tandem corpus ubere suorum in fletu ad Albam Transilvanensem delatum“ (al cărui corp a fost adus cu jale, la sânul alor săi, la Alba Transilvăneană).

A voit să fie îngropat între ai săi, avându-i dragi pe Ro-mâni, pentru că dintre ei s'a ridicat și cu ei s'a ajutat, luptând pentru apărarea creștinismului și României l-au iubit și l-au numit cu drag și cu respect Iancu-Vodă. Ca voevod al Ardealului și comandant suprem al armatei ungare, Huniade a adus sub sfera sa de influență și Moldova și Muntenia, așadar toate ținuturile românești, cum le-a adus din altă parte și în altă calitate, mai târziu, Petru Rareș al Moldovei, pentru ca sub Mihaiu să se unească cu totul pentru puțin timp. Toate acestea sunt prevestiri ale unirii definitive de azi. Ioan Huniade încă a fost unul din înainte-mergătorii regelui Ferdinand.

Papa Calixt III, fiind încunoștințat de moartea eroului, a slujit pentru el s. liturghie și în mijlocul unei distinse asistențe a elogiat pe marele erou, numindu-l „apărător al religiei creștine“.

Sultanul Mohamed, aflând de moartea biruitorului său, cuprins de emoție, a păstrat tăcere timp de o oră, — de bună seamă meditănd asupra mărimii celui dispărut dintre cei vii — apoi a zis: „Il plâng! Da, îl plâng! De la începutul veacurilor nici un prinț nu a avut un astfel de supus“, și a lăsat să se exprime condoleanțele sale familiei Huniade. Scena aceasta emoționantă ne aduce aminte de altă scenă asemănătoare. Ținuta lui Mihaiu Viteazul, când i-au dus capul cardinalului Andreiu Báthory. Cât de mari sunt unii oameni în fața morții dușmanilor lor!

Papa Clement al XIII, la 19 August 1758, când a dat regelor Ungariei titlul de „rege apostolic“, pomenind de luptele Ungurilor contra Turcilor, spuse despre Ioan Huniade: „...cu biruințele sale asupra puternicelor armate dușmane și-a asigurat numelui său o glorie, care nu va putea fi uitată nici în veacurile de mai târziu.“¹⁾

Nu i-a supravețuit mult timp nici Ioan Capistran, călugărul aprins de dragostea lui Hristos. La 23 Oct. 1456 a murit și el. Mormântul i-a fost izvor de vindecări minunate, iar Papa Benedict XIII, în 1724, l-a ridicat între sfinți.

Incheiere.

Au trecut de atunci 480 de ani. Maghiarii în istoriile și memoriile lor — și acum în propaganda revizionistă — pomenesc cu mândrie de strălucita biruință de la Belgrad a maghiarimii asupra semilunei, prin care cuceritorul Constantinopolei a fost oprit în drumul său spre centrul Europei. Fără a voi să micșorăm gloria națiunii maghiare cu prilejul altor războaie contra Turcilor, biruința de la Belgrad nu-i aparține ei. Ea e o biruință românească.

¹⁾ Col. Nicolau, o. c. pag. 92—103, 105—106, 120 și 245—247. — Fraknói V. o. c. pag. 153—159.

Regele ungar era refugiat la Viena cu Cillei. Magnații, prelații și nobilii maghiari au fost absenți, precum am arătat reproducând chiar constatările istoricilor maghiari. Tot așa au refuzat să se prezinte Sașii ardeleni, cu toate că Huniade i-a chemat și i-a rugat cu multă insistență.¹⁾

Trupele regulate ale lui Huniade au fost din Ardeal și mai cu seamă de la Hunedoara, Bistrița și Făgăraș, așa dar din ținuturi curat românești. Trupele lui Szilágyi au fost în bună parte din Banatul timișan, deci și acelea românești. Trupele lui Ldislau Huniade și ale lui Korogyi au fost mai cu seamă din ținuturile sârbești, croate și slavone. Trupele cruciate ale lui Capistran au fost din Germania, Austria, Boemia și Ungaria, dar au fost echipate și susținute cu cheltuiala marelui Huniade, sufletul întregii expediții. Lupta de la Belgrad, prin care s'a salvat Ungaria și Europa de cutropire și creștinismul de piere, a fost așadar o strălucită biruință a geniului românesc. Dealtfel Huniade în toate luptele sale s'a bizuit mai mult pe Românii ardeleni și în destul de mare măsură pe Românii munteni.²⁾

Istoriile noastre și cu deosebire manualele de școală trebuie să dea atenția cuvenită acestei lupte, care a contribuit apoi la alegerea lui Matia, fiul lui Ioan Huniade, de rege al Ungariei : unul din cei mai mari și cel mai drept și mai iubit rege al ei.

Un capitol deosebit al istoriei Românilor trebuie închinat faptelor mărețe ale lui Ioan Huniade. Dacă Maghiarii vorbesc de epoca Huniadeștilor ca despre cea mai glorioasă epocă a istoriei lor, nu mai puțin trebuie să ne mândrim noi cu acești bărbați, pentru că ei au fost Români și gloria lui Iancu-Vodă a fost câștigată cu ajutorul trupelor sale românești.

În 1456 Românii au scăpat Ungaria de primejdia stăpânirii turcești, în 1919 au mântuit-o de stăpânirea bolșevismului.

1) Col. Nicolau, o. c. pag. 235—238.

2) Același, o. c. pg. 208—251.

Din ziarul profesorului Aurel Ciortea

(Continuare din nr. trecut).

30 August. N'am mai ajuns să scriu de 6 zile. E muncă grea să faci gata de plecare un batalion de etapă. Era să uit să amintesc că eu comandez plutonul al 3-lea dela compania I din batalionul de etapă. M'am anunțat bolnav cu reumatismul meu articular, dar nu s'a luat în considerare. Și așa, am ajuns să asist la deprinderi de raj-rajvonal (Schwarm-Schwarmlinie) și alte feluri de mișcări, făcute de plutonul meu pe Livada Țintașilor și prin Valea Cetății — Azi am îmbrăcat uniforma.

De prezent se dau luptele cele mai crâncene, de cari nu s'a mai pomenit în istorie: La Charleroy și pe la Lemberg. Rezultatul încă nu se cunoaște.

4 Sept. In zilele acestea am fost foarte ocupat. Dela 5 $\frac{1}{2}$ a. m. — 6 $\frac{1}{2}$ p. m. în fiecare zi. Exerciții, aranjarea și echiparea plutoanelor. Ordine peste ordine și schimbări peste schimbări. In fine azi aveau toți cel puțin chipiu. După prânz am depus jurământul înaintea gimnaziului. Eu am cetit jurământul românește.

La noapte avem probabil alarmă. Și apoi? Mâne, poimâne, nu știu când, vom pleca, probabil la Cașovia, unde se va forma o brigadă de etapă. Vom fi vreo 300—400 Km. aproape de câmpul de luptă din Ost de Lemberg, pe care se aude că l-ar fi ocupat deja Rușii.

Francezii fug din Paris. Germanii sunt 100 Km. aproape. — Incetul cu încetul m'am obicinuit cu viața militară. Două din trei părți sunt Români în batalion.*)

11 Octombrie. Un interval de 37 zile — destul de trist pentru mine — în care nu am ajuns să mai notez câte ceva.

In 30 Sept. st. n., seara la 10 ore, a trecut la cele eterne ființa cea mai iubită a mea de pe acest pământ: scumpul și în veci neuitatul meu Tată. Nu am avut norocul să fiu lângă dânsul nici eu, nici ceilalți din iubiiții săi, afară de săraca Nana.

*) Intr'un ziar separat, legat, șnuruat și provăzut cu sigil oficial, intitulat „Ziarul Companiei I a Batalionului de etapă 24/1, condus de subloc. glotaș Aurel Ciortea”, scris în limba obligatorie maghiară, rămas în proprietatea celui care-l purta, sunt notate zi de zi, începând cu ziua de 24 Aug. 1914, tot ce a făcut și tot ce s'a petrecut la această companie: prezentarea glotașilor cu ocazia mobilizării, echiparea, instrucția, inspecțiile, alarmele etc. Se sfârșește cu ziua de 16 Oct., când își așează sentinelele la Rodna veche, unde sosiseră cu o zi mai înainte la ora 5 d. a. și unde, în afară de un mic detașament de tren, nu era altă armată. — Din Brașov plecase în 14 Oct., la 3 ore d. a. (Ax. B.)

Știindu-mă pe mine concentrat, nu s'a mai putut liniști, cu toată asigurarea ce i-am dat-o că sunt în afară de pericol. Rămas singur, bolnav, s'a mistuit zi și noapte în fel de combinațiuni pesimiste și, în fine, neputând schimba nimic în spre bine din răul ce părea că-i nimicește fericirea de a ne vedea pe noi fericiți, a succumbat. Mă doare că în ceasurile grele de trecere n'a avut în fața sa privirile iubiților săi, ca sub farmecul iubirei ce ar fi exprimat acelea, să i se ușureze despărțirea.

Joi, în 1 Oct., la prânz, am primit telegrama, în care mi se vestește moartea. Mimi era deja plecată. Sâmbătă l-am înmormântat, fiind de față 8 preoți, numeroase rudenii și public mult. Duminică am și plecat acasă.

În trenul cu care m'am reîntors, erau răniți și refugiați mulți din Baia Mare și Bistrița, unde se temeau că vor pătrunde Rușii. Ei ajunseseră până în Sighetul Marmației.

Ieri, în 10 Oct. dimineața, a decedat subit Regele Carol Știria a produs în tot locul adâncă impresie. Cu el se încheie epoca de naștere și întărire a României. Epocă plină de glorie pentru el. Epoca de mărire e rezervată — se vede — altuia. Tot ieri a căzut Anversul în mâinile Germanilor. Tot ieri am primit o provocare dela ministrul de honvezi să mă declar, dacă mă anunț ca profesor la școala de cadeți? M'am anunțat. Sunt curios cum se va rezolvi și aceasta. Sunt îngrijat că am ajuns la 56¹/₂ Kg., deci cu 5¹/₂ mai puțin ca în stare normală.

28 Nov. 1914¹). Șed la masa de lângă fereastră în biroul șefului de gară din Hadikfalva și privesc la trenul ce a sosit tocmai acum din Hliboka. Are 8 vagoane de cai și marfă (un cuv. indescifrabil) pline cu așezări din Cercul Cernăuțului și cu refugiați tot din Cernăuți. Cine n'a văzut așa un tren de refugiați, acela trăește cu un an mai mult. Oameni îmbrăcați ușor, flămânzi, copii plângând și... Doamne ferește.

Bucuroș aș descrie evenimentele din una din zilele de trei săptămâni încoace, de când sunt comandant de etapă. Dar până acum nu am avut timp nici să scriu iubitei mele Mimi. Acum, momentan, am puțin răgaz, nu doar că nu aș avea de lucru, dar tocmai că nu știu ce să mai încep a lucra. Imi zac lângă magazie sute de saci cu făină, ovăs. Sute de lăzi cu munițiune, butoaie cu benzină, rum, cacao, marmeladă etc. Haine și țoale, zwieback²) și conserve zac pe pământul gol. Ar fi trebuit să fac un coperiș provizor, dar nu cred că ne iartă Bratu³). Ar trebui să închiriez

1) Notele din această zi sunt scrise pe o foaie separată care nu face parte din carnet.

2) pezmefi 3) Rusul.

tălpi de lemn de la tren, ca să le pun sub saci, dar cred că încurând ne silește Bratu să învagonăm marfa. Hliboka e 40 Km. și Siretul 20. Mi-e teamă să nu rămân fără vagoane, căci toți proprietarii sunt provocați a-și duce bucatele la Iacobeni. Așa dar, nu știu să învagonez, să pun talpe sau ce să fac? M'am sătuiat de învagonat și de înmagazinat zadarnic, căci învagonatul de alaltăieri din Berhometh a fost tocmai la timp.

6 Faur 1915. Fiindcă de 3 luni n'am mai ajuns să notez, nimic, voi recapitula pe scurt trecutul: am plecat în 14 Oct. n. din gara Brașovului cât se poate de năcăjit, parte văzând pe Mimi foarte supărată, parte aflând că planul meu de a ajunge instructor în școala de cadeți nu fu realizat. Și mai mâhnit am devenit în Rodna, aflând că batalionul nostru încă e destinat a combate și nu — cum era promisiunea — să facă serviciu de etapă. În 22 Oct. am plecat la drum din Rodna și trecând peste Cârlibaba, Lucina, Moldava, Isvor, Seletin, Usce-Putilla, Wiznitz, Kutu, Kosov, la Zablatov am ajuns în contact cu dușmanul. În 30, seara, s'a petrecut acea scenă urâtă, care ne-a desgustat pe toți. În 2 am ajuns bolnav în Wiznitz și am intrat în spital. În 3 Nov. am fost numit comandant de etapă la Berhometh. Fără instrucție, fără cărți și tipărituri și fără (ajutor) personal, am făcut slujbă 8 zile, cum m'a tăiat capul. De aici m'am refugiat la Dorna. De aici iarăși înainte la Seletin pentru 9 zile. Apoi iar la Berhometh, de unde a 5-a zi abia am putut scăpa marfa. Apoi la Hadikfalva, Cacia, Pojorita, Iacobeni, Borșa și acuma Cârlibaba.

7 Faur. În 2/11 pela 11 am sosit peste Prislop, pe un ger de 20 gr., în Cârlibaba, unde au găzduit vreo săptămână Rușii. Cu greu am găsit cvartir, căci era multă miliție și Comanda Corpului și a Diviziei 54. Acum s'au mai rărit, căci au plecat înainte trupele. Rușii se retrag spre Putilla. În 6 zile au trecut pe aici vreo 600 prizonieri. — Frigul s'a mai muiat, mulțumită lui D-zeu, căci prea suferise bieții soldați. Și din vizitiii trenului nostru de etapă au înghețat vreo doi. Apoi soldați?! În zilele acestea am expediat la Borșa și Rodna vreo 500 de marozi¹⁾, toți cu picioarele înghețate. Dar bieții cai?.... Ei participă la războiu întocmai ca și soldatul.— Tocmai acum trece pe drum spre Iacobeni coloana de muniție de artilerie. După numărul carelor pot judeca, că armata dispune aici de un număr frumos de tunuri.

E interesantă și viața, mișcarea dintr'o localitate de etapă cca 20—30 de Km îndărătul liniei de bătaie. În zilele prime când venisem aici, nu puteai vedea un singur civilist. Toate casele pline cu soldați, până și în pod și cămări. Prin curți bucătării, cai, că-

¹⁾ bolnavi.

ruțe, sute și sute de focuri, iar în jurul lor cete de soldați înfrigurați. Ici se taie un bou, coala se svârcolește în moarte un cal. Mai în sus, pe 4 targe trei soldați morți de ger. Vin și merg căruțe cu sutele, detașamente de soldați. Totul e saturat de viață militară. În curtea Comandei Corpului vreo 100 de Ruși. Li se împarte pâine și cafea sau tee. Ofițerii le schimbă banii rusești, le cumpără medalii, ceasuri și alte obiecte.

În casa care locuiesc încă a găzduit Rusul. În pod am aflat muniție de inf. rusească. Geamul spart de gloanțe. Alte geamuri sparte de presiunea șrapnelilor. În odaia în care doarme George au fost găzduiți cai rusești. — Din zi în zi se ivesc tot mai mulți civili, cari vin să-și revadă gospodăriile. Ieri a fost și Jidanul meu. Cu câtă jale privea la mobila lui dărăpănată! O sofă de 600 Cor. i-au descompus-o Rușii. — Aproape nu mai vezi gard la case. Toate le-au ars Rușii și acuma noi. În curând mă voi muta la magazie și apoi începe iar lucrul greu și mult.

8 Faur. Aseară am ocupat al 25-lea cvartir dela 14 Oct. încoace. Și faptul acesta e o măsură pentru viața zbuciumată din războiu. Acum locuiesc în edificiul silvanistic al fondului religios gr. or. din Bucovina. Înainte cu 10 zile aici a fost cvartirul general rusec. — Comanda Diviziei 54 și a Corpului 13 au plecat azi la Seletin. S'a mai luminat aici; numai de nu ar fi cele de 2 ori 12 trenuri (Staffel), cari ne amărăsc zilele la magazie. — Am acum 5 odăi la dispoziție, 2 de rezervă pentru trecători. Una a mea, alta cancelarie și alta pentru personal. — Mobilierul total ruinat. Nici lampă, nici spălător. Cu pulpitele (săltarele dela masa de scris) au făcut Rușii, dar și ai noștri, foc. Ușile unse cu tinctură de ploșnițe.

Fierăstrăul și securea ne-au furat-o brutarii nu știu cărui regiment. Un dulap și o sofă (tocmai modelul celei de acasă) le-am adus din cvartirul cel vechiu. Cine știe când le va mai revedea proprietarul?! Dar totuși aici e mai bine ca ori și unde până acuma. Priveliște frumoasă. Odăi mari moderne și — closet cu apă! Ce ție și soartea! Până azi am avut „menage“ la comanda Corpului; mâncările cele mai bune și alese, și un closet la cvartirul cel vechiu atât de murdar, încât fiecare zi pentru mine problema cea mai grea era să mă decid să intru în el. Azi e tocmai întors! Am dejunat cacao fiert cu apă și voi prânzi caș cu comis¹⁾ tare. — Am 100 de boi; mi-au intrat în curte, au ros toate rozele, stoborul (căci n'au mâncat de 2 zile) și au rupt sârma telefonică ce leagă Divizia cu magazia de pe Prislop. — Acum aflu că mi-a sosit la poștă o epistolă din Brașov, probabil dela scumpa mea Mimi. Aștept cu multă nerăbdare știri bune de acasă.

1) Pâne neagră soldățească.

Seletin. 20 Faur. Când am deschis jurnalul să-l continuu, am rămas uimit, cum au trecut de repede 12 zile, de când nu am ajuns să scriu în el. Pe neașteptate am fost încredințat cu conducerea unei magazii mari, ce se plănuia aici. Am plecat bucuros din Cârlibaba, fiindcă locuiam într'o odaie murdară, mâncarea era slabă, dar peste toate aveam enorm de mult de lucru și eram mereu săcăit când de Spitz, când de Proske.

Nu aveam nici ajutor destul; pe Vlad mi-l luase colonelul Dvorjak și aveam în fiecare moment câte 6-8 partide în odaie. Am plecat cu 5 soldați cu automobilul de marfă la Iacobenii. Acolo am odihnit câteva ceasuri, apoi cu trenul la Seletin. Aici am regăsit pe simpaticul șef de gară Franz Ondra, care mă găzduiește ca pe frate-so. Nici eu nu-i rămân dator, căci plătesc ca la hotel.

21 Faur. Am revenit în 16 II aici și am avut 4 zile grele. În 18 am încărcat 3 Staffel și am descărcat 20 vagoane. Se înțelege, am pierdut evidența peste magazie. Acum trebuie să lucrez din greu, ca să restabilesc ordinea. Aseară aveam 150.000 N, 75 K și 300 g. și eram îngrijat că nu o să mai am loc. Atunci îmi comunică Szibinkits, ca să nu mai descarc trenul sosit, căci probabil se va desființa magazia din Seletin. Astfel am ajuns azi dimineață, după vreo 20 de zile, să mă premenesc și să mă spăl mai cum se cade. — Sub titlul că cei de la etapă suntem afară de pericol, ne încarcă cu lucru care nu se poate compara d. e. cu munca pe care o săvârșește o calfă de la Eremia¹⁾ Vinerea²⁾. — Eu ar trebui să am încă un accesist, vre-o 3 Rechnungsführeri³⁾ și vreo 50 soldați. În realitate am 5 soldați cu mine. Ne exploatează teribil și dacă socotelile nu sunt în regulă, te fac responsabil. — Treacă însă toate, dar suflă vânt de primăvară și-mi aduce dor din țară. . . .

Aseară am aflat că se face recrutarea celor din 1873-1896. Oare ce zice Banciu și Sulică? Se vede că ai noștri se pregătesc de lucru mare! Nu o să terminăm nici în primăvară cu războiul. Eu aș duce-o încă, dacă aș putea să mă odihnesc baremi o săptămână. Ce crezi, din 24 August n'am răsuflet o jumătate de zi. Cum e d. e. și acuma: atâtea socoteli, pe cari le port pe zeci de hârtiuțe pe masă, și le port în cap zi și noapte și nu le pot aduce în acea ordine, pe care aș dori-o eu.

Acum iar e situație nesigură. 8 vagoane stau încărcate de 2 zile și nu am nici o dispoziție pentru ele.

1) Vechea prăvălie românească din piața Brașovului. Azi desființată.

2) Zi de târg în Brașov.

3) Contabili.

23 Febr. Ordinele mele se schimbă cu situația strategică. Era p'aci să plec pentru a treia oară la Berhometh. În fine mă bucuram că mergem înainte, dar eram îngrijat (în) ce privește cartirul și „menagia“, căci castelul e devastat și comuna mai săracă decât Seletinul. — Azi dimineață primesc ordinul ca toată magazia s'o transport la Czernowitz! Ce bucurie pe cei trei soldați ai mei, legionari toți trei din Cernăuți! Și eu mă bucur că am ocaziunea să văd capitala unei provincii, pe care aproape întregă am cutreierat-o. Și George e vesel. A intrat în odaie cu fața luminată de bucurie, că a auzit azi clopotele de la biserica ortodoxă. Se servesc pretutindenea slujbe de mulțumită, că s'a eliberat Bucovina. — Cei trei adjutanți ai mei: Armeanul Iosifovici, Ruteanul Nacu și Germanul Baumgärtner au fost avansați azi. Kad (?) e deja sergent major. Și eu mi-am avut azi partea mea de bucurie. Mi-a scris Elvira bine despre ai mei.

Azi am expediat 7 vagoane la Brodina. Ieri 10. Până le vor transpune în vagoane normale trec încă 2—3 zile. Astfel o să am acuma puțină odihnă. Aflu că Rusul ia poziție iarăși pe la Halici, la nord de Stanislau. Ai noștri trebuie că au pătruns la Nouă Suliți în Rusia, căci altcum n'ar îngrămădi proviantură în Cernăuți.

24 Febr. Ieri și azi am odihnit. Incarc încet marfa ce o am și o expediez la Cernăuți. Probabil deseară sau mâine dimineață voi pleca și eu cu ultimul rest. Sunt curios ce împărțea¹⁾ mă așteaptă la Cernăuți.

Singura mângâiere ce am e, că mi-am întors fața și inima cu toată puterea credinței spre Atotputernicul D-zeu și astfel simt că El ne va ocroti de rele mari. Și dacă îmi va măsura pedeapsa, o voi suporta-o liniștit, căci știu că El singur e Acela, care nu face nedreptate. Deci, fie voia Lui.

Ninge încontinuu. În sala de alături (sala de așteptare) se tânguie o femeie, al cărei bărbat zace, cu picioarele înghețate, pe patul de moarte. În spitalul din Cluj și așteaptă nerăbdătoare plecarea trenului. 50 de Sași din jurul Sibiului încarcă trei vagoane cu muniție. Șeful, om foarte cinstit și simpatic, mă cercetează tot la 10 minute și mă distrează plăcut.

Nu am timp să cutreier satul, ca să-l cunosc acuma după ce au găzduit în el 5 săpt. Rușii. Așa ce mai auz de la oameni. Aici d. e. se zice că a fost fatal pentru comună faptul, că ai noștri la evacuare au lăsat în urmă la gară 70 butoaie de vin roșu. Șeful gării cu jandarmeria l-a împărțit repede pe la oameni ca să-l salveze. Au venit Rușii și Huțului, de neam tot Slavi, au ospătat pe dușman, au beut și ei și au jefuit pe Jidani în companie. Secretarul comunei zice că azi, revăzând mai multe femei, sta să nu le

1) destinație.

cunoască, așa fețe schimbate, palide și supte, aveau. Șefului i-au ars Rușii o stupină cu 100 de coșnițe. Vite au dus foarte multe Rușii. La gară d. e. au încuiat ușile și au aruncat toate cheile, au rupt pânza divanului, ori căutând după bani, ori că le trebuia mușamaua de ploaie. Au făcut cu lumânarea o cruce în tavan. Au spart icoana Maicii Domnului: o icoană care înfățișează pe Fecioara tânără în stil de renaștere, zicând că fața aceea nu poate reprezenta pe Sf. Maria. L-au dus cu ei pe Grinberg săracul și nevasta lui plânge pe uliți. Au spart cassa Wertheim din gară.

Dimineață plec la Cernăuți. Sunt curios de noua împărțeală ce voi primi. La ceva bine deosebit nu mă aștept, căci: ori pot fi acasă între iubiții mei, ori nu. În cazul din urmă, mi-e tot una în ce slujbă mă pun. Azi am primit 4 corespondențe ¹⁾ de la Irina, Marți și de la băieți, datate din seara Crăciunului. Când o să vă revăd?! Când o să mă regăsesc și eu cu conștiința ce-am avut-o odată?!

2 Martie. Am fost două zile în Cernăuți. În fine am ajuns să iau o baie. Orașul pustiu, casele ovreești mai toate le poți recunoaște după ferestrele sparte și mobila bucătită. Tunurile se auziau întreaga ziua în 27/II dinspre Boian. În drumul lung până la Colomea, am trecut și pe lângă poziția neuitată din 31 Oct. Toată calea am fost înfiorat. În Colomea locuiesc în interiorul magaziei. Azi am fost la Utinia. Am adus unele articole pentru magazia goală, ca să am de lucru și să pot dovedi că sunt indispensabil. Vorba lui Aleman: Man muss sich unentbehrlich machen wissen! Dar știu că nu voi avea stare nici aici. Doar nici unul din etapă n'a vagabondat cât mine. Iubiții mei de-acasă iar mi-au pierdut urma. Al vostru Aurel acum se culcă și va adormi visând de voi, deși șuieră vre-o trei mașini în gară sub fereastra mea.

3 Martie. Mi se pare că nu-i prea merge bine corului ²⁾ nostru (al 13-lea). Azi am vrut să mă duc la Delatyn să mai completez magazia de aici și mi s'a spus că deocamdată nu-i lipsă. Situația e neclară. Ne așteptăm (în) fiecare moment la alarmă. E vorba că corul în urmărirea rapidă a Rușilor a tăiat calea la o trupă în retragere. Ce țî-e naiba însă că am prins un ariciu. Adecă trupa tăiată să fie de vre-o 10—12 mii și trupele noastre de etapă ce se află la vre-o 20 km. îndărătul frontului, abia fac o mie. Trupa rusească tăiată vagabondează și noi nu știm momentul când ne poate surprinde. De aceea acuma sortez patroanele ³⁾ și curățesc puștile adunate de pe câmpul de luptă, ca în caz de nevoie să putem înarma cu ele legionarii, Arbeiterabteilung, cari n'au încă puști. — Abia m'am instalat în odăița mea și cred că

1) Cărți poștale. 2) Corpului de armată. 3) cartușele.

în curând o să mă mut spre Delatyn. Toată viața de soldat, mâncare, pat, lumină, recuisite de cancelarie, totul este o improvizatie. Arta e, ca la un ceas dupăce ai sosit într'o localitate nouă, să ai pat, sobă, lemne, lumină, mâncare; să-ți funcționeze repede și bine tot aparatul, fără să cei sfat și ajutor de la nime. Recuirezi¹⁾ ce și de unde poți și trebuie să fii gata în același timp pentru de a te muta ușor și foarte repede.

4 Martie. Vânt mare, vifor cu zăpadă și Stanislau evacuat de noi. Dar am visat azi noapte, că am respins pe dușmanul ce voia să ne surprindă. Ce mă îngrijește este faptul că, neavând legătură poștală cu Mimi, ea va fi neliniștită de soarta mea.

20 Martie. În intervalul acesta am avut mult de lucru, de am căzut pe brazdă. Acum pachetez și plec la spitalul din Sighetul Marmajiei. Voi avea norocul să fiu tratat după merit?

24 Martie. Zi de primăvară admirabilă. Eu întreprind o nouă grupare a bagajului meu în Krankenhaltstation din Sighetul M. Colomea m'a așezat bine. Peste 2 zile sau intru în Reserve-spital aici sau undeva în ținutul cadrului meu.

29 Martie. Petrec a treia zi în Villa Groedel, care servește acum de Reservespital No. VII. Durerea de cap nu-mi mai înceată și se mai asociază și friguri gastrice (în) fiecare seară. Timpul e dulce, grădina mare și frumoasă, dar eu visez mereu de un petec de pământ mai puțin frumos ca acesta, dar mie mai dorit și scump, căci pe el își petrece acum în vecinice gânduri și griji o femeie între doi copii veseli de lume.

Aici mi-am putut face bună idee despre cece înseamnă a fi prizonier. Numai cu trupul trăiesc aici. Nu pot lucra, ceti, absolut nimic. Stau la masă sau la fereastră ceasuri întregi fără a vorbi un cuvânt. Singur Fenyő mă scoate din răbdare, cu întrebările lui. Așa om curios n'am mai văzut! Un histeric și epileptic, înzestrat cu un tupeu și îmbulzeală, cum n'am mai dat de om. Altcum nu e suflet rău, dar firea lui e curioasă: mereu vorbește, întreabă de toate nimicurile cu insistență, se vâă în vorba altora, tremură din cap mereu, tot la 3 secunde își trage nasul, etc. Abia aștept să scap de el, căci mă molestează deja prea mult și nu știu cum de s'a asociat mai mult de mine și mă jenez să-l refuz.

19 Aprilie. Sunt singur în locuința noastră. Mimi coase la Frau Scheder, Tudor, Marin și Titus²⁾ la școală, servitoarea în

¹⁾ Rechiziționezi.

²⁾ Titus Prescurea, un elev care stetea în gazdă la fam. Ciortea.

bucătărie. Buși ciripește veselă. Cine ar putea zugrăvi bucuria mea, că mi-am putut revedea pe iubiții mei! Sunt 18 zile de când trăiesc în mijlocul lor și nici acum nu-mi vine să cred că e realitate traiul meu. Mereu am iluzia unui Christos apărut după înviere între apostolii săi.

Azi prezintă cabinetul dietei proiectul de-a extinde obligativitatea serviciului cu arme până la 50 de ani. Cine ar fi visat vre-odată o așa încordare militară a statului?

Azi sunt liniștit, nimic din teama ce mă stăpâna în toamnă. Am servit 8 luni, am stat în ploaie de gloanțe, am suferit și frig și foame. Azi puțin e ce m'ar mai putea impresiona. Doresc totuși să trec cu ai mei ușor peste furtuna ce încă se va deslănțui. Căci merităm după atâtea suferințe să avem parte de o serie de zile line și bune

14 Septembrie. La 1 Sept. n. m'am reîntors din Alkenyér, unde stătuse cu mine și familia mea vre-o 7 săpt. Acum sunt la compania de marș, cu care voi pleca peste vre-o 10 zile pe câmpul de războiu, probabil în Galiția. Ce să mai scriu aici? Acum e timpul acțiunii și nu al scrisului. Dacă D-zeu Atotputernicul mă va reda iubiților mei după războiu, atunci voi avea ce să mai scriu; acum stau în fața unui chaos și firul gândului se întrerupe. — Doamne ajută-mi și mie și iubiților mei!

(Va urma).

Un contract din 1799

Com. de Ax. B.

Răsfoind niște dosare din Arhiva istorică a municipiului Brașov, am dat, între altele, și de contractul reprodus mai jos, care mi se pare de interes din mai multe puncte de vedere:

1. Relativ la fond, pentru îndatoririle pe care trebuia să și le ia pe atunci un procurator (advocat) al „obștii“ nu numai în ce privește reprezentarea „cu dreptate“ a intereselor acestora, ci și prin obligamentul de a nu primi „fără știrea obștii“ procese de la străini, prin care ar putea suferi îndatoririle sale față de oraș și față de orășeni, nici „a fi volnic“ să se amestece în procese de-ale orășenilor, fie că acestea s'ar fi purtat între ei sau cu străini, fiind însă dator „a sluji“ pe orășeni în judecățile lor cu „fețe străine“ „cât va fi drept, cu plată mai ușoară“ și fără trăgănări, — ca și a face „iștanțiile“ de care ar fi avut nevoie orășenii — oricui ar fi fost acestea adresate — pe prețurile fixate în contract și care variau după starea materială a orășenilor ce le solicitau.

2. Relativ la formă.

a) Sub raportul lexicului, ne-a păstrat unele vorbe și locuțiuni ieșite din uz ca: *angarii*, cu înțeles de „rate“ (de la angărie, angară), *îndelungarea vremii*, pentru „trăgănare“; apoi *mă făgăduesc*, forma reflexivă, mai rar întrebuițată azi, pentru „făgăduesc“, după analogia lui „mă juruesc“ și locuțiuni ca: „gata a lipsi de la slujbă“, pentru „a renunța la slujbă“, „să nu fiu volnic“, pentru „să n'am voie“, sau „cu plată mai ușoară“, nu: mai mică, mai redusă, mai convenabilă, — cum am spune azi.

Întâlnim chiar neologismul *pretenzie*.

b) Sub raportul ortografic. Contractul fiind scris cu *litere latine*, ortografia oglindește eforturile de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, care, în lipsa unor reguli și semne generalizate, se făceau pentru transcrierea sunetelor limbii române cu alfabetul latin. Autorul contractului nostru, neputându-se ajuta numai cu acesta, mai împrumută semne și de la Germani și de la Maghiari.

Utilizează următoarele semne:

Pentru ă, î..... : e Ex. me (=mă), șille (=silă), en (=în)

„ ș..... : sh Ex. shi (=și)

- Pentru t.....: tz
„ ce, ci.....: tse, tsi
„ c.....: k
„ s.....: sf, ş, s Ex. sşau, graetsesk, silesk, proceş, şille
„ j.....: sz, shz Ex. szos, a slushzi
„ i.....: i, j (mai ales în diftongi) şi y
Ex. jeu, Dumneluj, voj, jau, doj, tsej,
oresheneshty, dar şi: oresheneshtj, obsty,
dar şi obşti, obshti; nemţeshty şi
nemţeshtj

Verbul auxiliar, de la viitor: voi şi adj. vechi (sing.), fără u final; datori, oraşi (cu i final la singular) zile, şille, voi ffi. (cu dublu ll, ff),

Uneori, câte două vorbe scrise'ntr'una: şjenu (= să nu), opritsine (= o pricină), enkare (= în care), ensluszba (= în slujba), anu oridika (= a nu o ridica) etc.

Iată şi actul, transcris cu ortografia de azi, păstrându-se numai punctuaţia originalului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Contract*)

Cu învoiala obştii orăşeneşti de aicea din Bolgarsegy, de rituşu grecesc, neunit, or voit, precum şi hotărît, subt datumu mai jos, prin voia tuturor, cunoscând, că au lipsă, pentru un notareş, sau avocat; pe sama oraşului, ca pentru orice trebuinţă, orăşenească, şi a ecleziei, să poată sluji; spre care hotărîre, aflându-mă eu care mai jos mă voi numi, m'am învoit şi aşezat cu Dumnealor, ca plată într'un an, să-mi dea f. 200, zic două sute de nemţeşti; care plată aşa s'au hotărît ca să mi se dea în patru angarii, dela cutia oraşului: pentru care eu m'am mulţămit, şi aşa m'am învoit şi tocmit cu Dumnealor, numai într'un an de zile: iară dela împlinirea anului, plăcând Dumnealor purtarea mea (şi plăcându-mi şi mie slujba care am primit dela Dumnealor) şi poftind Dumnealor a mă tocmi şi pe alt an viitor, voi fi dator a rămânea, însă tot cu pomenita simbrie, mai mult a nu ridica. Iară nepoftindu-mă Dumnealor mai mult pe mine, a le fi eu procurator, să aibă Dumnealor, cu două luni de zile, mai nainte de împlinirea anului a-mi da de ştire, şi eu fără de nici o pricină, sau vorbă, împotriva Dumnealor să fiu gata a lipsi dela slujba Dumnealor, să fiu dator iarăşi, cu două luni de zile, a da Dumnealor de ştire; şi după punctumurile

*) Arhiva istorică a municipiului Braşov, No. 3082—1800.

care mi se dă înainte, voi fi dator; și nezmintit, voi păzi, și voi urma, după cum în jos arată.

1mo Mai întâi pe lângă credința care am, mă leg să fiu credincios orașului, a sluji, la toate trebile, cu dreptate, cu scrisoarea în toată vremea, în slujba orașului, și a ecleziei. Atâtea și în persoană fiind de lipsă, împreună cu orășeni sau singur supt numele, și cu știrea orașului, să fiu dator, a răspunde, numai cu înțelegerea obștii, și spre binele orașului.

2do În treaba ecleziei, așa voiește obștea, orice ar avea eclezia noastră, pretenzie sau datorie, asupra oricăruia. din orășeni, să fiu slobod ca un procurator, a căuta, și a lămuri, niște datorii ca acelea.

3to Având orașul trebuință, la Înălțatul Crăescul Gubernium sau la Prea Înalta Curte, a cere vreo milă, sau în alt proces de judecată, voi fi dator a merge cu cheltuiala orașului, și a mă sili în lucru cu dreptate.

4to De aicea din Brașov, niciodată să nu lipsesc, fără știrea obștii, și iarăși fără știrea obștii, proces mare de judecată, dela străini să nu primesc, ca prin lucru străinilor, să nu împiedec lucru orășenesc, și a altor din orășeni.

5to Când doi neguțători, orășeni de aicea, ar avea vreo pricină de judecată, între Dumnealor, să nu fiu volnic a mă amesteca, nici la o parte, nici la altă, nici cu altă față străină asupra vreunuia din orășeni să nu fiu slobod; iară având vreunul din Dumnealor cu altă față străină vreo judecată, să fiu dator a sluji; și cu plată mai ușoară, cât va fi drept, și lucru vrednic să mă învoesc. Și fără îndelungarea vremii să mă silesc, a sluji, și a isprăvi la orășeni.

6to Când din persoanele orășenești, ar pofti dela mine a le face vreo iștanție, cătră Cinstitul Magistrat, sau în altă parte; pentru osteneala mea, dela neguțători, pentru iștanție mai ușoară să am să iau patruzeci de creițari; pentru iștanție mai grea, șazeci de creițari; dela orășenii cei săraci, douăzeci de creițari. Iară dela cei străini cum oi putea să mă învoesc.

7mo Fiindcă Dumnealor obștea au avut procurator până acum pe Domnul Samuel Trincini; care greșind împotriva legăturii sale, numita obște l-au lipsit de slujba sa; dară fiindcă Domnul Trincini se laudă că va începe proces cu obștea; așa când n'aș putea eu sta împotriva dumisale cu greșalea Dumnealui; și ar veni vreo silă dela vreo judecată, ca să primească obștea iarăși pre Domnul Trincini, eu să fiu gata a mă lipsi fără de nici o pricină.

8vo În toată vremea, în care voi fi în slujba orașului voi fi dator, a fi credincios, și în toată cinstea și dragostea, a petrece cu orășenii, și ori în ce slujbă, mă va pofti orașu să slu-

jesc; adecă: obște, atâta, aicea în fața locului, cât și într'alte părți fiind de lipsă, cu toată silința, și dreptatea, mă făgăduesc, că voi sluji: și pentru împlinirea acestor puncturi, și cumcă voi păzi dreptatea, cătră oraș, voi fi gata, când va pofi obște, a întări credința mea cu jurământ;

9no Pentru hârtie, cerneală, care sânt ale scrisului, m'am mulțămit ca să-mi dea Dumnealor, într'un an cinci zloți, adecă cinci florinți memțești. Și eu să am să port grije pentru acestea; lângă care mă leg a ținea protocol, după orânduiala procătorească, pentru trebile ce se vor lucra ale orașului, care în vremea, și dacă aș lipsi eu din slujba aceasta, acel protocol să rămâie la obște, ca să se poată vedea, cele ce în vremea mea s'au lucrat.

Pentru care despre aceasta legătură, pentru mai bună încredințare două asemenea contractumuri s'au făcut, unul de cătră obște, iscălit, și dat la mâna mea; și altul iscălit, și cu obiceinuta mea pecetie, întărit, și dat la mâna obștii. Aceste pomenite punctumuri, precum de bună voie am voit, mă leg, și mă făgăduiesc, că le voi și împlini, întăresc.

Brașov 13 Februarie 1799, după calendaru vechiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gheorghe D. Șohanu

Costandin Șohanu
Gheorghe Arsenie
Nikolai Csurcul
Dumitru Ciurcu
Hr. Stoicovici (?)
Petru (indescifrabil)
Ioan Iuga
Toma Nona (?)
Vasile (indescifrabil)
Nicolai (indescifrabil)
Gheorghe Iuga
Ioan Voina
(indescifrabil) Ioan
Gheorghe Ioan
Vasile (indescifrabil)
(indescifrabil)

”
”

Gheorghe Ciurcu
Radul Ioanovici
S (?) Manea
Ioan Cătană
Mihail Petcovici
Radu Miu
Ioan (indescifrabil)
Nicolai (indescifrabil)
Indescifrabil
Ioan Lebu
Indescifrabil
Leca Răuț
Radu Răuț

Toate iscăliturile sunt cu chirilice cu excepția iscăliturii lui *Nicolai Ciurcul*, care iscălește cu itere latine.

Tratamentul minorităților din Ungaria de azi

de Horia P. Petrescu

Poftele de boa-constrictor ale guvernanților oligarhi din Ungaria ciopârțită n'au dispărut.

În mijlocul Europei, o mână de latifundiați crede încă că se mai poate rechema evul mediu, când masele erau subjugate după bunul plac feudal.

Mussolini hotărăște, chiar și pe cale parlamentară, împărțirea latifundiilor italiene, pentru ca țărănimea să aibă pământul trebuitor și ca viitoare revoluții sociale să fie astfel preîntâmpinate. Oligarhiile unguri nu cer nici mai mult nici mai puțin decât: revenirea la vechile granițe, ca să poată înfăptui o Ungarie unitară, omogenă, monoetnică !

Recenzământul oficial *maghiar*, din 1910, arăta 9,919,197 Maghiari și 11,687,290 alogeni (Români, Slovaci, Ruteni, Germani, Serbo-croați, Evrei, Italieni, Bulgari, Țigani).

Într'un mesagiu al Președintelui Statelor-Unite T. D. Roosevelt, din 1933, se spunea : „Dacă ne întrebăm cari sunt argumentele înarmărilor, cari, în pofida lecțiilor și tragediilor marelui războiu, rămân o sarcină ce apasă mai greu decât orișicând asupra popoarelor, e clar răspunsul... 1) dorința, mărturisită sau ascunsă, din partea guvernelor, de a-și lărgi teritoriile în detrimentul altei națiuni. Cred că numai o mică minoritate a guvernelor sau a popoarelor are un astfel de scop...”

Guvernanții unguri vreau să-și lărgescă teritoriul în detrimentul câtorva națiuni, ca mai apoi să le maghiarizeze cu forța. Un exemplu pentru multe.

În a. 1933 a apărut, în „Editura Hanseatică“ din Hamburg, o carte scrisă de *Richard Bahr* și intitulată : „*Volk jenseits der Grenzen*“ [Popor(ul german) de peste granițe] Ca subtitlu „*Geschichte und Problematik der deutschen Minderheiten*“ (Istoria și problematica minorităților germane).

Editura este o editură de seamă, volumul are 461 pagini, autorul indică, la bibliografie, sute de volume și broșuri consultate (Prețul 384 Lei).

Capitolul „*Rumfjüngarn*“ (Ungaria ciopârțită) merită să fie citit, deoarece deschide ochii tuturor asupra *sistemului* guvernărilor din Ungaria de astăzi.

Sistemul *nu s'a schimbat*: ca înainte de războiu și astăzi maghiarizarea forțată este la ordinea zilei.

Câteva constatări vor lămuri mai bine teza. D-l *Richard Bahr* aduce *date*, statistici *concrete*.

Ungaria de astăzi „a ajuns prin Trianon *mai unitară*“, susține autorul. Din cei 7,980,143 locuitori de azi, au Maghiarii 89,6%, Germanii 6,9%, Slovaci 1,8% și Români, Sârbi, Cehii la un loc 1,7%.

Cu 50—60,000 de locuitori sunt Germanii și în ziua de astăzi o „minoritate considerabilă“. Cu toate că ar trebui ca această minoritate să aibă cam 15 deputați — nu avea (în 1933) decât un singur deputat, pe prof. univ. Iacob Bleyer (mort între timp).

În Ungaria de astăzi ești „antipatriot“, chiar dacă ai numai nume străin. Unui tânăr învățat i s'a trimis un articol înapoi cu observarea că i se va tipări dacă își va maghiariza numele.

„Societatea jurnaliștilor maghiari“ a înaintat Ministerului de Interne un memoriu, în sensul ca să li se ceară scriitorilor maghiari cu nume nemaghiare să-și maghiarizeze numele.

„D-l Gömbös, în calitatea sa de ministru al armatei“ somează pe ofițerii săi să-și maghiarizeze numele. „Deoarece cererea (admonierea) aceasta nu are efect, într'o nouă circulară cere mai cu zor (dringlicher) să i se indice de ce ofițerii nu se învoesc să li se maghiarizeze numele?“ Efectul se resimte:

„Numărul celor (maghiarizați cu numele) 1454 din anul 1930 se urcă în 1931 la 2887. Numai în armată de la 68 la 662. „Chiar localități întregi“, când este tocmai de față autoritatea superioară, „își exprimă dorința de a-și maghiariza numele“. Astfel se naște o „mișcare patriotică în stil mare (grosszügig)“. Votarea la alegeri, la țară, în opoziție cu cea de la oraș, este publică, de aceea cetățenii preferă să nu voteze sau să voteze cu omul stăpânirii.

„Țăranul nu vrea să-și facă năcazuri (belele) (Scherereien)“.

„Ungaria a maghiarizat *cu foc și cu patimă*“ (heiss und leidenschaftlich).

De origine germană au fost *Artur Görgey* din Zips, *George Klapka*, Șvab din Banat — conducătorii armatei lui Kossuth. Președintele „Ligii revizioniste“ *Francisc Herczeg* a fost Franz Herzog, fiul unui farmacist din Vârșeț (Banat). Chiar *Gömbös* este de origine germană: moșul său a fost odinioară un meșeriaș „care făcea nasturi (susține Bahr) de aici „Knöpfler“, dela „Knopf“ = nasture, — ceace pe ungurește înseamnă „gomb“ — și Gömbös.

Profesorul univ. *Jacob Bleyer*, germanist la universitatea din Budapesta, a vrut să trezească satul șvăbesc și a înființat foaia „Sonntagsblatt“ (Gazeta de Duminecă), punându-se și în fruntea unei societăți culturale „Ungarländisch-Deutsches Volksbildungsverein“ (Soc. pentru cultura poporului german din Ungaria).

Societatea a dat concursuri de capele țărănești — fanfare — a aranjat baluri șvăbești — aducându-i-se învinuirea că are o activitate prea restrânsă. Foaia e scrisă pentru mentalitatea țărănească. Cu toate acestea, cu toate că fostul ministru de comerț *Gustav Gratz* (Sas) s'a pus în fruntea Societății, cu dorința de a aduce o înțelegere între maghiarism și germanism — societatea maghiară a început o campanie fără milă („erbarungslos“) față de „pangermanii“ și „trădătorii de patrie“ înscrși în Societate.

Nici pe teren bisericesc nu este altfel. În toate diecezele, afară de Steinamanger slujba și instrucția germană au „un rol de paria.“

„Încă tot mai persistă (klebt) vechea idee că naționalitățile ar putea desființa statul. Asta ar mai fi fost explicabil, la nevoie, înainte de războiu, când nemaghiarii făceau 50% din populație, astăzi însă, când nemaghiarii reprezintă în teritoriul mic, dar unitar tocmai 10%, astfel de temeri sunt nici mai mult nici mai puțin decât absurde (sinnlos).“ (pag. 410).

Ce fel de „șicane și înțepături de ace“ suferă societatea culturală germană? „Societatea pentru cultura poporului“ (șvab) trebuie să colinde din comitat în comitat cu pălăria în mână, ca să cerșească încuviințarea pentru organizarea, care a fost doar dată odată din partea guvernului. *S'au interzis* cotizațiile culturale, colportajul „Sonntagsblatt“-ului, participarea femeilor și copiilor la conferințele (totdeauna nepolitice), participarea oaspe-

șilor la conferințe. Membru nu poate fi decât numai membrul familiei.

Unii notari interzic orice societate șvăbească sau trimit acasă, țăranului, declarația de demisie din Societate. Mari întreprinderi maghiare amenință cu dimiterea pe cei ce iau parte — muncitori sau muncitoare — la activitatea culturală germană.

„Kisededovó“-urile“ (grădinile de copii) încep să-și arate efectul. „Grădini de copii“ germane există numai în 20—30 comune la granița de vest, altfel sunt pretutindeni maghiare, cu toată majoritatea absolută a Germanilor în 325 de comune“.

Există trei ordonanțe ministeriale, între anii 1923 și 1927, cari cer școli minoritare germane, dar 68% din ele, văzute la lumină, sunt școli curat maghiare, în cari numai două ore pe săptămână se învață nemțește: Tipul C.“. „Tipul B (21.3%) din aceste școli nu se arată nici el într'o lumină mai favorabilă. Aici se instruește din clasa a treia începând de două până în trei ori pe săptămână în limba germană. Abia la tipul A e vorba de școli germane adevărate. Acestea se găsesc însă, întocmai ca „grădinile de copii“, numai în ținuturile limitrofe de vest, în nemijlocita apropiere a Austriei, unde au trebuit să se lase mai ușoare cătușele în vederea locuitorilor din Burgenland“.

Autorul urmează: „Contele Bethlen a priceput cât de lipsite de perspectivă ar trebui să rămână toate sforțările revizioniste, dacă ar fi tratați Germanii din Ungaria ciopârțită (Rest-Ungarn) atât de rău, încât între nemaghiarii împărțiți Micii Înțelegeri n'ar putea să germineze dorința de a se întoarce vreodată sub scutul Coroanei St. Ștefan. În 1926, la primirea unei delegații șvăbești, a declarat: „Mai 'nainte am crezut că patriotismul atârnă de limbă. Acum o știm că nu atârnă de limba maternă, ci de sentimentele nutrite. Guvernul se bazează pe punctul de vedere că instrucția poporală a populației germane din Ungaria are să se dea și în limba maternă. Se va îngriji desigur ca copiii din părinți germani să fie în stare să-și însușească cultura în școli germane“.

„Tot așa a declarat-o mai târziu, când a vizitat Berlinul și Viena; declarând că e necesar ca minoritatea germană să se simtă bine. Într'aceea s'a retras contele Bethlen, cu toate că a rămas și pe mai departe o personalitate cu influință. Dar nu-

mărul școlilor minoritare a scăzut de atunci, din an în an. Nici chiar instrucția religioasă nu se mai predă, adeseori, în limba maternă. Dorințele după un institut german, de școală normală, pentru învățători, sau după o școală secundară sunt mai îndepărtate astăzi de realizare decât ori și când.

„Urmărilor se pare că n'au lipsit a se arăta: ultima numărătoare maghiară, din Decembrie 1930, a constatat o însemnată dispariție a elementului german. În 1920, după statistica oficială, erau 551,211 Germani. Aceleași autorități au arătat acum existența a numai 479,000 Germani, tocmai cu 72,000 mai puțin. La prima vedere un rezultat spaimântător. În realitate nu va fi tocmai așa de rea realitatea. *Statisticile maghiare* au avut întotdeauna, încă pe vremea monarhiei dualiste, renumele lor special. Probabil își vor fi dat osteneala să și-l păstreze și de astădată. Germanii din Ungaria încă nu mor ca naționalitate. Încă nu s'au desvâțat țărancele șvaboice de a naște copii...”

Cum s'a ajuns la rezultatul numărătoarei de mai sus? O motivează tot d-l Bahr :

„În „indicațiile speciale“, cari sunt alăturate cărții de numărătoare, se găsea următoarea lămurire a noțiunii, care abia merită să fie explicată, a noțiunii de limbă maternă : „Drept limbă maternă are să fie introdusă, fără de nici o influințare externă, conform realității, totdeauna limba pe care și-o recunoaște persoana respectivă de a sa sau pe care o vorbește mai bine și mai bucuros. De aceea trebuie să se observe că, deși limba maternă este de cele mai multe ori identică cu acea limbă, pe care a învățat-o fiecare în copilăria sa și — de obicei — dela mama sa, totuși, se poate ivi cazul ca limba maternă să fie alta decât cea a mamei, mai cu seamă dacă copilul și-a însușit în asilul de copii, în școală sau în urma unei alte apropieri sociale sau în urma faptului că părinții au diferite limbi materne — o limbă care este deosebită de aceea a mamei sale“.

Autorul comentează : „Cazul“ că piciful (Dreikäsehoch) și-a însușit în grădina de copii o altă limbă maternă s'a „ivit“, evident, foarte des. De aici explicarea escamotării a 72,000 de Șvabi.

Cele ce le susține, d-l Bahr, Germanul, le dovedește cu date *concrete*.

Întrebarea întrebărilor: *cum* își poate închipui cineva în Europa secolului al XX-lea că sistemul folosit de guvernele maghiare, chiar și față de elementul german, relativ mai prietenos față de ele, să poată recolta altceva decât cea mai grozavă furtună pentru complexul popoarelor europene? Cine sprijină un astfel de sistem comite o *les-Europă*.

Jubileul „Astrei“

In toamna aceasta, în orașelul mic dar cu mare și veche tradiție cărțurărească de la îmbucătura Târnavelor, în cadre impresionante, cu participarea Suveranului și a tuturor chiriarhilor celor două biserici românești ciscarpatine, purtătoarea la sate, a izbăvitoarei lumini a culturii, bătrâna și totuși mereu tânăra noastră „Asociațiune pentru lit. română și cultura pop. român“ și-a serbat respectabila — respectabilă nu numai prin vârstă, ci și prin meritele reale pe care le are la activul său — vârsta de trei sferturi de veac. Un popas, a cărui necesitate o simția sufletul celor de azi, nu numai pentru a se întoarce, recunoscător, spre un trecut plin de jertfe și abnegațiuni, spre înaintașii pregătitori ai vremurilor ce aveau să vie, ci și ca, din contactul cu idealismul și entuziasmul lor, să prindă puteri pentru a lărgi și adânci o operă moștenită, în hotare mai cuprinzătoare.

Dragostea și prețuirea care i s'au arătat cu acest prilej Asociațiunii, sunt cea mai bună dovadă că rolul ei nu se consideră încheiat în patria cu frontierele lărgite. Dimpotrivă.

Din ceace s'a spus, cu accente sărbătorești, în zilele de 20 și 21 Sept., transpiră nu numai conștiința limpede a necesităților ardente de azi pentru întărirea armaturii trupești și sufletești a țărânimii noastre, ci și hotărîrea de a nu desminși speranțele care se pun încă în această încercată întovărășire.

Cât au fost de sincere și simțite adevărurile care s'au spus și cât a fost numai poleiu de ocazie pe vorbele frumoase care s'au rostit la Blaj, se va vedea din dârzenia hotărîrii și din elanul care vor întovărăși înfăptuirile de mâne.

Noi privim cu încredere viitorul, dorind ca cei care, peste 25 de ani, vor serba **centenarul** Astrei, să se întoarcă spre munca celor de azi cu aceeași recunoștință cu care s'au întors aceștia spre opera înaintașilor lor.

Ț. B.

Nelegiuire

*Să cânt când moare 'n mine
In pâlpâiri pustii
Nădejdea de mai bine,
Concert de bucurii
Din zilele-mi senine?*

*Dar cine-i să măsoare
Tristețea mea din urmă?
Credința-mi care moare
In svârcoliri, ce-mi scurmă
Adâncul ce mă doare?*

Nu-i om, e Dumnezeu!

*Am înălțat spre soare
Prisosuri de îndemn,
Gândirea mea în floare.
Și ca un tainic semn
A visului splendoare.*

*S'au năruit în cale
Și năzuinți și cânt
Și peste tot, domoale,
Tăceri fără cuvânt
Urzitu-și-au hotare.*

Credința mea s'a stins...

*Să cânt când moare 'n mine
In pâlpâiri pustii
Nădejdea de mai bine,
Concert de bucurii
Din zilele-mi senine?*

Sanda Opreș

Cântec pentru o fetiță

*Pe un pat de flori culcată, într'un bunget de pădure,
Zână mititică 'nchide lin micuțele-i pleoape;
Vine somnul de departe, pe aripi de vânt s'o fure
Pe când greieri stau de strajă împrejurul ei, aproape.*

*Și adoarme mititica fiindcă a venit Moș Ene
Și i-a picurat pe gene praf de somn și praf de vise;
Pe când greierii și-acordă mandolinile, alene,
Pitulați lângă pătuțul cu podoabe de narcise.*

Marin Negrea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Miniatură

*Se leagănă pădurea în soarele amiezii,
Prin ierburi nalte umbra se trage către peșteri,
Pan doarme într'o tufă de-alun; și lângă naiul
Svârlit alături, cântă taraf de greieri meșteri.*

*Arareori un chiot alungă 'n zare pasări
Și în frunzișul veșted pași grei s'aud aproape . . .
Sunt oameni proști. Amiaza-i petrece orbitoare.
Iar Pan zâmbește, leneș, cu 'ntredeschise pleoape.*

Marin Negrea

Drapelul părăsit

de Alex. Petöfi

*Sdrențuit, batjocurit,
In pustiul larg,
Stă drapelul părăsit,
Drapelu-mi cel drag.
Vifor lung l-a vânzolit,
L'asaltat, l-a sfâșiat...
Dar oricât de sfârticat
Pe aripa sdrenței sfinte
A rămas pân' azi curat
Chipul Sfântului Părinte.*

*Dar ostașii-acestui semn
Se răresc mereu;
Idoli au în fața lor
Azi, drept Dumnezeu.
Las' să plece ce-i nemernic!
De el nu-i oricine vrednic...
Cuibul dacă-și las' aici
Ușuratici rândunici
Ca niște nevolnici,
Vulturii..., sântem statornici.*

*Câtă vrajă nu s'ascunde
In simbolu'-acesta slut!
Doar subt el și pentru el
Cei mai vrednici au căzut.
Cel mai grăitor cuvânt
Că dreptatea-i, pe pământ,
Lâng'altaru'-acesta sfânt.
Și dac'ar aduce soartea
Ca să-l părăsească toți, —
Eu, odat' numai cu moartea!*

In românește de Ax. Banciu

Peisaj montan

Poală de munte,
o vale,
o cale:
punte
spre zări de lumină.

De pe o muche, crește Traian
— un băiețuș subțirel și orfan —
cu goale picioare,
pe umeri suman;
pe capu-i — fruct crud încă, necopt —
o pălărie din patruzeci și-opt.

In mână c'o lungă
nuia de răchită,
mână din urmă
o leneșe vită.

Se uită la mine,
apoi la un luger;
eu îl mășor, alături de vită
abia de-i ajunge până la uger....

In vale,
agale,
merg două fetițe.

Băiatul, tulnic făcându-și din palme,
strigă cât poate
celei nepoate
— Mărie —
să vie
cu sora-i mai mică,
cu Ana,
ce paște Joiana, —
vaca bălțată
și nesăturată....

Alături, un colț de grădină:
strop de lumină
căzut din soare,
din astrul ce moare...

Pe marginea apei puține,
arini ce se pleacă de vânt;
un gard ce abia se mai ține
și'n aierul limpede, cântecul sfânt...

Ion V. Boeriu

Frunză ce-ai căzut din August...

*Frunză ce-ai căzut din August,
Văduvind de vreme-o cracă,
Ai grăbit domnia toamnei
Și-ai lăsat vara săracă.*

*Și ca tine-a mele zile,
Veștejindu-se de-acum,
M'au adus, albit în vreme,
Biet pribeag, uitat pe drum.*

Chișinău, 1932.

Gh. D. Banu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Valurile, valurile...

*Valurile, valurile
M'au cuprins cu totul;
Zarea sur'a înghițit
Malurile, portul!*

*Și în șir furtunile
Imi frământă viața —
Mai departe, întrevăd
Că m'așteaptă ghiața!*

*S'ancorez acum, aș vrea,
Chinul greu mă curmă;*

*.
Călător pribeag ce sunt —
Țara mea e 'n urmă!*

Gheorghe Banu

Către liniște....

Retras în cuibul singurătății, la margine de codru, cu gând domolit, spre tine, zeiță, mă 'ndrept, cerșindu-ți blândețe mângâieri...

Spre tine, liniște, se 'ndreaptă azi sufletul meu... Spre tine, cea cu mișcările domoale ca a marilor ape stăpânite..., cu privirea adâncă precum e marea..., cu ochii albaștri, odihnitori, cu rășfrângeri din limpezimea și întinderea fără sfârșit a cerului de peruzea...

Tu treci ca o regină printre muritorii cu frunțile plecate, — tu care ești frumusețea între frumuseți imperiale. Atingerea mânilor tale pe fruntea geniului veșnic nemulțumit și chinuit de gânduri rebele, are darul, sublimul dar al potolirii furtunii pe mare la atingerea cu Divinitatea....

Când poposești între oameni, pe aripele-ți ușoare, aduci comori de fericire... Picurul tău, divin de dulce, în amarul sbuciumării, cade peste ogoare ca raza de soare, roditoare.

Printre pomii vrăjiți de glasul tău, e svon de mulțumire. În suflet aud vibrări de mandolină și șoapte de iubire... Reînvie și imaginea scumpei iubite, scăldată'n lumina duioșiei... Un întreg cortegiu de amintiri defilează și-și profilează siluetele lor neuitate....

Tu azi pășești ușoară cu geniul durerii grele la braț, spre altarul naturii-mame, ca, spre-a face armonia complectă, să te legi de-apururea cu El.

Cel prea Înalt dorit-a, ca tu, numai tu, să fii veșnic în preajma durerii nepotolite. Mireasa celui mai plin de durere. Și, din împreunarea voastră să se nască Arta cu multele-i glasuri...

Ion V. Boeriu

S f â r ș i t u l

Pornise în neștire. Unde avea să ajungă nu se întreba, doar privirea și-o purta mereu în sus, spre vârful cărunt al Ciucașului. Il vedea, ca de-atâtea ori, cu creștetul învăluit de nori grei, nepus de sus. Hei, dar picioarele nu mai erau cele de altădată, zdravene să-l poarte pe toate coclaurile! Se simția slab. Urca fără spor. Fruntea, brăzdată în toate părțile, ca o poiană, de izvoare, era plină de nădușală.

Sunt ani de când nu mai călcase pe potecile ascunse printre brazi și tufe de ienuper și tot nu le uitase, tot le mai cunoștea! Erau aceleași, așternute cu frunziș veșted în care piciorul se afunda ca 'ntr'un covor scump... Pe margini, ici-colo, câte un mușuroiu cu mii de furnici care aleargă neobosite zi și noapte...

Le cunoștea așa de bine pe toate și nu le uitase. Le vedea până departe, de par'că ieri ar fi trecut pe acolo, tânăr, cu gluga în care-și ducea de obicei merindea, atârnată pe un șold, cu bâta în care rare-ori se rezema, cu Osman — singurul prieten de singurătate — și cu cavalu-i drag, de care rare-ori se despărția și din care de obicei doinia un cântec făcut de el, necunoscut altora decât oilor cărora le cânta.

S'a oprit în umbra unui brad, par'că ar fi vrut să-și audă cântecul. Dar unde îi era cavatul? Cavatul! Il uitase de mult, nici nu-și mai aduce bine aminte, unde. Dar chiar dacă l-ar avea acum în buzunarul zăbunului sau în pieptar, mâna i-e amorțită, uscată par'că.

Șoapte ușoare i se par că vin din fundul pădurii. Se scoală. Nici nu știe de ce s'a oprit aici. Și până pe vârful Ciucașului, unde vrea să-și mai vadă odată locurile dragi prin cari umblase în tinerețe-i, e cale lungă.. De-ar mai fi, măcar o singură zi, cioban!... Cu turma lui cu câne și măgar, iar el sprinten, pe lângă ei! Dar e bătrân. E tare bătrân acum. O simte, căci nu mai poate urca ca altădată și aceasta-l doare până la lacrimi. Fiece pas îi e o povară. Dorința doar i-a mai rămas cea veche. Ea nu știe de îmbătrânire.

...O mai fi oare crucea înfiptă în movilița cu care a acoperit pe Osman? Dar semnele pe care le săpase în amintirea lui, în coaja mesteacănului?

N'a știut scrie. O, dac'ar fi știut scrie, ar fi scris acolo tot ce sufletu-i îndurerat pierdea prin acel prieten credincios! Așa, a săpat și el niște semne: un caval. Alte semne care să arate oile; altele pentru un om cu sarică și glugă. Omul vrea să fie el.

Poate că vremea cu vânturile și ploile ei a șters totul. De aceea vrea să ajungă sus, să mai îngenuncheze odată lângă movilița făcută cu mâinile lui, să facă o nouă cruce, să-i șoptească lui Osman că de-acum și el este bătrân, tare bătrân...

Obosit, cu ochii pe jumătate închiși, moș Ion urcă mereu și iarăși mereu, asudând, dar fără să-l părăsească nădejdea că va ajunge sus.

La izvorul căprioarelor se opri să se odihnească și să-și ude buzele.

Târziu, aude un foșnet, un sbor ușor. Pe urmă liniște.

Noaptea cu întunerecul și cu nesiguranța ei s'a lăsat încet peste întinsul pădurii. Dar el este învățat cu întunerecul. Il avea în inimă.

Ce fericit o să fie că mai poate dormi odată în leagănul fermecat al codrului!

Și-a scos zăbunul și l-a făcut ghem sub cap, cu gând să ațipească. De data asta însă, somnul, în inima pădurii, nu mai e pentru el.

S'aude lătrat de câni. Or fi niscaiva hoși pe la oi! — gândește'n sine moșul.

Așteaptă. Ar vrea să se scoale și să vadă ce e, dar își simte picioarele grele ca de plumb. Și sgomotul se întefește, lătrăturile-s tot mai întăritate.

— Dar poate mi se pare numai... Poate nu e nimeni. Mai bine să rămân așa.

Sgomotul însă nu încetează. Vântul începe să bată furios, îndoind copacii par'c'ar îndoi niște nuiele. Frunzișul aleargă în toate părțile. Se face întunec tot mai adânc.

De-odată, împușcături.

Ca printr'o pânză deasă, departe, moșul își vede turma de odinioară mânăta din urmă de câțiva oameni. Tâlhari desigur, tâlhari !...

Sângele i-a înghețat. Simte cum o mână rece i-a atins fruntea, cum degete necruțătoare s'au încurcat în părul lui ca zăpada. A 'nceput să tremure. Ar vrea să-și strige nevasta, pe Anica, dar nu poate scoate o vorbă. Mâna rece i-a trecut acum spre gât, unde s'a oprit și-l strânge, aproape să-l sugrume. Respiră din ce în ce mai rar și mai greu.

Baba Anica, din pragul tindei, de unde îl păzia pe omu-i bolnav de multă vreme, îl văzu sbătându-se ca de moarte și dădu fuga să-l deștepte din somnul care-l chinuia. Trudă zadarnică. Se repezi să aducă o lumânare. Dar omul, cu ochii mari, deschiși, privind prin fereastra înaltă, către vârful Ciucașului, unde își lăsase toate amintirile, unde năzuise să mai ajungă, — se stinsese.

Lia Nalbă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Poetei Ecaterina Pitiș

— Cu prilejul decorării. —

Cu toate că meritată,
N'ai râvnit-o nici odată
Distincția acordată.
De aceea, mult am stat
Cu noi înșine la sfat,
De cumva nu Te mâhnim,
Modestia-Ți nu jignim
Trimițându-Ți prin tipar
Felicități, ca nu oricari? . .
Deși noi, vorbind cu rost,
Mai bucuroși am fi fost
Pe ministrul de resort
Să-l putem felicita,
Nu pe dumneata.
Decât,
Pentru decorația
Ce-a propus să Ți se dea
Oricât de frumoas' ar fi
Nu-l putem firitisi
Din inimă, cum am vrea.
Căci,

E prea mică bucurie
Pentru cine-ades nu știe
Ce să facă de năcazuri,
Nu să-și satisfacă nazuri;
Pentru cine „vanitate”,
„Modă”, „lux” și „bibelou”
Sunt cuvinte fără' ecou.
De aceea, în zadar un
Prieten Te felicita, —
Nervus rerum gerendarum
Ți-am fi dat noi, nu tinichea...
O pensie omenească,
Care să-Ți mai îndulcească
Traiul năcăjit de-acum;
Să poți scoate, mulți ani încă,
Pân' la bătrâneță-adâncă,
An de an câte-un volum, —
Spre obșteasca bucurie
A celor ce'n poezie
Cată suflet, — numai suflet,
Sentiment și armonii,
Nu trăsnați, non-sens, prostii...

Redacția.

Din stânga și din dreapta

71.

Pleci de-acasă și ca să fii ferit de întâlniri moleștătoare, o iai pe căi lăturalnice, cât mai lăturalnice. Te obsedează o idee, pe care vrei s'o frământăți în liniște, în aier curat; vrei să torci mai departe firul gândului cu care-ai plecat de la masa-ți de scris... Dar abia ieșit în stradă, lumea de-afară, cât ai clipi din ochi, îți trage dungă peste socoteală, aruncându-te prin cine știe ce meleaguri și între ce fel de oameni și 'n ce împrejurări. O față, o vorbă, un gest, un tic, o nălucă..., cu puterea magiceii vergele din povești, te desprinde din ambianța în care te găsești, transportându-te cu ani în urmă, pe unde de mult nici cu gândul n'ai mai poposit, chemând înainte-ți, de prin cele firizi uitate ale amintirii, fărâme de scene, care acum, ca atrase de un miraculos magnet, se desprind din taințele lor, ca să se 'nchege, cu prospețimea lucrurilor întâmplate ieri-alaltăieri, în icoane ca aieva.

Cum mi s'a 'ntâmpnat mie, mai zilele trecute, nu știu a cătea oră.

Leșisem, cum spuneam, ca în lumina și căldura stâmpărată a soarelui de toamnă, să deapăn mai departe urzeala gândului cu care pornisem. Absent cu totul pentru ceea ce se petrecea în juru-mi, nu mai auziam nici huruiala vehiculelor care se 'ncrucisau la tot pasul, nici forfoteala lumii care mișuna în juru-mi, uitându-mă la ea cum te uiți din fereastra vagonului la copacii sau stâlpii de telegraf care defilează pe dinaintea trenului în mișcare.

De-odată însă, o foarfecă nevăzută îmi retează brusc firul gândurilor, evocându-mi scene pe care realitatea, cu multiplele ei necesități, le 'mpinsese la fund.

Ce se 'ntâmplase?

De după colțul unei străzi, drept în fața mea, își făcură apariția vreo 16 șapci rusești, una mai jerpelită ca cealaltă, izbindu-mi urechea în același timp câteva vorbe străine: *Boje moi, priedel, hlieb, ceai...* Am stat un moment zăpăcit, ca omul care nu-și mai poate prinde firul gândului ce l-a preocupat, dar, în clipa următoare, am simțit cum mi se deschide o fereastră spre trecut — oblonită până aci — prin care, din depărtări mari, răzbătu până la ureche-mi ecoul fredonării a două versuri:

Dă-ne, Doamne, *hlieb* și *ceai*,
Dacă vrei să ne mai ai . .

Era rugăciunea pe care de-atâtea ori o rostisem, în timpul războiului, prin Basarabia, și care acum îmi împrăștiă toată mizeria anilor 1917—18. Apoi, când am văzut acești Muscali cu cap, în patru rânduri de câte patru, strada în care mă găsisem, ca prin farmec, a luat înfățișarea bulevardului Carol din Iași, iar cele 16 șăpci se 'nmulțiră într'o volgă de regimente rusești. Le vedeam ca aievea cum, în tactul cântecului lor favorit, se scurg ca o apă cenușie, în nesfârșite tălăzuiuri prin acel bulevard al capitalei Moldovei.

Era prin Iulie 1917. Lumea se uita cu neîncredere, unii cu aversiune chiar, la uniformații fii ai stepelor rusești. Le cunoșteam acum vrednicia și valoarea „frăției“ lor de arme. Iși arătaseră arama. De aceea, cu cât era mai lung trupul acestui uriaș boa — fără putere, cum s'a dovedit — cu atât ni se 'ncleștau mai păgân pumnii, dându-ne seama de primejdia care păștea cu'astfel de „tovarăși“ și Țara încă necutropită de dușman: Moldova. Și cum mă oprisem și mă uitam după șăpcile care se depărtau prin Strada Gării din Brașov, vedeam nu numai fețele pline, dar șterse, ale regimentelor muscălești care unduiau pe străzile Iașilor, ci auziam și cântecul lor masiv, cu ecouri de clopote de catedrală, cum izvora dinspre Copou, se 'nteția cu apropierea, ca apoi, cu trecerea șuvoiului de uniforme, să se mistuie, ca un zumzet de roiu enorm, în partea opusă a orașului.

Dvîe de-revni, dva se-la, vo-sem die-vok o-din ea

Ku - da die - vici tu - da ea *)

*) Două sate, două cătune,
Opt fete, singur eu.

Unde-s fetele,
acolo-s (și) eu, etc.

Decât, nici o izbucnire de elan, nici un gest de fraternitate, nici un ochiu umed, în care să se răsfrângă raza unei speranțe, a unei bucurii, cu toate că cele două trotuare ale bulevardului erau înțesate de lume. Dimpotrivă: fețe severe, priviri încruntate, maxilare încleștate. Și-o muțenie... simptomatică. Simțiai însă că această muțenie sufocă. Simțiai că năduful care stăpânește sufletele trebuie să explodeze cumva. Și a explodat, cum nu se aștepta nimenea.

Prin fața clădirii ocupată de Marele Stat Major al armatei române, venind din direcție opusă direcției în care se scurgeau regimentele rusești, un soldat român, mai mult desbrăcat decât îmbrăcat, cu fața și trupul desvlăguit de cine știe ce suferințe — făcea impresia unui convalescent ieșit acum din spital — într'un moment când, încetând cântecul, nu se auzia decât duditul ritmic al miilor de bocanci muscălești, se înfipse în marginea trotuarului, cu fața spre Ruși, și holbându-se la ei, cu gâtul întins și fața lungită, imitând cu brațe scheletice pendularea gravă a brațelor carnoase ale acestora, cu glas boncăit, începu a-i îngâna în ritmul cântecului lor.

bă, bă-bă... bă, bă-bă... bă, bă-bă... bă!

bă, bă-bă... bă, bă-bă... bă, bă-bă... băăă! ¹⁾

Vorbele cu care-a pus punct și vârf acestei ieșiri nu le-am putut prinde. Românașul plecase 'n direcție opusă. Se pot însă bănui din gestul de dispreț pe care l-a aruncat valului de Ruși.

Am asistat în viața mea la multe descărcări colective ale satisfacției — prea multă vreme așteptată — a sufletului omenesc, dar nu-mi aduc aminte să fi fost martor la vr'una asemenea celei care a erupt atunci. Intr'o clipă s'a topit toată amărăciunea care înneca sufletele, făcând loc unei nestăvilite voioșii. Dacăr fi fost lângă mine, l-aș fi strâns în brațe și l-aș fi sărutat ca pe-un frate răz-bunător al atâtor mâhniri pe anonimul soldat — imagină vie a suferinței — care, fără o bătă măcar care să-i dea barem iluzia puținței de apărare în contra unei eventuale agresioni, a avut îndrăsneala să-și descarce, în văzul lumii, în cea mai frecventată arteră de comunicație a lașilor, tot disprețul pe care-l purta în suflet zecilor de mii de Muscali înarmați, bine îmbrăcați, bine hrăniți.

¹⁾ Ritm dactilic. Silabele culese cursiv poartă accentul.

Și Rușii?... — veți întreba dv. Credeți c'a reacționat vr'unul? Doar că s'a inversat expresia fizionomiilor: de-acum ai noștri cu fețele destinse și ei cu ele'ncruntate. Ba o vreme, pânăce s'au scurs șăpcile care-au asistat la această scenă, ne-au slăbit și cu continuarea boncăitului, cum, ca să nu se mai expună la repetarea batjocurii, sunt sigur că au cruțat și pe alții pe unde vor mai fi trecut.

Care altă armată, care conștiință de demnitate ar fi tolerat o astfel de ridiculizare, fără sancționarea *stante pede* a îndrăsneșului insultător? Nici una, firește. Decât, Muscalii lui Kerenski se știau cu musca pe căciulă. Și la vinovat nu căuta curaj, nici demnitate.

Mai e de mirare atunci, că n'am mai rămas surprins când, la vreo lună, trecând în Basarabia și făcând cunoștință cu inginerii hotarnici, din Sadovaia Ulița Chișinăului, Alex. Botezat și Andrei Hodorozea, cel care avea să plătească cu viața, cum am înțeles-o din vorbele unui locotenent rus, îndrăsneala atitudinii sale românești — va mai fi poate odată vorba de acest martir, ca și de regretatul Simion Murafa, mort în aceleași condiții, în același loc, de mâna acelorași asasini în haină militară rusească, — mai e de mirare zic, că aceștia n'aveau alt termen pentru Muscali decât... — scuzați că nu pot pune pe hârtie calificativul, nu cumva să fiu bănuțit că l-am inventat eu.

*

Ajungând în gară, șăpcile rusești și-acolo. Se'nghesuiau spre compartimentele unui vagon cl. III. Când le-am revăzut aci, buluc în fața vagoanelor, simții cum îmi înflorește fața de un zâmbet, tot cu contingențe basarabene.

Pare-mi-se în gara Pârlita — dacă-mi amintesc bine numele ei — tot înghesuială de Muscali, dar mult mai mare, fiind și ei mult mai mulți decât cei pe care-i mi-i scosese întâmplarea acum în cale. Unii coborau, alții se luptau să urce'n vagoane. În mijlocul furnicarului, un preot. Dar lucru curios, înghesuiala cea mai mare era'n jurul lui. Și cum părintele era c'un cap mai înalt decât cei care-l înconjurau, din fereastra vagonului în care eram, vedeam bine opinteala Sf. Sale de-a scăpa din brufțuiala în care se găsia. Și a ieșit, firește, dar fără aripi. Intrase'n grămadă în reverendă și ieși'n frac.

Râdeau Muscalii, cu gurile la urechi.

— Da și-i, și s'o pitrecut? — întreabă unul pe-un vecin.

— Da ce să se petreacă... îi răspunde acesta în graiu muntenesc. Blăstămații de Muscali, simțind că părintele are ceva în buzunare, ca să nu scape chilipiru', — și vreme nu era să caute să le mai desbumbes, că erau prinse cu nasturi — au dat grămadă în jurul lui, și'n vreme ce-l îmbulziau din toate părțile, o foarfecă i-a rășluit buzunarele cu toată partea de dinainte a reverenzii.

— Ian ti uită câ-i ca o rândunică!...

— Rândunică ciufulită.

Și cu cât alerga și se agita mai amarnic bietul părinte ca să trezească indignarea, revolta celor de față, doar îi vor sări'n ajutor ca să poată identifica și sancționa pe neobrăzatul tâlhar, cu atât răbufniau mai strașnic hărhăielile Muscalilor din trenul care se puseseseră în mișcare. Inșăși locomotiva, trezită din așteptare, prinse a pufni într'un râs înfundat, luând-o spre apele Prutului, cu toată garnitura de hohote care se'nșiruiău pe urma ei, lăsând pe sârmanul părinte cu poalele reverenzii înjumătățite și cu inima obidită.

*

În drum spre casă, scăpând de obsesia șăpcilor rusești, cercai să reintru în alvia gândurilor cu care-mi părăsisem domiciliul. Dar era chip?... La tramvai, cu care voiam să mă înapoiez, un ciuf de cățel se dăduse la locomotivă și hămăia la ea... ca la un hornar.

Și așa, abia revenit de pe plaiurile Basarabiei, iată-mă iarăși pe drumuri străine. Și unde? Tocmai în capitala Austriei, pe Ottakring, unde în anul 1895 asistai la o scenă analogă, dar tragicomică.

O javră de cățeluș (să fi tot fost cât o pisicuță), tuns, aproape ras, cu cordeluțe și clopoței, unul d'ăia pe care cucoanele îi pupă, îi așează la masă și-i poartă'n manșon, ce s'a gândit?... hai să sperie locomotiva tramvaiului, care tocmai se oprise la o haltă. Și ham-ham!... ham-ham!... cu ochii când la mașinist când la stăpân'-sa. În fereastra mașinii, fața pudrată cu funingine a unui Vienez d'ăia simpatici se dilatase orizontal de buna dispoziție pe care i-o procura jigodia. Și de buna dispoziție a lui se

contaminară și pietonii, care se strânseseră ca la comedie, făcând haz de turbăciunea secăturii patrupede. Căci, lucru naibii, cu cât se înmulțiau spectatorii, cu atât prindea curaj mai mare și odorul cocoanei, năpustindu-se tot mai furios la namila de fier. Mașinistul zâmbia, fără să clintească. Doar odată-și duse dreapta la spate, ceeace întărită atât de mult javra, încât înaintă până la roate. Spre nenorocirea ei. Căci în momentul acela, mâna dusă la spate a mașinistului deschise ventilul de siguranță al cazanului.

Fsssss!..., împroșcă de-odată aburul fierbinte prin țeava care se termina tocmai la roata asaltată de boieritul cuțulache.

Când se destrămă vălul de aburi, jigodia, opărită, cu zgai-bele'n sus, tremura ca piftiile 'ntr'un cărucior hurducat de copii. Stăpâna potăii, să turbe nu alta. Era însă prea târziu, căci întocmai ca pe locomotiva din gara Pârlita, când a văzut atâta lume ștergându-și lacrimile, și pe aceasta o umflă râsul — un râs isteric — care, ca dus de un curent electric, într'o zgâlțâire nervoasă, se transmise întregii sale trene de vagoane, ce dormita obosită în bătaia soarelui călduț. Apoi, încordându-și puterile, vorba ăluia: adio... și să-mi scrii...

Oare de ce mi-or fi venind în minte, reîmprospătând această veche scenă, javrele din presă?!... Să fie vre-o asemănare între potaia patrupedă de pe Ottakringul Vienei de acum 40 de ani și între bipedele din atâtea redacții de azi? Te pomenești c'o fi, dacă undița gândurilor mi s'a agățat tocmai în ele și nu în altele,... Și dacă este vreo asemănare, n'ar fi de dorit și aici un *mașinist*, care — vorba Bănățenilor — să le ia și acestora *mau'* cum i-l luase Vienezul ciufului cu cordeluțe și clopoței?

S. Tamba

Pagini de umor și satiră

Monopol

*Apune soarele — spre antipozi.
Și ei doresc lumina și căldura!
Și-acolo el găsi-va 'n floare ura?
Europeni samsari, bursieri, irozi!
Cum? Voi lăsați un soare să străluce
Și altora? Foc și pârjol, pe cruce!
Să n'aibă alții soare 'ncălzitor!
Luați monopol pe soare, domnilor!*

P.

După executarea lui Zinoviev, Kamenev, & Comp.

*Alaltăieri, pușcau burjui
In „raiul“ Sovietului
Ce se'ntinde'n Răsărit;
Ieri, pușcară foști „tovarăși“;
Mâne?... Nu-i greu de ghicit
Cine vor fi puși la zid.
Ziua de-azi mâne-o fi ieri
Și Istoria-amintește
Foarte mulți Robespierri.*

Epitaf

pe mormântul celor 16 „Ruși“ roșii executați în August 1936.

*Asta-i soarta tuturor
Celor cari să-și nalțe vor
Statui din.... asasinate:
Mor pe foale, nu pe spate.*

Scrisoare din Infern către cei din Komintern

*Azi, fusărăm trimiși noi
La „Județul de apoi“;
Mâne, veți trimite iarăși
Pe-alți foști „prieteni“, vechi „tovarăși“;
Poimâne, pe urma noastră
Pleca-veți însă „dumneavoastră“
Cari ucideți juni, bătrâni,
Pare-c'ați ucide câni...
Căci Acel ce vede toate
Nu iartă **orice** păcate!
Și cum nu ne-a iertat nouă,
N'o să vi le ierte vouă.
Sacrilégiu-asasinate
Se cer vecinic expiate
Prin sânge, prin crud dezastru...
Asta, / Central University Library Cluj
Ca de două-ori două-s patru.*

Zinoviev, Kamenev & Comp.

Cu prilejul războiului fratricid din țara luptelor cu taurii

*În Spania, un luptător
Urla cu burta spintecată
Prin lumea 'n juru-i adunată.
De nicăiri însă-ajutor,
Crezându-l toți... **toreador.***

Neacșu Hurlup

Dări de seamă

„**Crucile albe**“, roman de *Florea Căruntu*, Edit. Pavel Suru, București.

Scrierea cu titlul de mai sus, așa de frumos și de sugestiv în intenția autorului ei, năzuește să fie un roman de proporții, mari și de un intens caracter social. Autorul, de sigur un tânăr scriitor, îl dedică logodnicei sale. Inspirație puțin fericită, fiindcă nu se putea un omagiu mai riscat și mai imprudent din partea unui logodnic pentru viitoarea sa tovarășe de viață, decât acest roman în care, fie și într'o formă epizodică, se vorbește fără jenă despre unele fenomene fiziologice, proprii pubertății, fiind intercalate și nu mai puțin de trei... desonorări a trei fete: a unei eleve de școală de patruprezece ani și a două studente!

Apoi, modul în care este desfășurată acțiunea dovedește o concepție simplistă din partea autorului în privința artei de a desvolta o acțiune de roman. În acest roman, acțiunea este povestirea unei vieți de om într'o noapte de insomnie. Starițul Teofil (fostul student în teologie și preot Tudor Roată), vlăguit de puteri din pricina unei boli neiertătoare, contractată în timpul unei lungi osânde la închisoare, și simțindu-și și sfârșitul aproape, într'o noapte de furtună, cu fulgere și cu trăsnete, — ultima noapte din viața lui, — își trece în revistă viața. Amintirea începe de la vârsta de copil, când în însoțirea înduioșată a părinților a pornit pe drumul lung al școlii de la oraș; apoi amintirea trece mai departe la viața de student în teologie, pe care o revede în idealismul ei curat, în legăturile de prietenie buclucașe dintre studenți și studente, și în toată involburarea de energie, risipită generos și imprudent în lupta dintre curentele de idei. Amintirea starițului se oprește însă stăruitoare asupra vieții lui de preot la sat și asupra răscoalelor țărănești din 1907, la izbucnirea cărora preotul Tudor Roată contribuise într'o măsură covârșitoare.

Acesta este romanul. De o factură simplistă, dar încheată, ar fi putut să fie și o adevărată operă literară, dacă autorului nu i-ar lipsi unele calități, fără de care un scriitor nu poate fi adevărat poet: 1) darul de a intui în sufletele personajilor și de a le *individualiza*; 2) puterea de a aprofunda situații și întâmplări spre a reda, cu maximum de verosimilitate, tragicul sau comicul lor; 3) talentul de a reda și oameni și întâmplări, și fapte și situații, cu *specificul* lor, — oricât ar fi el de caracteristic sau de banal, — care le face să trăiască deapururi, pline de realitate și de adevăr.

Din aceste puncte de vedere, romanul „Crucile Albe“ al d-lui Florea Căruntu este o scriere cu pretenție literară, în felul romanelor de foileton, care făceau pe vremuri deliciile elevilor de școli secundare și sunt și astăzi gustate de tineretul atelierelor și magazinelor. Aș îndrăzni cel mult să-l pun alături de romanele, copleșite de retorism, ale lui Rădulescu Niger, deși pe acestea din urmă le găsec superioare „Crucilor Albe“. Într'un cuvânt, romanul d-lui Florea Căruntu este o scriere cu pretenție literară, nu o operă literară.

Să mă justific: personagiile masculine, — înțeleg pe cele mai importante, — au o psihologie nediferențiată; cum e unul, sunt și celelalte; studenții se aseamănă între ei, studentele la fel; învățătorul Nicu Ardeleanu, și servitorul Radu sunt variante ale preotului Tudor Roată; Sanda, nevasta preotului și Angelica învățătorului Nicu Ardeleanu, sunt absolut identice. Singurii cu psihologii definite sunt logofătul Avramide și boierul Vâlvoare, personajii secundare în textura romanului.

Situațiile și faptele, pe de altă parte, sunt sau nemotivate sau neadâncite. De ex.: quasi-leșinurile lui Tudor Roată, care, în concepția autorului, trebuie să fie un om de gândire îndrăzneată și de faptă plină de energie, te fac să zâmbești. Scena atentatului de la Cameră este o pură copilărie. Incercarea de asasinat moral, asupra preotului Tudor Roată, cu urmările ei fusteste, sunt de un patetic exagerat.

La sfârșitul romanului, întâlnirea dintre starițul Teofil și fiul său ...prezumtiv, copilul Virginiei, cu dulcegăria sentimentală care o însoțește, este o scenă de roman-foileton.

O parte a romanului merită, totuși, să fie subliniată: sunt răscoalele țărănești din 1907. În adevăr, răscoalele țărănești sunt rediate cu multă putere și povestirea lor, sobră și impresionantă, vădesc un real talent din partea autorului. Păcat însă că se pierd, ca parte epizodică, în totalitatea romanului.

O scădere, pe care în coloanele revistei noastre am constatat-o și la alți tineri scriitori și am subliniat-o cu toată puterea, este lipsa de grije în privința unei chestiuni elementare de scris, dar supărător de jenante: sunt multele și repetatele greșeli de ortografie. De ex. (pag. 70): cred că a-ți fost ocupat; sau, să vi (în loc de: să vii); să scri (în loc de: să scrii) de la pag. 77, 78, 79 apoi: preocuparea de ai dovedi, hotărârea de ai spune (p. 41). Taci, *idioat-o* (p. 140); *va* fi înțelese motivele (acord) p. 40 și altele. Tinerii scriitori ar trebui să fie mai atenți, când își corectează lucrările, spre a nu lăsa să se strecoare asemenea greșeli nepermise nici elevilor de școală primară.

„**In amurg**“, versuri de *Ada Crin*. Edit. Tipografia Românească, Timișoara.

Cariera, în imensa majoritate a cazurilor, corăspunde firii intime a omului și îl desăvârșește: îi dă un anumit cerc de preocupări intelectuale, îi întărește anumite predilecții și anumite gusturi, îi creiază o anumită atmosferă sufletească, de gândire și de afectivitate.

Totuși sunt și excepții. Cine s'ar fi așteptat ca un medic, Drul Axel Munthe, să scrie minunata „Carte dela San-Michele“? sau medicul român, Drul Victor Papilian să îmbogățească literatura română cu atâtea opere de valoare? Și câți alți scriitori de seamă nu aparțin altor cariere decât aceleia a scrisului!

Acesta este cazul poetului *Ada Crin*, care, în ciuda feminismului din pseudonimul său literar, nu este o femeie — ca de ex. poeta italiană Ada Negri — ci un bărbat și încă un profesor de matematici. În cercul literar, din Timișoara, pe care îl frecventează poetul, nu știu cine a avut inspirația să-i dea acest pseudonim literar, inspirându-se din titlul unei poezii închinată de poet faimoasei insule din partea de sus a Dunării românești: „Ada-Kaleh“. S'a luat prima parte din „Ada-Kaleh“, s'a adăugat „Crin“ și s'a alcătuit pseudonimul „*Ada Crin*“ pentru poetul, profesor de matematici, Ovidiu Țino, de la Școala Politehnică din Timișoara.

Volumul de poezii „*In Amurg*“ al d-lui Ovidiu Țino, alias „Ada Crin“, este un mănunchiu de poezii de tinerețe, de poezii de dragoste: iubirea poetului pentru ființa dragă, pe care mai târziu și-a făcut-o tovarășe de viață.

De aceea titlul, cu toată justificarea primei poezii a volumului, nu este prea potrivit.

Mai indicat ar fi fost „In primăvara vieții“ sau alt titlu decât „In Amurg“.

Poeziile volumului, toate, cu excepția doar a trei sau patru, care au subiecte diferite, sunt închinată dragostei: este iubirea caldă, iubirea entuziastă, iubirea optimistă a unui suflet de om, către care natura înconjurătoare și viața își deschid brațele. De aceea numai pe-alocurea se întrevede nota de melancolie, de înfrângere sufletească sau de durere. Ceeace domină și constituie nota permanentă a volumului este iubirea sănătoasă, spontană, sinceră, care isbucnește puternic și se așterne cu seninătatea și naturalitatea cu care curge apa de izvor, sau se sbate frunza codrului.

Caracteristică din acest punct de vedere — aleg o poezie între multele de același fel, cu aceeași tonalitate fericită — este poezia „*Iubire*“:

Pe subt copacii îmbrăcați în floare
Sburau sburdalnici păsărele

Și sufletu-mi se bucura de ele
Și de mireasmă și de scânteieri de soare.
În fuga ei, privirea-mi pe răzoare
Te 'ntruchipa din ploaia de petale...

II.

Ci iată că 'n înalt răsună cânt de ciocârlie
Chemarea slavei, și dulce și îmbietoare
La dragostea ce ne frământă ca 'n vâltoare,
La dragostea ce durează nimb și vecinicie.
Pe-aleea magic îmbrăcată în lumină
Tu vii grăbită, împărăteasă a visurilor mele,
Învăluită 'n taina lucirilor de stele
Și-mi umpli sufletul cu dragostea-ți divină.

Lubirea poetului, spontană, intensă, fericită, se înfrățește cu natura. Ei i se adresează poetul ; pe ea o face confidentă și părtașe a dragostei sale. Iar natura, înțelegătoare și bună, îi oferă frumusețile sale, pentruca poetul să-și înfrățească iubirea cu ele. De ex. :

„Merg alături....“

Merg alături pe cărare
În grădina înverzită
Blândă steaua ta, iubită
Scapără de tot în zare. ,
După ea încet de-arândul
Un popor întreg de stele
Îți încurcă dulce gândul
Și ți-l pierde printre ele.

Cadrul de natură însă, pe care iubirea poetului îl evoacă și în care își îmbracă iubirea — trebuie să o spunem cu obiectivitate — amintește prea de aproape pe Eminescu: același codru, același lac, aceiași ploi și aceiași tei; același cer de stele al nopților de vară; chiar și murmurul isoarelor și liniștea înserărilor din poezia lui Eminescu. Dealtfel, spre îndreptărea și scuza lui Ada Crin, trebuie să recunoaștem că sunt puțini poeți erotici, post-eminescieni, a căror poezie de iubire să nu fi fost influențată de poezia marelui lor înaintaș. Până și tonalitatea tristă a poeziilor lui Eminescu, precum și unele forme de versificație și unele titluri le întâlnim în poeziile lui Ada Crin, ca

de ex.: „Și dacă...“, sau „Trecut-au anii rânduri, rânduri“, sau expresiuni pur eminesciene ca: „*ci azi mi-e inima pustie*“ (Frunză de mesteacăn).

Sunt totuși, spre cinstea volumului și pentru consacrarea ca poet a lui Ada Crin, atâtea poezii, care se depărtează de Eminescu și fac să se vadă originalitatea sănătoasă, optimistă și robustă a poetului. Intre acestea, pe lângă fragmentele redată mai sus trebuie să citez cele patru sonete: „*Sulamita*“, apoi „*Floare Sfântă*“ și sonetele „*Taină*“, „*Peste ruine*“, „*Tăceți*“ și altele.

Unele poezii sunt neisbutite din punct de vedere formal; printre acestea, cu părere de rău, trebuie să citez chiar „*Ada Kaleh*“, poezia din titlul căreia s'a luat ideea pentru formarea pseudonimului „*Ada Crin*“.

Poetul volumului „*In Amurg*“ — o știm în mod absolut sigur — are în preparație un nou volum de poezii, dintre care până acum n'a dat publicității decât numai trei-patru.

Il așteptăm cu încredere

P. I. Teodorescu

*

Profesorul Dr. Victor Tufescu, asistent universitar al Facultății de Litere și Filosofie din Iași, ne trimite o serie de monografii geografice și etnografice, care sunt tot atâtea contribuțiuni la studierea unor probleme ale pământului și poporul românesc în partea de Nord a Țării (Nordul Moldovei și al Ardealului). În același timp ne trimite și un studiu, biografie-portret, al regretatului profesor și geograf de mare valoare, George Vălsan. Le vom lua pe rând pe fiecare.

1) *Răspândirea satelor de răzeși.*

— Contribuțiuni la studiul populației Moldovei. —

Este un studiu complet și cât se poate de aprofundat — întemeindu-se pe o întreagă literatură a acestei probleme — a chestiunii originii și întinderii țăranilor liberi, proprietari de pământ, numiți „*răzeși*“, din Moldova. Autorul se ocupă mai întâi de originea răzeșilor, pe care o literatură fantezistă îi socotea ca trăgându-se din... legiunile romane! sau din ostașii primilor voievozi români, distinși în războaie și împrumutări. Adevărul este că răzeșii sunt mai vechi decât primii domnitori, că ei datează, ca instituție economico-socială, dinainte de descălecat și că sunt urmașii vechilor *cneji*, judecători și stăpânitori ai satelor, cu drept de zeciuială asupra produselor pământului. — Autorul se ocupă apoi de identificarea primelor așezări răzeșesti, a primelor sate, care au fost în regiunile sub-carpătice și pericarpătice (în special regiuni de păduri) și de fenomenul întin-

derii lor, pe cale de roire, iar mai târziu, când o parte din răzeși deveniseră clăcași, și prin colonizare. Astfel au fost fășia de pământ dealungul Carpaților, apoi regiunea Bacăului, a Putnei, a Bârladului, a Vasluiului, a Dornelor și mult mai târziu în regiunile de stepă, care în general erau evitate de răzeși. Este un studiu complet și deosebit de interesant.

2) *Captări actuale între afluenții Prutului și ai Siretului în jud. Dorohoi.* Este vorba nu de niște captări de ape făcute de mâna omului, ci de un fenomen cu totul natural de captare a unor afluenți mici din stânga Siretului, a cărui albie prezintă o altitudine superioară celei a Prutului, de către unii afluenți, cu albie mai joasă, ai Jijiei, care este un afluent important al Prutului. Așadar lupta se dă între afluenții unui râu cu albia mai ridicată și aceia ai altui râu cu albia mai joasă. În această luptă, dealungul vremurilor și chiar și astăzi, — căci fenomenul se petrece sub ochii noștri și este studiat de d-l prof. Victor Tufescu — afluenții Prutului au avut și au și astăzi câștig de teren asupra afluenților Siretului.

3) *Castanii dela Baia-mare.* (Extras din Bul. S. R. R. de Geografie LIV). Un fenomen pe cât de neașteptat, pe atât de interesant, — fenomen de ordin botanic și geografic — este prezența castanului dulce (castanea vesca) într-o regiune cu totul izolată și la o latitudine, unde, în partea corespunzătoare a Moldovei, se găsește o vegetație corăspunzătoare unei clime aspre, la fel cu cea a Ucrainei: în regiunea Baia-Mare, în munții Lăpușului.

Castanul dulce, arbore de climă mediteraneană, crește în mod natural prin văile ferite de curenți ale Olteniei și ale Banatului. Prezența aceluiași arbore în văile munților Lăpușului, în regiunea Baia-Mare, este un fenomen de vegetație, ale cărui condițiuni le studiază d-l prof. V. Tufescu în broșura sus-amintită.

4) *George Vâlsan*, studiu portretistic și biografic, în care este pusă, în cea mai vie lumină, figura unuia dintre apostolii științei geografice în țara noastră: a lui George Vâlsan. Viața de muncă și, aș putea spune, de jertfă a marelui profesor al Universității din Cluj, precum și opera lui geografică, din care cel puțin un studiu: „*Câmpia Română*“ va rămânea dealungul vremurilor viitoare, sunt elogiare de d-l prof. V. Tufescu, cu acea obiectivitate și prețuire de adevăr, cum a meritat-o un George Vâlsan.

P. I. Teodorescu

În numerele viitoare ale revistei, vom face dări de seamă asupra următoarelor lucrări:

1) *Ajută-te singur*, de S. Smiles, trad. în rom. de Al. Lascarov-Moldovanu, Ed. Cugetarea.

- 2) Cheia visurilor, roman de Cezar Petrescu; Editura Cugetarea.
- 3) Fortul 13, roman de Dragoș Protopopescu, Editura Cugetarea.
- 4) Carmen Seculare, roman de Cezar Petrescu, Ed. Ciornei.
- 5) Rabbi Haies Roful, roman de Petru Manoliu, Ed. Ciornei.
- 6) Ada-Kaleh, de M. Ar. Dan, Timișoara.
- 7) Miresme din Banat de Dridri Govoniță, Timișoara.
- 8) Relațiile țarilor române cu Patriarhia din Alexandria de Prof. D. Ionescu, Buzău.
- 9) Evanghelia tălmăcită pentru tineret, de Pr. T. Chiricuța.
- 10) Descrierea Moldovei (Descriptio Moldaviae) de D. Cantemir, trad. în rom. de Gheorghe Adamescu.
- 11) Cântarea Cântărilor, trad. în versuri de Corneliu Moldovanu.
- 12) Constelații, poeme de Iulian Vesper.

P. I. T.

*

Revista „Cuget Clar“. Dela 15 Iulie apare săptămânal, sub conducerea d-lui prof. Nicolae Iorga, revista „Cuget Clar“, menită să dea o notă de echilibru și de mai multă noblețe literaturii noastre de astăzi, al cărei „modernism“ se reduce de fapt la exhibiție provocatoare sau la răscolirea tulburei vieți instinctive. Chemarea de altădată, la marele rol al scriitorului, care înalță prin însuși modelul realei sale transfigurări, n’ar mai fi avut, de sigur, tot atâta răsunset ca apelul de acum, cuprins în titlu, la limpezimea minții, în stare să se impună și scepticismului celui mai desaxat.

Revista amintește vremurile mari ale „Sămănătorului“ prin strălucitele articole de îndrumare ale d-lui N. Iorga, pline de vervă polemică și străbătute de aceeași încredere în îndreptare, prin prezentarea călduroasă a poeziilor și prozatorilor contemporani în ce au mai adânc omenesc și mai real ca artă. Le amintește prin poeziile armonioase, cu năluciri de tablouri specific românești, sau cu farmecul frăgezimii de impresii și de ecou din alte vremuri.

La versurile semnate de d-nii G. Tutoveanu, Const. Asiminei, cu puternica sa epopee națională, Adelina I. Cârdei, C. Goran, D. Iov, G. C. Bârsan și alții, se adaogă poezia de cugetare, cu un larg răsunset emoțional, ca în „Ție, Doamne“, a d-lui Iorga, ca și aceea, tot filosofică, de reținere și distincție, a d-lui A. C. Cuza.

Și tot faimoasa revistă de acum treizeci de ani o amintesc „Scenele din Ardealul de azi“ ale d-lui I. Agârbiceanu, care isbuțește să dea un fel de puritate chiar păcălelii cu care tratează pe

prefect moș Năstase, electorul improvizat pentru a-și cumpăra juncanii după care tânjise o viață.

Dar revista are și o atitudine de hotărîtă negație față de literatura curentă, care, gonind după originalitate, pierde singurele drumuri verificate ale artei. Pentru a convinge, d-l N. Iorga arată, în conferințe și în articole magistrale, ce vană e ideea de nou-tate, așa cum o pot înțelege „intelectualii“ care vor să dea tonul; pune față în față, în seria de articole „Stări literare de azi“, situația actuală a scrisului și cerințele la care el trebuie să răspundă — și înfățișează într'o cuprinzătoare cronică, mostrele de rătăcire „modernistă“, alături de literatura adevărată, culeasă uneori și din reviste necunoscute. În cronică se reproduc, de asemenea, articolele din presă, ca și scrisorile particulare, din care se vede marea bucurie cu care este salutăată de pretutindeni noua revistă literară.

„Cuget Clar“, care-și merită subtitlul de „Noul Sămănător“, e viu și captivează.

Iată de ce ni se pare că e apropiată vremea când atâția intelectuali, desgustați de manierismul literar, repede învechit, se vor întoarce iarăși, prin „Cuget Clar“, dominat de personalitatea d-lui Nicolae Iorga, la dragostea de literatură și că nu vor lipsi nici aceia care se vor lăsa din nou străbătuți de marile idealuri, care privesc așa de mult realizărilor durabile.

At. C. Bălăcescu

*

Marathon, poezii de *E. Ar. Zaharia*. „Bucovina“ — I. E. Torouțiu, București. Format 25×19¹/₂, fără indicarea prețului.

Acest Marathon poetic pune în discuție o veche problemă de estetică. Sunt de ajuns pentru crearea unei poezii, starea de poem, în care, uitându-ne pe noi din toate zilele, trăim esențele și imaginile, aceste încântări pentru simțurile întoarse în ele? Dacă, în cercetările lor, esteticienii nu s'ar fi ostenit să răspundă până acum, poeziile din acest volum le-ar face un serviciu neprețuit: ele lămuresc deplin chestiunea.

În poemele d-lui E. Ar. Zaharia e un suflet care visează și cântă... și se împlinește din visurile și cântările sale. Din pragul volumului aflăm că poetul vede în realitatea fragilă a poeziei prilejul trăirii în real și dincolo de el și, mai presus de toate, încântarea întreagă a făuritorului din lumi nouă.

Unda pură de vitalism din versurile sale, îmbătărite în zone de azur și un fel propriu de a aduce lângă noi, prin colorit și largă respirație, lumea cea mare, nu desmint înțelegerea multiformă a sufletului poeziei din bucata de început „Elogii“. Acest suflet însă, a încăput în armonia inegală din versuri unde

meșteșugul ar fi trebuit să facă mai mult. Sunt poezii, de pildă „Cerbii“, cu un ritm bătând deodată cu inima naturii, stânjenite în melodia lor printr'un vers stângaciu sau printr'o umplutură nesemnificativă. Pe alocurea întâlnim — și nu facem o învinuire d-lui Zaharia, fiindcă le credem ale unui proces spontan — reminiscențe de poet cărturar, întorsături argheziene, cuvinte întrebuițate cu un înțeles rar în strofe citite cândva („Muzicalitate“. „Arthur Rimbaud“), care nu ajută la definirea locului său între alții. În poezia „Poetul către Emirel“, versul „Și soarele se culcă în ape cantilene“ ne face să ne întrebăm dacă știm bine înțelesul cuvintelor din românește.

Poezie imagistă, străbătută de șuvițe de foc din arderi lăuntrice, lucrarea d-lui Zaharia are nevoie de o axă mai precisă — pentru că sunt în ea umbriri de livresc și înclinări spre ermetic — și de o dăltuire cu grijă pentru ecouri depline.

Fără aceasta vom parcurge material poetic, cu satisfacția — rară — a acordurilor melodice prin esență și cântec, adevărata poezie. Și e păcat, căci d-l Zaharia este un suflet de poet și, cum ne spun unele din versurile sale, câteodată și un priceput mânăitor al ritmului. Când truda creației va fi pentru D-sa altceva decât un joc, îl așteaptă un loc între poeți.

BCU Cluj / Central University Library **D. Ganea**

*

Eminescu și Alecsandri, studiu de *I. M. Rașcu*, București 1936, Format $25\frac{1}{2} \times 17\frac{1}{2}$ Pg. 68. Lei 30.

Apariția geniului poetic e privită în deobște ca un fenomen fără legături în realitatea imediată sau premergătoare a vieții literare. Printr'un defect de optică obișnuit, ce e covârșitor de mare nu poate fi element de comparație în alăturări jignitoare pentru gustul publicului, dar necesare și lămuritoare pentru cercetător.

D-nul *I. M. Rașcu* întreprinde, în acest documentat studiu, o cercetare amănunțită asupra diferitelor legături și influențe dintre Alecsandri și Eminescu, dovedind că antagonismul, personal și literar, dintre cei doi poeți, consacrat ca un adevăr incontestabil de o opinie publică nepricepută și de scriitori cu puțin precise orientări, este un neadevăr infirmat de cercetarea serioasă a izvoarelor.

Din prima tinerețe, Eminescu se închină lui Alecsandri, în care vede un mare poet. Articolele lui la ziarul conservator „Timpul“ păstrează ecouri din activitatea bardului moldovean, fie comentând scrieri de-ale acestuia, fie punând în lumină valoarea omului pentru neamul românesc. Această prețuire însă, poartă pecetea unei personalități puternice și independente, căci spiritul critic al poetului „Scrisorilor“ știe să facă rezerve unde

i se pare că talentul lui Alecsandri n'a dat cât trebuie. Atitudinea critică, împreună cu prețuiri meritate, lămurește prezența, în poezia eminesciană, a unor cuvinte, procedee și teme familiare producției literare a lui Alecsandri.

Admirându-l și imitându-l ca începător, servind aceluiași idealuri sociale și politice în străduința lui de ziarist, topind în poezii nemuritoare împrumuturi substanțiale din opera lui Alecsandri, Eminescu dovedește că a cunoscut și recunoscut meritele contemporanului său. Opera lui apare ca o încununare a unei munci comune, prin puterea creatoare a geniului.

Lucrarea d-lui Rașcu — apărută mai întâi, aproape în întregime, în una din revistele noastre — risipește nedumeririle privitoare la situarea reciprocă a celor doi poeți, prin folosirea celor mai autorizate referințe și alăturarea, din belșug, a fragmentelor din operele lor, convingătoare prin asemănări de nețăgăduit.

Probitatea metodei și o anumită eleganță în expunere fac din această lucrare nu numai un studiu serios, dar și o carte frumoasă.

D. Ganea

*

Em. Bucuța: *Biblioteca satului* (București 1936). Tipărite cu o îngrijire de toată lauda, împodobite cu chipuri și fotografii, cu o înfățișare ca de sărbătoare, cărțile scoase de Fundația „Principele Carol“, însemnează un mare pas înainte pentru alcătuirea a ceea ce trebuie să fie bibliotecile satelor. Chiar despre începuturile și înfiriparea acestor biblioteci ne vorbește d-l Em. Bucuța, în cartea de curând apărută: „Bibliotecile satelor“. S'ar crede greșit că ea interesează numai pe țărani, învățători sau preoți.

Orice orășan, oricare i-ar fi indeletnicirea, găsește o seamă de lucruri pe care nu le-a știut — în paginile datorite atât de binecunoscutului povestitor al drumeției noastre. Mulțimea de date (înșirări de biblioteci cu numărul lor de cărți), departe de a obosi, interesează în cea mai mare măsură: trezește în cititori dorința de-a pune și el o mână de ajutor pentru a înfăptui ceea ce alte țări au înfăptuit de mult.

Afli aci că biblioteca trebuie să fie ceva viu, care să crească mereu și să răspundă adevăratelor nevoi ale populației.

Afli ce s'a făcut în alte țări pe tărâmul bibliotecilor populare (până și Bulgaria ne-a întrecut!) Și-ți crește inima de mândrie când afli că, mai ales după războiu, s'au făcut și la noi o mulțime de biblioteci la sate de cătră Astra, Liga Culturală și mai ales de cătră Fundația „Principele Carol“, care e în plin toiu al muncii sale de răspândire e tiparului în poporul românesc.

Afară de valoarea documentară a cărții, se desprinde din citirea ei bucuria de-a vedea graiul poporului nostru, pus, de un scriitor de frunte, la locul de cinste ce i se cuvine. Ceeace înseamnă că orășenii se îndreaptă cu toată dragostea către limba curată românească, care acolo se găsește, acoperită de colbul vremii în scoarțele cronicelor.

Și se mai desprinde o îndrumare nouă: cheia vieții bibliotecilor populare nu este nici sala de citire, nici sutele de cărți cu cataloagele lor, ci *biblioteca*. „Un bibliotecar inimos poate foarte bine să ție locul cărților, povestind oamenilor, din cele citite și știute, ca o carte însuflețită de el însuși. O adunare de cărți, oricât de bogată, dar lipsită de priceperea și de râvna unui bibliotecar, rămâne de cele mai multe ori sub cheie, neînțeleasă și fără glas!”

Ax. C.

*

I. Simionescu: *Auzite și trăite în țară.* Când se vor trece la răbojul istoriei, oamenii cari au ostenit pentru luminarea poporului de la sate, va fi trecut în locul de frunte profesorul I. Simionescu. Socotesc că numele lui este azi cunoscut între țărani români tot așa de bine ca și al lui Ion Creangă, neîntrecutul povestitor. În biblioteca creată de el: „Cunoștințe folositoare”, în articolele de reviste și gazete, în „Calendarul gospodarilor” și conferințele sale, d-l I. Simionescu, vorbește și scrie pentru țărani, în limba lor sfătoasă și plină de nebănuite frumuseți.

În „Cartea Satului” a scris, de curând, despre lucruri *Auzile și trăite în țară*. O carte plină de sfaturi pentru țărani, despre îngrijirea gospodăriei, despre vite și ogoare, despre tovarășii și mașini, despre îngrijirea trupului, minții și sufletului ș. a.

Ceeace face noutatea cărții este că, pentru a da țăranilor aceste sfaturi, nu împrumută pilde de la străini. Găsește destule chiar la noi în țară. Și ca să nu cadă în greșeala multor cărți cari vorbesc parcă din înălțimea unei catedre, d-l Prof. Simionescu dă aceste sfaturi sub formă de povestiri atrăgătoare și pline de duioșie. Cartea aceasta îmi trezește un gând care, bănuiesc că încolțește în capul multor Români de azi: pregătirea învățătorului în școala normală. Câte lucruri fără folos nu învață el de ex. chiar la științele naturale? În loc de toate acestea de-ar ști un învățător numai atâtea lucruri practice câte sunt în cartea d-lui I. Simionescu și ar fi de mai mare folos satului pe care-l va îndruma. Intocmai ca învățătorul din cartea de care vorbim!

Ax. C.

Anuarul lic. de băeți „Al. Papiu Ilarian“ din Tg. Mureș pe anii 1932—1935, publicat de D. Mărtinaș, director. Pg. 224.— E unul din puținele anuare care nu se mărginesc numai la date statistice școlare și la cuvântările directorilor, ci aduce și alte contribuții. Anuarul începe cu un sumbru tablou — zugrăvit de directorul liceului — al atmosferei care ne împresoară din toate părțile, al climatului moral în care viețuim și care nu se va putea schimba decât prin desăvârșirea noastră proprie, prin crearea unui nou suflet, căci — spune d. Mărtinaș — „nu formele pot crea în ordine morală ci omul, caracterul, credința lui“. E nevoie deci de „o acțiune în adâncime, de o răscolire și transformare a substanței noastre morale“ prin „educația tinerelor generații în *spirit eroic*“, căci numai acest spirit va putea pune în valoare „rezervele de putere și sănătate ale neamului, energia captivă, care doarme astăzi, acel imens potențial de eroism, care zace în adâncimile sufletului popular“. — În articolul al doilea, d. I. Mică vorbește despre „*Idealul educației creștine*“, care trebuie pus „țintă educației actuale“, dacă vrem să schimbăm „nu fața, ci sufletul lumii“. — În al treilea articol, d. Gh. Bronzetti, față de abuzul care se face azi cu sportul fizic — abuz care înpreptățește profeția d-lui prof. N. Iorga: „De atâta sport, mintea tinerilor noștri școlari o să ajungă în călcâie“ — subliniază, spre a putea echilibra sportul fizic cu cel intelectual, necesitatea activităților intelectuale prezentate sub formă de joc, unele ajutând chiar dezvoltarea funcțiunilor sufletești. Dintre diferitele forme ale acestui fel de sport intelectual, amintește: *jocul de șah*. — În al 4-lea articol, d. D. Mărtinaș, vorbind despre „Literatură și Educație“, și punând problema raportului dintre morală și artă, care e văzută din o perspectivă de filozofi și esteticiani și din *alta* de sociologul literar, arată că, „dacă educația estetică nu se face cu catehismul, apoi nici educația morală nu se poate închipui cu ajutorul unei literaturi libertine“. De unde, firește, „nevoia imperioasă a selectării lecturilor școlarești“, fiindcă „școala trebuie să supravegheze dezvoltarea sufletească integrală a copilului“. Deci, „frumosul artistic din lectura școlarelor nu poate disprețui frumosul moral“. „Căci morala popoarelor e o valoare tot atât de prețioasă ca arta, știința și religia lor“. „Pentru salvarea principiului abstract de autonomie a artelor, este, deci, imprudent a slăbi frâna morală a unui tineret, pe care mediul îl solicițează din toate părțile spre excese“. „Arta necondiționat liberă și libertină e preludiul dezagregării sufletești și al ruinei inevitabile a societății întregi, cu artă cu tot“. „De aceea, școala, în funcțiunea ei educativă, are datoria să ia poziție împotriva cărții care i se substituie în mod perfid, neutralizându-i rosturile legitime și paralizându-i rezultatele“. — Dl Heinz Heltmann, pe baza experiențelor proprii, arată cum se poate intensifica interesul tineretului școlar pentru muzica bună, printr'o

proprie activitate muzicală, prin organizarea, în afară de coruri, a *orchestrelor școlare*, indicând metoda cea mai practică și datorită dirigintei, ca și greșelile care se fac. Incheie, cum numai un suflet superior poate încheia: „Noi existăm pentru alții, cărora le indicăm calea, în timp ce noi înșine rămânem în umbră, așa cum este destinul adevăratului pedagog“. — Urmează opt documente românești din colecția Solyom-Fekete, publicate de d. N. Sulică și aflătoare în Bibl. Muzeului Național din Bpesta. Documentele prezintă interes nu numai istoric ci și economic, juridic și filologic. — Tot d. Sulică dă și un studiu mai amplu (54 pg.) privitor la „*Catehismele românești din 1544 (Sibiu) și 1559 (Brașov)*“ ajungând, pe baza indicațiilor Prologului „*Intrebării creștinești*“ și a împrejurărilor din anii când s’au publicat aceste catehisme, la următoarele rezultate: 1) „La baza catehismului din 1559 (Brașov) și chiar și a celui din 1544 (Sibiu) nu poate sta decât un mic catehism reformat ungueresc, și în nici un caz o versiune germană. 2) Catehismul românesc din 1559 a luat ființă din fuziunea unui mic catehism ung., tradus românește de niște preoți români trecuți la reformațiune, și a unei noi redactări românești a decalogului, rugăciunii domnești (Tatăl nostru) și crezului, efectuată de revizuitorii catehismului (Coresi și colaboratorii săi brașoveni). 3) Textul „*Intrebării creștinești*“ din 1559 (Brașov) nu poate fi identic cu textul pierdut al catehismului din 1544 (Sibiu). 4) După complectările și modificările introduse de Coresi nimenea n’a mai contestat caracterul ortodox al cateh. din 1559. 5) Nici Sașii, nici Ungurii nu-și pot revendica primele două cărți tipărite românește, căci atât inițiativa, cât și traducerea lor aparțin exclusiv unor *Români*, cari deși animați de dorința de a provoca o deviere de la linia tradiției românești, au totuși meritul de a fi ctitorii literaturii noastre culte. Aceștia sunt, după toate indicațiile, *Gașpar Dragfi* — (coborât din neamul voevodului maramureșan Dragoș), fost prefect al județelor Crasna și Solnocul de mijloc, socotit ca cel dintâi reprezentant al înaltei aristocrații, care a îmbrățișat și a propovăduit reformațiunea în Ardeal, — apoi *Mihai Csáki*, cancelarul țării și *Gașpar Békés*, „mâna dreaptă a lui Ioan Sigismund“.

*

Într-o broșură de 16 p., format 23×15½, apărută în Biblioteca Astreii (No. 22) d. **Silviu Dragomir**, readeuce între noi din „negura uitării“ activitatea „luptătorului și realizatorului politic“ care a fost *Vasile Goldiș* — activitatea anterioară celei pe care a desfășurat-o în calitate de președinte al vechii noastre instituții culturale Astra. Numai citind această broșură îți dai seama de remarcabila „intuiție politică“ de care dispunea acest „augur“ și „impecabil diagnostician“, cu un rol de multe ori hotărâtor în viața noastră politică din ultimele decenii.

D-l Gh. Popa-Lisseanu adaugă la cele opt volume apărute până acum din „Izvoarele Istoriei Românilor” încă două, cuprinzând operele lui *Flavius Vopiscus* și *Eutropius*. Textele rămase pe urma acestor scriitori privesc importanta problemă a „părăsirii Daciei și implicit a continuității elementului daco-roman în țările noastre”. Sunt însemnate pentru noi, întrucât interpretarea lor exclude golul de o mie de ani pe care mulți istorici îl intercalează în istoria neamului nostru. — Vol. IX, după o introducere în l. franceză — cu informații, pentru străini, privitoare la istoria noastră, iscălite G. Th. — cuprinde „*Viața împăratului Aurelian*” de *Flavius Vopiscus*, publicată după ediția critică a lui Ern. Hohl „*Scriptores Historiae Augustae*” din 1927. În paginile care premerg acestei biografii, d-l G. P. L., după ce înșiră informațiile pe care le avem privitor la istoria noastră primitivă de la scriitorii Aurelius Victor, Rufius Festus, Eutropius și Flavius Vopiscus — scriitori care, în afară de Vopiscus, au trăit cam la un secol după părăsirea Daciei — ne orientează asupra valorii (supusă, între anii 1889—1894, unei temelnice analize critice mai întâi de Germanul Dessau) a operei lui Fl. Vopiscus, care cuprinde și inexactități, contradicții, exagerări, — explicabile dacă ținem seamă de faptul că și el, ca și alți scriitori contemporani ai săi, scrie după comandă. De altfel, conștient de acest cusur al operei sale, probabil pentru a-și ușura conștiința, o spune însuși în p. II... „*nimenia dintre scriitori, cel puțin dintre istorici, nu se găsește care să nu fi spus și inexactități.*” Se afirmă chiar că Vopiscus ar fi un mistificator din epoca împăratului Teodosie (379—395), că n’a fost contemporan al împăratului Aurelian — cum s’a crezut multă vreme. Ba mai mult, că însuși numele ar fi un pseudonim din epoca teodosiană. Va să zică Fl. Vopiscus, scriindu-și lucrarea sa la un veac și jumătate după părăsirea Daciei de Aurelian, a trebuit să-și ia informațiile de la ceilalți istorici latini, care nici ei n’au fost contemporani ai evenimentelor. Argumentul procurat de Fl. Vopiscus istoricilor maghiari, relativ la părăsirea Daciei lui Traian din partea „provincialilor” și-a pierdut deci valoarea pe care a putut-o avea înainte de studiile făcute asupra acestui istoric latin. — Dacia n’a fost părăsită decât temporar, din motive ce interesau apărarea imperiului — va să zică din interese superioare de stat — căci Aurelian n’a pierdut nici un războiu care să fi motivat părăsirea acestei provincii. Iar dacă au fost elemente care au plecat de aci cu ocazia retragerii legiunilor romane, acestea, în afară de funcționarii administrativi, au putut fi cei care au avut posibilitatea s’o facă, dar nu masele populației rurale. Despre o evacuare completă e absurd să se vorbească. O refuză mintea sănătoasă, i se opune logica lucrurilor.

Vol. X conține textul latin și traducerea în românește a operei lui *Eutropius „Breviarium ab urbe condita“*. În introducerea d-l G. P. L. caută să fixeze locul ce ocupă acest scriitor în lit. latină, dându-ne relații și asupra vieții, a valorii personalității, a operei lui, ca și asupra influenței exercitate asupra contemporanilor și urmașilor săi. — Lucrarea lui Eutropius se datorește însărcinării primite de la împăratul Valens (364—378) de a scrie un rezumat al istoriei romane. Se extinde asupra anilor de la fundarea Romei (754 î. H.), până la 364 d. H. Scriitor obiectiv, cu mult simț de demnitate, lipsit de slăbiciunea adulației, simplu și clar în expunere, nu e de mirare că opera lui Eutropius a servit ca izvor principal de informațiune pentru urmași. Textul adoptat de d-l G. P. L. e după ediția Germanului Droysen „*Monumenta Germaniae historica. Auctores*“. Ambele volume au la sfârșit câte un indice al numelor proprii. Au apărut în tipogr. „Bucovina“ și costă L. 240.—

*

Ernest Bernea: Tineretul și politica. București 1936. Ed. rev. „Rânduiala“. Format $17 \times 12\frac{1}{2}$. Pp. 26. Formulei bătrânilor „*Studenții la carte!*“ d. E. B. — referindu-se la vârsta purtătorilor cuvântului și luptătorilor din trecut N. Bălcescu, Ion Brătianu, C. A. Rosetti, Avram Iancu, N. Iorga — îi opune dreptul participării tineretului la politica țării, fiindcă „este aproape o lege a istoriei omenești ca ori de câte ori un ideal nou apare, tineretul să fie purtătorul acestui ideal, întemeietorul lumii care urmează să crească în locul celei îmbătrânite“, căci în momentele de răscruce istorică“, cum sunt cele de azi — „el este capabil de eroism și jertfă“.

D-l Bernea scapă ceva din vedere. Cei la care se referă d-sa, ca să-și justifice pledoaria în favoarea tineretului, nu mai erau *studenți*. Și bătrânii — vorbim de cei serioși — care trimit pe tineri la carte, nu-i trimit pe cei cu studiile încheiate, pe titrați, — oricât de tineri ar fi aceștia — ci pe cei care sunt încă pe băncile școlii.

În articolul al doilea („Cei de ieri și cei de azi“) se arată cu degetul spre „cei care au avut merite în războiul de întregire, dar în loc să fie îndrumătorii firești ai cauzei naționale, sunt astăzi trădătorii acestei cauze“ precizând și *misiunea* tineretului de azi: „*întregirea neamului*“, care nu poate fi numai una de granițe, cum își închipuie unii.

În al treilea articol („Hitlerismul nostru“), republicat din rev. „Rânduiala“, după ce arată deosebirea între naționalismul românesc și între hitlerismul național-socialist, respinge încadrarea în hitlerism de „cei care n'au nici Dumnezeu, nici vatră“ a celor care „pentru că nu suntem cu Franța masonică, comunistă și evreiască, suntem hitleriști“.

În articolul final („Situația intelectualului“) d-l E. B. ține să accentueze că „naționalismul întrupat de Legiune“ nu se ridică împotriva intelectualului în genere (cum e învinuit), ci „împotriva pseudo-intelectualului care înșeală și usucă“.

Din broșura d-lui Bernea vorbește, oarză și fără menajamente, sufletul de legionar.

* * *

Ne-au mai venit în ajutor de la apariția nr.-ului pe Sept.-Oct. Dd :

Lt. col. Coliban Mihail, Tg. Mureș	cu Lei 40.—
Dr. med. Coțoiu Romuald, Săvârșin	„ 40.—
Popp G. Caius, mare proprietar, București	„ 200.—
Dr. med. Popa Ioan, deputat, Sf. Gheorghe	„ 240.—
Schiopul Iosif, cons. de presă, Berna	„ 100.—

Le mulțumim și la acest loc, cum mulțumim și d-lui Ing. Eugen Comșa, Sibiu, pentru achiziționarea unui nou abonat; iar părintelui I. Ludu, Prejmer, pentru al doilea abon. nou.

ABONAȚII

care și-au mai achitat abonamentul:

Până la 30 Iunie 1936.

Pușcariu Ion, inv., Brașov

Până la 31 Dec. 1936.

Dr. Balcăș Gh., avocat, Brașov
 Banciu Ilie, adm. fin., Târgoviște
 Bancotescu & Nicolau S-sor, București
 Bârseanu Catinca, Sibiu
 Bibl. paroh. ort. română, Prejmer
 Biblioteca Senatului, București
 Dr. Blaga Lionel, not. public, Sibiu
 Dr. med. Bordea Ioan, senator, Brașov
 Brotea Alex., protopop, Rupea
 Brumboiu Moise, vicar, Făgăraș
 Bucurenciu Sandu, comerciant, Brăila
 „Căminul Cultural“, Râșnov
 Ciortea Maria, Cluj
 Clinciu I., prof. pens., București
 Comșa Ionel, senator, Cluj
 Dr. med. Comșa Nicolae, Sibiu
 Col. î. r. Dr. med. Curta E., Tg. Mureș
 Dr. Dănilă Gh., not. publ., Hunedoara
 Direcț. lic. „Avram Iancu“, Brad
 „ „ „Aron Pumnul“, Cernăuți
 „ „ „Aurel Vlaicu“, Orăștie
 „ „ „Micea cel Bătrân“, Constanța
 „ „ „Negru Vodă“, Făgăraș
 „ Șc. com. sup. de băeți, Timișoara
 Ing. Dordea Nicolae, Cluj

Dr. Găvrus R. not. publ. Brașov
 Ing. Ionică Ioan, Brașov
 Mocsonyi A., maestrul vân. regale, Buc.
 Morgenstern Iosif, avocat, București
 Mosora A., primar și deputat, Sighișoara
 Murăroiu I., funcț. sup. de bancă, i. r. Brașov
 Dr. Neguș Aurel, deputat, Brașov
 Dr. Onițiu Ionel, avocat, Sebeș
 Oțoiu A., adm. del. la Bca Naț. Buc.
 Păcală V., insp. gen. șc., București
 Peligrad D., proprietar, Strejșteii de jos
 Ing. Penescu-Kertsch Cr., București
 Dr. Pop I., f. subsecr. de Stat, Alba-Iulia
 Popp G. Caius, mare propr., București
 Popovici Adrian, București
 Popovici Gh., funcț. Albina, Brașov
 Primăria comunei Baci
 Primăria comunei Cernatu
 Râșnoveanu Șt., cand. silv. Satu-Mare
 Roșca Sofr., dir. de bancă, î. r. Buc.
 Sassu P. Vas., ministru, București
 Șomlea M. insp. g. farm., Cluj
 Stan Sc. secr. g. Aut. Cl. Reg. R., Buc.
 Dr. Ștefan U., med. primar al munic. Brașov
 Stinghe Ioan, librar, Brașov
 Dr. med. Stoian Aurel, Bran
 Stoichița O., dir. Fabr. Celuloză, Brașov
 Dr. Sturza I., med. pr. al munic. Sibiu

Dr. Sturza M., prof. univ., Cluj
Suciu Adr. ing. șef, Timișoara
Med. vet. Suru Al., dir. Abat., Brașov
Dr. Tanislau I., asist. univ., Cluj
Dr. Tecău Daniil, deputat, Alba-Iulia
Trif. Grigorie, judecător, Cluj

Până la 1 Martie 1937

Primăria comunei Codlea

Până la 30 Aprilie 1937.

Lt. col. Coliban Mihail, Tg. Mureș
Moșoiu I., dir. lic. „A. Șaguna“, Brașov
Dr. med. Popa I, deputat, Sf. Gheorghe
Dr. med. Sulica Alexe, Brașov
Lt. col. inv. Zernoveanu Vas., Brașov

Până la 30 Iunie 1937

Dr. Boeriu V. Ion, avocat, Reghin
Bunea Dr. Leontina, Brașov
Dr. med. Coțioiu Romuald, Săvârșin
Dr. Curta Romul, avocat, Agnita
Dr. med. Manta Cornel, Sibiu
Ing. Măzgăreanu Bujor, Brașov
Secăreanu I, consul gen. al Rom., Praga

Până la 31 Dec. 1937

Ing. Comșa Eugen, Sibiu
Dr. Savu E. adm. del. Bca Naț., Buc.
Schiopul I. cons. de presă, Berna
Ing. Spârchez Z. șef. oc. silv., Satu Mare
Dr. Vasu Al., avocat, Miercurea-Ciuc
Ing. silv. Zehan Eugen, Satulung

Se mai confirmă primirea costului nr. 5 de la d. C. N. Mateescu, prof.
R. Vâlcea și restanța pe 1935 de la d. V. Micuda, institutor, Brașov.

Abonamentele sosite după 20 Oct., în nr. viitor.

*

Rugăm insistent pe domnii restanțieri să ne trimită costul abonamentului. Noi nu tipărim revista pe datorie. Fiecare nr. îl achităm îndată la apariție. Și n'avem fonduri. Nici subvenții. Toate încasările noastre se publică în revistă. Sunt sub ochii oricui. N'avem secrete. Nici pompe invizibile cu sorbul în fondurile ministerelor. Și a scoate o revistă de dimensiunea Țării Bârsei, cu o punctualitate cum nu apare altă revistă, fără să fi contras în opt ani de când apare niciodată două, trei sau patru nr-e într'unul, — nu e jucărie. — Am fi curioși să știm: ce-ar face datornicii noștri, dacă ar avea ei sarcina noastră și dacă abonații lor s'ar purta cum se poartă ei cu noi?

Să ne cruțe cu scuzele: „am neglijat“, „am uitat“, „am avut greutăți“ etc. Cui i-e lene să scrie un mandat — deși pe cei mai mulți i-am scutit și de această osteneală, trimițându-le noi mandatul scris gata — ca și cei care fac pe uitucii sau căroră le este spre greutate, să nu țină reviste. Să ne achite datoria și să ne anunțe că pe viitor renunță la revistă. Nu va fi nici o supărare. Dimpotrivă. O ține cine poate și cine are și respectul bunului altuia. Căci câtă vreme ea nu e achitată, nu aparține celui care o primește.

Înștiințăm cu această ocazie pe cei pe care îi privește, că nr-ul de Crăciun nu-l vor primi decât cei cu abonamentul achitat pe anul în curs; vor fi publicați însă în el cei care ne sfilează rugămințile și-și bat joc de ostenelele și jertfele noastre.

*

Poșta administrației. Societăților, bibliotecilor, cohortelor de cercetași, străjeri etc. care ne-au cerut revista.

Scoaterea unei reviste ca „Țara Bârsei“ costă bani grei. Și noi n'avem nici subvenții, nici fabrică de bancnote, ca să Vă putem trimite revista gratuit. Dacă țineți s'o aveți și dacă membrii care ar ceti-o nu se 'ndură să dea lunar costul unui păhar de bere sau al unei țigări ca să poată fi abonată, căutați un mecenat sau adresați-vă ministerului căruia aparțineți, ca să V'o aboneze. Sau, și mai ușor, faceți-ne cu ajutorul membrilor pe care-i aveți 10 abonamente achitate anticipativ, și veți primi un abonament gratuit. — Apelul continuu la jertfa revistelor, care numai ele știu cu ce greutate se susțin, e nedemn de o colectivitate care paradează mereu cu „setea de cultură a membrilor ei“. Cine e avid de *cultură*, își trage și de la gură, numai să-și poată satisface această necesitate sufletească. De ceea ce, la Dv. nu poate fi vorba. Pentru dv. *cerșetoria* a devenit un *sport* — foarte convenabil și, lucru esențial, necostisitor — care nu numai că nu trebuie încurajat, dar e timpul suprem să fie odată înțarcat. În interesul existenței revistelor.

*

Iarăși și iarăși.... Dl *sloc. Gh. D. Banu* din Reg. 4 Grăniceri, Deva, ni se plânge că n'a primit nr. 5 (pe Sept.-Oct), expediat de aici la 31 Aug.; iar dl *Adrian Oțoiu*, adm. delegat la Bca Națională București, ne scrie că din cele *cinci* nr-e ale anului acestuia n'a primit decât *unul*, ultimul.

Domnule ing. Pitulescu, nu credeți că prea ni se pune punga la jertfe și răbdarea la încercare?

*

Erată. Rugăm îndreptarea următoarelor greșeli supărătoare, strecurate în nr. trecut:

In pg. 476, rândul 21 de sus, nu domeniul *idealului*, ci: *irealului*

In cuprinsul de pe copertă, nu *Spicuri* ci: *Spicuri*.

Celelalte sunt prea evidente ca să mai insistăm asupra lor. Așa la pg. 419 suf(l)etului, perspe(c)tiva (p. 444), bargagiul (p. 457), pg. 441: „Steteau țărani cu pălăria 'n mână“, nu: *țărani*.

Spre orientare. Nu dăm schimb decât revistelor care apar regulat.

TABLA DE MATERII

A ANULUI VIII (1936).

Studii, articole, documente.

	Pagina	
<i>Banciu Ax. :</i>	Primele cărămizi la temelia Academiei Române	203
„ „ :	O scrisoare din tinerețe a lui Vas. Pârvan	339
„ „ :	Din ziarul profesorului Aurel Ciortea	418, 522
„ „ :	Un contract din 1799	531
<i>Condurachi D. I. :</i>	Formarea vechiului drept românesc nescris (Sfârșit)	23
<i>Creangă Ax. :</i>	Un îndrumător al tineretului: Mihail Eliescu	212
<i>Gherghel Ion :</i>	Alexandru Ciura	325
<i>Ghibu Onisifor :</i>	Morminte proaspete de vlădici români	145
<i>Mateiu Ion :</i>	Preludiile unității naționale	299
<i>Muresianu A. A. :</i>	Un document relativ la geneza „Tribunei“ din Sibiu	129
„ „ „ :	O scrisoare a lui Diamandi Manole din timpul înființării presei cotidiene din Ardeal	248
„ „ „ :	O nouă contribuție la istoria Românilor în evul mediu	401, 494
<i>Auștea C. Candid. :</i>	Protopopul Bratu Baiul (1760—1831) și fiul său Nicolae (1782—1855)	41, 133, 229
<i>Oprîș Liviu :</i>	Despre o disciplină a cărții românești	319, 395, 489
<i>Petrescu Petra H. :</i>	Tratatamentul minorităților în Ungaria de azi	535
<i>Pr. Popa Oct. :</i>	Lupta de la Belgrad (21-22 Iulie 1456)	509
<i>Popescu Mihail :</i>	Dascălii ardeleni din Principate și mișcarea din 1848	153
„ „ :	Frații din Regat și școala română din Ardeal	416
<i>Tamba S. :</i>	Maria Cunșan	50
<i>Turtler Th.-Ludu I. :</i>	Cronica comuna Prejmer (Cont. și sfârșit)	256, 328
<i>Teulescu Horia :</i>	Un ziditor de suflete: Virgil Onișiu (Cont. și sfârșit)	3, 107
„ „ :	Ștefan cel Mare și Ardealul	251

Literatură

Poezii:

<i>Banu D. Gh. :</i>	Prietene, (p. 82), Prietene (p. 351), Scrisoare pentru Tania (443) Frunză ce-ai căzut din August (546), Valurile, valurile	546
<i>B. O. :</i>	Avocatul X., Unui mărginit închipuit. Epigrame	462

	Pagina	
<i>Boeriu V. Ion</i> :	Peisaj montan	545
<i>Ceuşianu Al.</i> :	Craiu Munţilor. Poem dramatic. Actul III sfârşit şi Actul IV.	54, 169
<i>Diaconu Ioan</i> :	Iarna	82
<i>Heine-Ceuşianu Al.</i> :	Mamei mele	436
<i>Horatius-Ceuşianu</i> :	Către Leuconoe	436
<i>Hurlup Neacşu</i> :	Pagina de umor şi satiră. Unei perechi „coada veacului“ (p. 280), Doi indivizi, în şoaptă, lângă o femeie moartă (362), Epigramă (362), Unui fruntaş „iota subscriptum“ (462), Scrisoare din Infern către cei din Komintern (559), După execuţia celor 16 „Ruşi“ roşii (558), Epitaf (558), Cu prilejul luptelor din Spania. Epigramă	559
<i>Negrea Marin</i> :	Azi (80), Vis (80), Baladă (182), Vestea de departe (265), Cântec de nestornicie (439), Cântec pentru o fetiţă (543), Miniatură	543
<i>Negri Ada—</i>		
<i>P. Constantinescu</i> :	Sonet, Sfârşit (350), Ploaie de petale, Spini	442
<i>Olaru Dumitru</i> :	Vedere (69), Psalm	263
<i>Opriş Sanda</i> :	Tristeţe (347), Linişte (437), Dor (438) Nelegiuire	542
<i>Petőfi Al.-Tamba S.</i> :	Lumea nu mă înţelege	264
„ <i>-Banciu Ax.</i> :	Drapelul părăsit	544
<i>Petra-Petrescu H.</i> :	Crăciunul învăţatului (70), În spital (349), Unde-s „ciocoi...“ ?	441
<i>P.</i> :	Monopol	558
<i>Tamba S.</i> :	Baia	180
<i>Vodă Sextil</i> :	Lumi astrale	81
<i>X.</i>	Epigramă (Stea polară în discuţie)	462
<i>Zaharia E. Ar.</i> :	Hrisov apocrif	266
Proză :		
<i>Boeriu V. Ion</i> :	Către linişte	547
<i>Lascarov—</i>		
<i>Moldovanu Al.</i> :	Flori creştine: Puntea cu păcatele (65), Cărbuni aprinşi	66
<i>Nalbă Lia</i> :	Sfârşitul	548
<i>Oniţiu Virgil</i> :	Tata Moşu	444
<i>Petra-Petrescu H.</i> :	Gânduri de Duminecă (184), Meşterul Râdea (267), În grădina zoologică	453
<i>Tamba S.</i> :	Din stânga şi din dreapta	83, 272, 352, 455, 552
<i>Tulbure Gh.</i> :	Mătuşa Gherghina	73
Diverse		
<i>Oniţiu Virgil</i> :	Discurs la încheierea anului şcolar în 27 Iunie 1904	161
<i>Porsenna N.</i> :	Spicuri limbistice	156, 432
<i>Sotiriu Graziella</i> :	Cu cercetaşii, în Polonia	341
„ <i>Tara Bârsei</i> “ :	Cu prilejul centenarului „Casinei Române“ din Braşov	52
„	Jubileul Astei	541

	Pagina	
„Țara Bârsei“ :	Congresul Ligii Culturale	435
„Zaharia E. Ar.“ :	Poetei Ecat. Pitiș	551
Zaharia E. Ar.:	Motivul din Legenda funigeilor . . .	461
Dări de seamă		
<i>Bardoși Caius Dr.</i> :	Cassele de Economii (Ax. B.)	291
<i>Berdiaeff N.</i> (trad. I. E. Naghiu):	Omul și mașina (Ax. Cr.)	370
<i>Bernea Ernest</i> :	Tineretul și politica (B)	
<i>Bucuța Em.</i> :	Biblioteca satului (Ax. Cr.)	569
<i>Bușniță I.</i> :	Cartea crescătorului de pești (B) . .	100
<i>Cărunțu Florea</i> :	Crucile Albe. Roman (P. I. Teodorescu)	560
<i>Ciocârlan Ion</i> :	Du-te dor. Roman (P. I. Teodorescu)	475
<i>Clopoșel Ion</i> :	Organizarea culturală regională (Ax.B.)	372
<i>Cocișiu Toma</i> :	Metodul activ și creator în educație (Ax. Cr.)	370
<i>Colan Ion</i> :	Casina Română din Brașov (Ax. B.) .	189
<i>Crăciun I.</i> :	Bibl. Bibliografică: Activitatea științifică la Univ. din Cluj în primul deceniu (Ax. B.)	375
” ”:	Scrisoarea lui P. Pellérđi priv. la ajutorul dat de Sig. Báthori lui Mih. Viteazu în 1595 (Ax. B.)	376
” ”:	Originea lui Mih. Viteazu	378
<i>Crin Ada</i> :	În amurg. Versuri (P. I. Teodorescu)	562
<i>Culea D. Apostol</i> :	Șezători de seară (B.)	100
<i>Dan Dr. M.</i> :	Epigrame (P. I. Teodorescu)	368
<i>Doumer Paul</i> :	Cartea copiilor mei. Trad. de Ing. H. Botescu (Petru I. Teodorescu)	466
<i>Drăgan Gabriel</i> :	Ist. literaturii române (P. I. Teodorescu)	466
<i>Dragomir Silviu</i> :	Vasile Goldiș (B.)	—
<i>Dragomirescu M.</i> :	Sânducu. Roman (Marin Negrea) . . .	193
<i>Găinaru C. Elena</i> :	Monografia comunei Burdujeni (Ax. B.)	480
<i>George Ion Ștefan</i> :	Argo. Poezii (P. I. Teodorescu) . . .	472
<i>Gherghel Ion</i> :	Schiller în literatura română (Ax. B.)	187
<i>Goga I. D.</i> :	Pedagogul Vas. Gr. Borgovan (P. I. Teodorescu)	468
<i>Göllner Carol</i> :	Participarea emisarilor Mih. Popescu și Salis la rev. lui Horia (Ax. B.) . . .	371
<i>Greco Valeriu</i> :	Să facem un gimnaz... (P. I. Teodorescu)	474
<i>Hugo Victor</i> :	Cocoșatul de la Notre Dame. Trad. de S. B. Rareș (P. I. Teodorescu) . . .	286
<i>Iorga N.</i> :	Istoria lit. române contemporane v. I. II. (At. C. Bălăcescu)	281, 363
<i>Ispirescu Petre</i> :	Povești despre Vlad Vodă. Bibl. „Făt-Frumos“	98
<i>Lascarov—</i> <i>Moldovanu Al.</i> :	Flori creștine (Ax. B.)	95
<i>Lascarov—</i> <i>Moldovanu Al.</i> :	Romanul Furniceii (At. C. B.)	192
<i>Literat Valer</i> :	Biserici din Țara Oltului și „de pe Ardeal“ zugrăvite de o familie de pictori (B.)	292
<i>Madan V. Gh.</i> :	Răsunete din Basarabia (Ax. B.) . . .	289

	Pagina
<i>Mănătorul Bucur N.:</i>	Gens Bucurorum. Poezii (Amar) 99
<i>Manolescu N. N.:</i>	Statul cultural al muncii naționale (Ax. B. și Gh. T.) 97, 191
<i>Mărtinaș D.:</i>	Anuarul lic. „Al. Papiu Ilarianu“, Tg. Mureș (Ax. B.) 571
<i>Mateiu I.:</i>	Insemnări bisericesti (Ax. B.) 96
<i>Millea Aurel:</i>	Organizarea și apărarea muncii naționale (Gh. T.) 191
<i>Moga Ion:</i>	Problema Țării Loviștei și Ducatul Amlașului (B.) 379
„ „:	Cum scrie istoria și cum editează documente d. Dr. Andrei Veress (B.) 379
<i>Morariu Aurel Dr.:</i>	Grigorie Filimon (Ax. B.) 98
<i>Morariu Leca:</i>	Eminescu în italienește (Ax. B.) 100
„ „:	T. Robeanu (Ax. B.) 481
<i>Mureșianu A. Aurel:</i>	Eminescu, A. Mureșianu și serbarea de la Putna (B.) 100
<i>Mureșanu C. Dr.:</i>	Cartea sub icoană (B.) 98
<i>Neș Teodor:</i>	a) Lucreția Suciu, b) Alex. Roman (Ax. B.) 373
<i>Netoliczka Luiza:</i>	Note dintr'o conferință despre arta pop. săsească în raport cu cea rom. (B.) 101
<i>Dr. Nicoară și Netea Vas.:</i>	Murăș, Murăș, apă lină... (Ax. B.) 377
<i>Niculescu T. G.—</i>	
<i>Varone:</i>	Bibliografia poeziei noastre pop. (1830—1935) 482
<i>Nisipeanu I.:</i>	„Și azi eu... tot așa cred“ (P. I. Teodorescu) 469
<i>Nistor Virgil:</i>	Les cultes minoritaires et l'église orthodoxe roumaine dans le nouveau budget de la Roumanie (Ax. B.) 96
<i>Petra N. Nic.:</i>	Băncile românești din Ardeal și Banat (Ing. G. Brânduș) 478
<i>Petra-Petrescu H.:</i>	Amicul Poporului și Calendarul Săteanului (Ax. B.) 97
<i>Popa-Lisseanu G.:</i>	Izvoarele Istoriei Românilor vol. VIII. și IX—X. (Ax. B.) 187, 573
<i>Popescu Dorin:</i>	Les habitations de l'époque néo-énéolithique en Roumanie (A. A. M.) 285
<i>Popescu Mihail:</i>	Docum. inedite din timpul ocupațiunii Princ. Române de către Austrieci între 1854—56 (Ax. B.) 287
<i>Popescu Al.</i>	
<i>Scărișoreanu:</i>	Din umbră. Poezii (P. I. Teodorescu) 470
<i>Precup E.:</i>	Gavril Precup (Ax. B.) 188
„ „:	Soc. literară „Anton Precup“ 291
<i>Rașcu M. I.:</i>	Eminescu și Alecsandri (D. Ganea) 568
<i>Sacerdoțeanu A.:</i>	Ceva despre Mitr. Hariton al Ungrovlahiei (B.) 293
„ „:	Pentru un dicționar geografic al României (B.) 293
„ „:	Două acte hațegane și unul vâlcean (B.) 379
„ „:	Mormântul de la Argeș și zidirea Bisericii Domnești (B.) 379

	Pagina
<i>Șc. Rom. din Roma</i> : Diplomatarium Italicum (B.)	98
<i>Simionescu I.</i> : Auzite și trăite în țară	570
<i>Stati Petru</i> : Icoane de lumină (P. I. Teodorescu)	366
<i>Torouțiu E. I.</i> : Studii și documente literare. Vol. V. și VII. (At. C. Bălăcescu)	463
<i>Tufescu V. Dr.</i> : Răspândirea satelor de răzeși (P. I. Teodorescu)	564
" " : Captări actuale între afluenții Prutului și ai Siretului în jud. Dorohoi (P. I. Teodorescu)	565
" " : Castanii de la Baia Mare (P. I. Teo- dorescu)	565
" " : George Vălsan (P. I. Teodorescu) . .	565
<i>Tulbure Gh.</i> : Sate și dascăli (C. & B.)	370
<i>Tutoveanu Gh.</i> : Logodnica lui Vifor (M. B.)	99
<i>Ursu G.</i> : Istoria literară a Bârladului (Ax. B.)	290
<i>Vătășianu Virgil</i> : Pictorul Oct. Smigelschi (B.)	293
<i>Vodă Sextil</i> : Eterna lumină (Petru I. Teodorescu)	367
<i>Voevidca George</i> : Cântece pentru Lu (A. M.)	476
<i>Zaharia Ar. E.</i> : Marathon. Poezii (D. Ganea)	567

Despre reviste, anale, buletine

Arhivele Olteniei p. 382, 483 (Ax. B.); Codrul Cosminului p. 383; Conv. Literare, p. 388 (Ax. B.); Cuget Clar pg. (566) (At. C. Bălăcescu) Economia Românească, p. 196 (B.); Făt-Frumos nr. 4. p. 483; Gând Românesc, p. 388 (B.); Gazeta Cărților, p. 483 (B.); Junimea Literară, p. 386 (B.); Orientări, p. 380 (Ax. Creangă); Piatră de Hotar, p. 195, 385 (B.); Plaiuri Săcelene, p. 197 (B.); Rânduiala nr. 3, p. 293 (B.); Revue de Transylvanie nr. 3. p. 482 (B.); Transilvania, p. 390, 484 (B.); Transnistria nr. 1, p. 484 (B.) Viața Basarabiei, p. 384 (B.)

Paginile administrației: sprijinitorii, abonații și restanțierii revistei. Poșta red., etc. 102—104, 199—200, 295—296, 391—392, 486, 575—577

Planșe: Un grup de bacalaureați din anii 1895 și 1900, cu profesorii lic. „A. Șaguna” în anul 1910 (p. 9), Casa în care s'a născut V. Onițiu (123), Prof. Mihail Eliescu (p. 213), Prof. Aurel Ciortea (p. 425)

